

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Meril Kristi Haljand

NAISTEVASTANE MAJANDUSLIK VÄGIVALD PAARISUHTES EESTI NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja
dr. iur. Silvia Kaugia

Tartu
2018

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Paarisuhtevägivalla mõiste, liigid ja põhjusteooriad	9
1.1. Paarisuhtevägivalla mõiste pere- ja naistevastase vägivalla kontekstis.....	9
1.2. Paarisuhtevägivalla liigid.....	11
1.3. Paarisuhtevägivalla põhjusteooriad	12
1.3.1. Sotsiaalse õppimise teooria	13
1.3.2. Psühholoogilised teooriad	14
1.3.3. Feministlik teooria	16
1.3.4. Perevägivalla ja perekonflikti teooria	17
1.3.5. Ökoloogiline teooria.....	18
2. Naistevastase majandusliku vägivalla olemus, mõiste, liigid ja levik.....	20
2.1. Majanduslik vägivald kui paarisuhtevägivalla liik, majandusliku vägivalla seotus teiste vägivalla liikidega	20
2.1.1. Majanduslik vägivald kui paarisuhtevägivalla liik	20
2.1.2. Majandusliku vägivalla seotus teiste vägivalla liikidega	22
2.2. Majandusliku vägivalla mõiste	23
2.3. Majandusliku vägivalla liigid	26
2.4. Majandusliku vägivalla levik.....	30
3. Naistevastase majandusliku vägivalla seletused, riski- ja kaitsvad tegurid, tagajärjed ning selle vastu võitlemine	33
3.1. Majandusliku vägivalla seletused	33
3.2. Majandusliku vägivalla riski- ja kaitsvad tegurid.....	38
3.3. Majandusliku vägivalla tagajärjed	44
3.4. Majandusliku vägivalla vastu võitlemine	50
3.4.1. Poliitilised suundumused majandusliku vägivalla vastu võitlemiseks.....	50
3.4.2. Majandusliku vägivalla ohvritele suunatud ohvriabiteenused	53
3.4.3. Majandusliku vägivalla kriminaliseerimine	56
4. Paarisuhtes aset leidva naistevastase majandusliku vägivalla uurimus.....	61
4.1. Uurimuse eesmärk	61
4.2. Uurimismeetod ja valim.....	61
4.3. Uurimuse tulemused	63
4.3.1. Majandusliku vägivalla levik	63

4.3.2. Majandusliku vägivalda seos demograafiliste näitajatega	64
4.3.3. Majandusliku vägivalda seos majandusliku toimetulekuga	66
4.3.4. Teadlikkus majanduslikust vägivallast ja selle kogemisest	67
4.3.5. Vastajate tähelepanekud	68
4.4. Uurimuse piirangud	70
Kokkuvõte	71
Economic Abuse Against Women in Intimate Partner Relationships Based on the Example of Estonia	75
Kasutatud allikad	80
Kasutatud kirjandus	80
Kasutatud õigusaktid	90
Lisad	91
Lisa 1. Võimu- ja kontrolliratas	91
Lisa 2. Majandusliku vägivalda ökoloogiline mudel	92
Lisa 3. Küsimustik	93
Lisa 4. Uurimuse koondtulemused	96
Lisa 5. Majandusliku vägivalda alaskaalade ja käitumisviiside keskväärtused, standardhälbed ja sagedused	99
Lisa 6. Vastanute keskmine majandusliku vägivalda kogemine küsimuste 1-10 vastuste kaupa	100

Sissejuhatus

Paarisuhtevägivald on kogu maailmas laialdaselt levinud sotsiaalne probleem, millel on rasked tagajärjed nii ohvritele kui ka ühiskonnale tervikuna. Paarisuhtevägivalda esineb kõigis maailma riikides ning sotsiaalsetes, majanduslikes, religioossetes ja kultuurilistes gruppides.¹ Lisaks paarisuhtevägivalla laastavale mõjule sellest puudutatud isikutele asetab see tohutu majandusliku koormuse ühiskonnale. Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (edaspidi EIGE) 2014. aasta hinnangu kohaselt, milles ekstrapoleeriti Ühendkuningriigi soolise ja paarisuhtevägivalla uuringu tulemusi Euroopa Liidu liikmesriikidele, läheb naistevastane paarisuhtevägivald kogu Euroopa Liidule aastas maksma ligikaudu 109 miljardit eurot ning Eestile 286,6 miljonit eurot.² 2016. aastal viidi Eestis läbi perevägivalla hinna uuring ja selle kohaselt läheb perevägivald Eestile aastas maksma 116,5 miljonit eurot.³

Eestis peeti kuni käesoleva sajandi alguseni paarisuhtes aset leidvat vägivalda eelkõige pere siseküsimuseks, millesse riigil asja ei olnud. Paarisuhtevägivald jõudis teadlaste ja praktikute ette alles selle aastatuhande alguses, mil valmisid esimesed naistevastase vägivalla uuringud ning kodanikuühenduste eestvedamisel hakati avama naiste varjupaiku ja korraldama kampaaniaid.⁴ Selle tagajärjel hakati paarisuhtevägivalda käsitlema avalik-õigusliku probleemina ning hoogustus paarisuhtevägivalla vastu võitlemine. Perevägivalda, mille üheks osaks on paarisuhtevägivald, peetakse raskeks isikuvastaseks kuriteoks.⁵ Perevägivald oli ka üheks kriminaalpoliitika arengusuunaks aastani 2018 ning on rõhutamist leidnud ühe ühiskonnale enim kahju tekitava kuritegevuse liigina.⁶ Lisaks hõlmab perevägivalda vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020.⁷

---

¹ E. G. Krug et al (Eds). World report on violence and health. Geneva: World Health Organization 2002, lk 89.

² European Institute for Gender Equality. Estimating the costs of gender-based violence in the European Union. Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2014, lk 142.

³ I. Pettai jt. Perevägivalla hind Eestis. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2016, lk 11. – https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Sotsiaal/Norra/vagivalla_hind.pdf (22.04.2018).

⁴ K. Soo. Eesti meeste vägivald kooselupartneri vastu. – Ariadne Lõng 1/2 2016, lk 82.

⁵ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Riigikogu 09.06.2010 otsuse (757 OE I) lisa, lk 3. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf (22.04.2018).

⁶ Ibid, lk 1.

⁷ Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020. Tallinn: 2015, lk 1. – https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf (22.04.2018).

Teema aktuaalsust kinnitab ka asjaolu, et 2017. aastal oli iga kümnes kuritegu Eestis perevägivallakuritegu ning 68% neist pandi toime paarisuhtes.⁸ Kuritegevusstatistika ei anna aga adekvaatset ülevaadet probleemi tegelikust ulatusest, kuna valdav osa ohvreid ei pöördu politsei poole. Rahvusvaheline kogemus näitab, et paarisuhtevägivalla levikut on teema delikaatsuse tõttu väga keeruline hinnata ning olemasolevat administratiivset statistikat kasutades on suur oht seda alahinnata. Eestis varem tehtud uuringud on samuti näidanud, et perevägivalla tegelik tase on palju kõrgem, kui seda peegeldab politsei statistika.⁹

Paarisuhtevägivald võib ilmnedas erinevates vormides ning põhiliselt eristatakse füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist ja majanduslikku vägivalda. Majanduslikku vägivalda hakati käsitlema kui eraldi paarisuhtevägivalla liiki alles hiljuti, mistõttu on seda võrreldes teiste liikidega oluliselt vähem uuritud. Eestis on majanduslik vägivald jäänud suuresti teiste vägivalla liikide varju ning eestikeelne kirjandus piirdub majandusliku vägivalla definitsiooni ja mõnede näidetega, samuti puudub hea ülevaade majandusliku vägivalla levikust Eestis. Arvestades seda, et eestikeelne majandusliku vägivalla kirjandus on puudulik, võib arvata, et teadlikkus majanduslikust vägivallast on madal ja seda nii ohvrite, praktikute kui ka ühiskonna liikmete hulgas laiemalt. Samas on erinevate uuringutega tuvastatud, et majanduslik vägivald on väga levinud, esinedes sageli koos teiste vägivalla liikidega. Lisaks on leitud, et majanduslik vägivald võib ohvritele tekitada nii lühi- kui ka pikaajalisi raskeid tagajärgi, mis ulatuvad kaugemale teiste vägivalla liikide tagajärgedest. Majandusliku vägivalla peamiseks tagajärjeks on, et ohver muutub vägivallatsejast majanduslikult sõltuvaks. Majanduslik sõltuvus on omakorda üheks põhiliseks takistuseks vägivalldsest suhtest lahkumisel, mis tähendab, et majanduslik vägivald asetab ohvri edasise väärkohtlemise riski.

Majanduslik vägivald on Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni¹⁰ (edaspidi Istanbuli konventsioon) kohaldamisalasse kuuluv vägivallaakt, mistõttu tuleb Eestil kui Istanbuli konventsiooni osalisel artikkel 5 lg-st 2 tulenevalt võtta vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid hoolekohustuse täitmiseks, et ennetada, uurida, karistada ja hüvitada majandusliku vägivalla akte, mis on toime pandud eraisikute poolt. Lisaks on konventsiooni naiste diskrimineerimise kõigi vormide

---

⁸ A. Ahven jt (koost.). Kuritegevus Eestis 2017. Tallinn: Justiitsministeerium 2017, lk 39-43. – http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuseestis_2017_veebi01.pdf (22.04.2018).

⁹ M. Paats, K. Tuisk (koost.). Turvalisuse uuring 2009: metoodika raport. Tallinn: Statistikaamet 2010, lk 6.

¹⁰ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. – RT II, 26.09.2017, 2.

likvideerimise kohta¹¹ alusel loodud naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee avaldanud muret selle osas, et majanduslik vägivald ei ole Eestis kriminaliseeritud.¹²

Töö autorile teadaolevalt ei ole Eestis seni võetud seadusandlikke või muid meetmeid tegelemaks majandusliku vägivallaga, kuid majanduslikust vägivallast arusaama omamata ei ole ka põhjendatud seda teha. Majandusliku vägivalla vastu võitlemine saab olla seda tõhusam, mida parem ja terviklikum on sellest arusaamine. Alles pärast tervikliku ülevaate kujundamist saab hakata välja töötama erinevaid sekkumismeetodeid, sh juriidilisi, ning muuta olemasolevaid meetodeid võttes arvesse vägivalla majanduslikku külge.

Eelnevast probleemist lähtuvalt on magistritöö eesmärgiks leida vastus küsimustele, millistel viisidel majanduslik vägivald avaldub ja mis on selle põhjused, seda soodustavad ja selle eest kaitsvad tegurid ning tagajärjed. Nendele küsimustele vastuse teadmine võimaldab majanduslikku vägivalda ennetada ja sellele võimalikult efektiivselt reageerida ning asuda täitma Istanbuli konventsioonist tulenevaid kohustusi.

Töö eesmärgi paremaks saavutamiseks viidi ajavahemikus 10. veebruar kuni 31. märts läbi elektrooniline ankeetküsitlus naiste tugikeskustest teenuseid saavate või saanud naiste hulgas. Valimi moodustamise aluseks võeti asjaolu, et välismaistes uuringutes on leitud, et majanduslik vägivald on tugikeskustelt teenuseid saavate naiste hulgas väga levinud ning selle kogemine jääb neis vahemikku 94-99%.

Eelnevast lähtuvalt on töö hüpoteesideks:

- 1) majanduslik vägivald on Eestis tugikeskustelt teenuseid saavate või saanud naiste hulgas väga levinud;
- 2) mure majandusliku toimetuleku pärast on oluliseks teguriks vägivaldsesse suhtesse jäämisel, sellest lahkumisel või sellesse naasmisel;
- 3) rohkem majanduslikku vägivalda kogenud naiste majanduslik toimetulek on halvem;
- 4) teadlikkus majanduslikust vägivallast on madal;
- 5) majanduslikku vägivalda kogenud naised ei pruugi seda endale teadvustada.

---

¹¹ Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. – RT II 1995, 5, 31.

¹² UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW). Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Estonia. *Sine loco*: 2016, lk 5. – <http://www.refworld.org/docid/58386bae4.html> (22.04.2018).

Kuigi paarisuhtes võivad vägivaldsed olla ka naised ning vägivald võib aset leida ka samasooliste partnerite suhtes, panevad suurema osa paarisuhtevägivallast toime mehed naiste vastu.¹³ Samuti omab meeste vägivald naiste vastu raskemaid tagajärgi nii vigastuste kui ka psühholoogilise mõju osas. Seetõttu keskendub käesolev töö naiste vastu paarisuhtes toime pandud majanduslikule vägivallale. Töös viidatakse ka naistele kui ohvritele ja meestele kui vägivallatsejatele. See ei pisenda meessoost paarisuhtevägivalla ohvrite kogemusi ega õigusta mingil moel naiste poolt meeste vastu toime pandud paarisuhtevägivalda.

Töö on jaotatud neljaks suuremaks peatükiks. Esimene peatükk keskendub paarisuhtevägivalla teoreetilisele käsitlemisele, pakkudes taustainfot ülejäänud töö paremaks mõistmiseks. Paarisuhtes aset leidvat majanduslikku vägivalda ei ole võimalik vaadata lahus paarisuhtevägivalla mõistest, liikidest ning põhjusteooriatest, kuna need aitavad lahti mõtestada ka majanduslikku vägivalda.

Teises ja kolmandas peatükis käsitletakse konkreetselt majandusliku vägivallaga seonduvaid aspekte. Teises peatükis antakse lühike ülevaade majandusliku vägivalla ajaloolisest käigust ning käsitletakse selle eraldiseisvust ja seoseid teiste vägivalla liikidega. Samuti esitatakse majandusliku vägivalla mõiste, tuuakse välja majandusliku vägivalla liigid ning antakse ülevaade majandusliku vägivalla levikust.

Kolmandas peatükis pakutakse naistevastasele majanduslikule vägivallale seletusi ja käsitletakse majandusliku vägivalla riski- ja kaitsvad tegurid. Nende teadmine on oluline põhjusel, et majandusliku vägivalla ennetustöö peaks olema suunatud majandusliku vägivalla põhjustega tegelemisele ning muudetavate riskitegurite vähendamisele ja kaitsvate tegurite tugevdamisele. Lisaks käsitletakse peatükis erinevates uuringutes kajastamist leidnud majandusliku vägivalla tagajärgi, mis ilmestavad majandusliku vägivalla tõsidust ja mille teadmine aitab paremini reageerida ohvrite vajadustele. Viimaks pakutakse üldiseid lahendusi majandusliku vägivalla vastu võitlemiseks, tuues välja, millised peaksid olema poliitilised suundumused ja majandusliku vägivalla ohvritele pakutavad ohvriabi teenused ning käsitletakse majandusliku vägivalla kriminaliseerimise vajadust.

---

¹³ World Health Organization/London School of Hygiene and Tropical Medicine. Preventing intimate partner and sexual violence against women: Taking action and generating evidence. Geneva: 2010, lk 8. – http://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/violence/9789241564007_eng.pdf (22.04.2018).

Neljandas peatükis esitatakse empiirilise uurimuse tulemused ja analüüs ning vastatakse püstitatud hüpoteesidele ja uurimisküsimustele. Uurimuse aluseks olev küsimustik on koos vastuste kokkuvõttega lisatud magistritööle (vt lisad 3 ja 4).

Peamise allikana on töös kasutatud võõrkeelset kirjandust, paarisuhtevägivalda puudutavaid sotsioloogilisi uuringuid ning rahvusvaheliste organisatsioonide ja nende institutsioonide paarisuhtevägivalda käsitlevaid väljaandeid. Vähemal määral on kasutatud ka Eestis läbiviidud paarisuhtevägivalla uuringuid. Lisaks on töös kasutatud ankeetküsitluse teel saadud andmeid.

Magistritöö koostamisel on kasutatud üksteist täiendavatena kvalitatiivset ja kvantitatiivset meetodit. Töö kvantitatiivsele uurimusele eelneb paarisuhtevägivalla ja majandusliku vägivalla teoreetiline analüüs, millele tuginedes on püstitatud uurimuse hüpoteesid ja uurimisküsimused. Kvantitatiivse meetodiga kontrollib töö autor kvalitatiivselt esitatud hüpoteese, kuid empiirilise uurimuse tulemuste analüüsimisel on kasutatud ka kvalitatiivset meetodit, võttes kokku vastanute vabas vormis esitatud tähelepanekuid. Samuti on töös majandusliku vägivalla põhjuseid ning riski- ja kaitsvaid tegureid käsitledes kasutatud süsteemset meetodit.

Autor soovib tänada käesoleva töö juhendajat Silvia Kaugiat asjakohaste tähelepanekute ja toetava suhtumise eest. Samuti soovib autor tänada kõiki uuringus osalenuid ning naiste tugikeskuste töötajaid, kes tegid võimalikuks küsitluse läbiviimise.

Tööd kõige enam iseloomustavad märksõnad on järgmised: paarisuhtevägivald, naistevastane vägivald, perevägivald.

1. Paarisuhtevägivalla mõiste, liigid ja põhjusteooriad

1.1. Paarisuhtevägivalla mõiste pere- ja naistevastase vägivalla kontekstis

Maailma Terviseorganisatsioon defineerib paarisuhtevägivalda (inglise keeles *intimate partner violence*) kui igasugust käitumist paarisuhtes, mis põhjustab füüsilist, psühholoogilist või seksuaalset kahju. Selline käitumine hõlmab füüsilist agressiooni, psühholoogilist vägivalda, seksuaalset sundust ning kontrollivat käitumist. Definiitsioon katab nii praeguste kui ka endiste partnerite vahelist vägivalda. Paarisuhtevägivalla puhul on naised sageli emotsionaalselt seotud ja majanduslikult sõltuvad isikust, kes nende suhtes vägivalda tarvitab ja sellel on väga suur mõju nii vägivalla dünaamikale kui ka sellega tegelemise lähenemistele.¹⁴

Naiste vastu paarisuhtes toime pandud vägivald on naistevastase vägivalla üks vorme. Naistevastane vägivald on Istanbuli konventsiooni kohaselt naiste inimõiguste rikkumise ning naiste diskrimineerimise vorm ja tähendab kõiki soolise vägivalla akte, mille tulemusena või võimaliku tulemusena tekitatakse naisele füüsilisi, seksuaalseid, psühholoogilisi või majanduslikke kahjusid või kannatusi, sealhulgas selliste aktidega ähvardamist, sundi või omavolilist vabadusest ilmajätmist sõltumata sellest, kas see leiab aset avalikult või eraelus. Naistevastaseks vägivallaks peetakse seega kogu naiste suhtes toime pandud vägivalda sõltumata vägivalla toimepanija isikust. Naiste vastu paarisuhtes toime pandud vägivald on naistevastase vägivalla kõige levinum vorm.¹⁵ Euroopa Liidu Põhiõiguste ameti seisukoha järgi rikub naistevastane vägivald naiste põhiõigusi: õigust eneseväärikusele, võrdsusele ja õiguskaitsele. Lisaks vägivallaohvriks sattunud naistele mõjutab see nende perekondi, sõpru ja kogu ühiskonda ning seetõttu tuleb kriitilise pilguga vaadata, kuidas reageerivad sellisele vägivallale riik ja ühiskond.¹⁶

Paarisuhtevägivald on seotud ka terminiga perevägivald, mida on varasemalt kasutatud sünonüümina paarisuhtevägivallale. See ei ole aga täpne, kuna perevägivald on laiem mõiste, hõlmates ka paarisuhtevägivalda. Perevägivald on Istanbuli konventsiooni järgi igasugused füüsilise, seksuaalse, psühholoogilise ja majandusliku vägivalla aktid, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel,

---

¹⁴ E. G. Krug et al (Eds), lk 89.

¹⁵ L. L. Heise. What Works to prevent partner violence? An evidence overview. *Sine loco*: 2011, lk 2. – <https://www.oecd.org/derec/49872444.pdf> (22.04.2018).

¹⁶ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Tulemuste kokkuvõte. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2014, lk 7.

sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas. Paarisuhtevägivalda eristab perevägivallast asjaolu, et see leiab aset partnerite või endiste partnerite vahel, samal ajal kui perevägivald võib toimuda ka teiste pereliikmete vahel. Kui jätta perevägivalla mõistest välja teiste isikute kui endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel aset leidev vägivald, on seda võimalik kasutada ka paarisuhtevägivalla defineerimiseks.

Paarisuhtevägivalla uurijate seas on tõsine vaidlus selle üle, kas paarisuhtevägivald on soosümmeetriline. On arvukalt uuringuid, mis kinnitavad seda, et paarisuhtes on peamiseks vägivalla kasutajaks mees ja vägivallaohvriks naine, kuid samal ajal on palju uuringuid, milles on leitud, et mehed ja naised kasutavad paarisuhtes vägivalda võrdselt või naised kasutavad seda isegi rohkem.¹⁷ M. S. Kimmel on aga märkinud, et väited soosümmeetrisusest välistavad põhjalikuma sooanalüüsi, samuti tuleb arvestada paarisuhtevägivalla uuringute metodoloogiat. Ühele enim kasutatud paarisuhtevägivalla mõõtmise vahendile, konfliktitaktikate skaalale (*Conflict Tactics Scale*, lühend CTS)¹⁸, heidetakse ette, et juba selle sissejuhatuse määratlus paarisuhtevägivalda kui tüli tagajärge ja on pigem seotud väsinud olemise või halva tujuga kui partneri kontrollimise katsega. Samuti ei arvesta CTS seda, millistes oludes vägivald aset leidis, näiteks kes oli vägivalla algatajaks.¹⁹ Samas on teada, et naised kasutavad paarisuhtes vägivalda väga sageli enesekaitsevahendina.

R. P. Dobash ja R. E. Dobash intervjuerisid 95 paari, milles mehed ja naised olid eraldi teatanud enda- ja partneripoolsest vägivallast. Nad jõudsid tulemusele, et naiste vägivald meeste vastu erineb nii oma olemuselt, sageduselt, eesmärgilt, intensiivsusest, vigastustelt kui ka emotsionaalselt mõjult. Naised ei kasutanud hirmutavaid ja kontrollivaid käitumisi ning mehed leidsid, et naiste vägivald nende vastu ei omanud erilisi tagajärgi ning ei mõjutanud nende heaolu ja turvalisust. Samuti leiti seda, et naised kipuvad omapoolset vägivalla kasutamist ülehindama, samal ajal kui mehed alahindavad endapoolset vägivalda või ei määratle enda käitumist vägivallana, mis kehtib eriti mittefüüsilise vägivalla osas. Mehed ja naised nõustusid naiste vägivallakasutuse olemuse ja mõju osas, kuid ei nõustunud

---

¹⁷ Vt nt: J. Archer. Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin* 2000/126, lk-d 651-680 (käsitles 82 uuringut, milles vägivald oli sümmeetriline); M. Fiebert. Annotated bibliography: References examining assaults by women on their spouses/partners. *Sexuality and Culture* 1997/1, lk-d 273-286 (käsitles 79 empiirilist uuringut ja 16 kirjanduse ülevaadet, mis kinnitasid soosümmeetrisust).

¹⁸ M. A. Straus. Measuring intrafamily conflict and violence: The conflict Tactics (CT) Scales. *Journal of Marriage and the Family*, February 1979, lk-d 75-87; M. A. Straus et al. The revised Conflict Tactics Scales (CTS2). *Journal of Family Issues* 1996/17(3), lk-d 283-316.

¹⁹ M. S. Kimmel. „Gender symmetry“ in domestic violence. A substantive and methodological research review. *Violence Against Women* 2002/8(11), lk 1341.

meestepoolse vägivalda olemuse ja tõsiduse osas.²⁰ Sarnasele tulemusele on jõutud ka Statistikaameti 2008. aasta lõpus ja 2009. aasta alguses läbiviidud turvalisuse uuringu ülevaates. Kuigi turvalisuse uuringus kasutati konfliktitaktikate skaalale sarnast mõõteinstrumenti, näitasid tulemused soolist asümmeetrisust vägivaldaga kokkupuutumise muistrites ja tagajärgedes. Uuringu tulemustest nähtus, et naistel on suurem oht kogeda paarisuhtes tõsist vägivalda kui meestel ning et meeste vastu suunatud vägivald on pigem kergem ja situatsiooniline ja mehed ei võta seda eriti tõsiselt.²¹

1.2. Paarisuhtevägivalda liigid

Kuigi termin vägivald seostub põhiliselt füüsilise vägivaldaga, eksisteerib veel mitmeid teisi paarisuhtevägivalda liike, nagu nähtub ka paarisuhtevägivalda mõistest. Klassikaliselt on paarisuhtevägivalda liikideks lisaks füüsilisele vägivaldale peetud psühholoogilist ja seksuaalset vägivalda. Oluliselt hiljem on hakatud vägivaldavormina käsitlema majanduslikku vägivalda, mida varem peeti psühholoogilise vägivalda alaliigiks. Erinevates uuringutes on järjepidevalt leidnud kinnitust, et mainitud vägivalda liigid esinevad paarisuhtes sageli koos.²²

Psühholoogiline vägivald (ka vaimne, emotsionaalne vägivald) on verbaalne või mitteverbaalne rünnak, mis kahjustab teist inimest psühholoogiliselt ning alandab tema eneseväärikustunnet. Psühholoogiline vägivald on pidev ja tahtlik teisele inimesele haiget tegemine ja tema tunnete riivamine. Tegu on levinuima vägivalda liigiga, mis esineb tavaliselt koos füüsilise, seksuaalse ja majandusliku vägivaldaga. Ohvrid peavad psühholoogilist vägivalda ka kõige laastavamaks ja raskemini talutavaks. Psühholoogiline vägivald ei ole ainult partneri otsene solvamine või tema peale karjumine, vaid see võib väljenduda ka peenekoelise ja oskusliku manipuleerimise ja alandamise kaudu. Psühholoogilise vägivalda käitumisviisid võivad olla järgnevad: kritiseerimine, halvustamine, süüdistamine, alandamine, hirmutamine ja ähvardamine, süstemaatiline kontrollimine, sotsiaalne isoleerimine, manipuleerimine, ignoreerimine ja armukadeduse väljanäitamine.²³

---

²⁰ R. P. Dobash, R. E. Dobash. Women's violence to men in intimate relationships. Working on a puzzle. – The British Journal of Criminology 2004/44(3), lk 343.

²¹ K. Soo. Paarisuhtevägivald Eestis – levik ja tagajärjed. Lõppraport. Tartu: 2010, lk-d 45-46.

²² K. L. Anderson. Conflict, power, and violence in families. – Journal of Marriage and Family 2010/72, lk 727; K. C. Basile, J. E. Hall. Intimate Partner Violence perpetration by court-ordered men: Distinctions and intersections among physical violence, sexual violence, psychological abuse, and stalking. – Journal of Interpersonal Violence 2011/26, lk 242-243; A. M. Stylianou et al. Measuring abusive behaviors: Is economic abuse a unique form of abuse? – Journal of Interpersonal Violence 2013/28(16), lk 3197.

²³ M. Linno, K. Soo, J. Strömpl. Juhendmaterjal perevägivalda vähendamiseks ja ennetamiseks, lk 62.

Füüsiline vägivald on tahtlik füüsilise jõu kasutamine vastu teise isiku tahtmist põhjustades teisele inimesele vigastusi, füüsilist valu või isegi surma. Füüsiline vägivald on kõige kergemini tuvastatav vägivalla liik, kuna ohvril on nähtavad füüsilised kahjustused. Füüsiline vägivald sisaldab järgmisi tegevusi: tõukamine, kriimustamine, kinni haaramine, raputamine, mingi esemega viskamine, löömine, peksmine, juustest tirimine, kägistamine, lämmatamine, hammustamine, mürgitamine, põletamine, kinnihoidmine, kinnisidumine, külm- või tulirelva kasutamine.²⁴

Seksuaalne vägivald on igasugune seksuaalse sisuga käitumine, mille kaudu kontrollitakse, manipuleeritakse või alandatakse teist inimest. Seksuaalne vägivald võib olla paarisuhtes enam levinud, kui seda arvatakse. Siin peituvad põhjused kaua aega valitsenud patriarhaalsetes arusaamades, et abielus või paarisuhtes olemine tähendab kohustuslikku allumist partneri seksuaalsetele soovidele. Seksuaalse vägivallaga on tegu näiteks järgmiste käitumiste puhul: mittesoovitud seksuaalsed puudutused ja märkused, pealesunnitud suguühe partneriga, partneri poolt pealesunnitud suguühe kellegi teise kui partneriga, intiimsetele kehaosadele valu tekitamine ja vägistamine.²⁵

Majandusliku vägivalla puhul kontrollib vägivallatseja partneri võimalust omandada, kasutada ja säilitada materiaalseid ressursse ohustades tema majanduslikku kindlust ja iseseisvust.²⁶ Majanduslik vägivald raskendab partneri iseseisvat materiaalist toimetulekut ning võib muuta partneri vägivallatsejast sõltuvaks.²⁷ Majanduslik vägivald leiab põhjalikumalt käsitlemist käesoleva töö teistes peatükkides.

1.3. Paarisuhtevägivalla põhjusteooriad

Eksisteerib suur hulk erinevaid teoreetilisi lähenemisi, mis püüavad seletada vägivalla toimepanekut paarisuhtes, lähtudes eri tasanditest. Osa teoreetikuid on otsinud vägivalla põhjuseid vägivaldselt käitunud inimese patoloogiast, isiksuse eripärast või tema elukogemustest. Teised aga lähenevad vägivallale komplekssemalt ning leiavad agressiivsust soodustavaid märke ka kultuuris ja ühiskonna sotsiaalses struktuuris.²⁸ Kuni 1970. aastateni tugineski suurem osa vägivaldade käsitlevaid teoreetilisi seletusi psühholoogilisele ja

---

²⁴ Ibid, lk 62.

²⁵ Ibid, lk 62.

²⁶ A. E. Adams et al. Development of the scale of economic abuse. *Violence Against Women* 2008/14(5), lk 564.

²⁷ M. Linno, K. Soo, J. Strömpl. Juhendmaterjal perevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks, lk 62.

²⁸ K. Soo 2016, lk 82.

bioloogilisele lähenemisele, keskendudes indiviidi omadustele. Hilisemad teooriad on asetanud vägivaldse käitumise laiemasse sotsiaalsesse, kultuurilisse ja poliitilisse konteksti.²⁹

Paarisuhtevägivald on kompleksne nähtus, kus segunevad individuaalsed, sotsiaalsed, kultuurilised ja keskkonnaga seotud tegurid. Ei ole ühte kindlat tegurit, mis oleks ainuvastutav selle eest, miks mõnes kogukonnas on vägivald laialt levinud või miks mõned inimesed kasutavad vägivalda ja mõned mitte.³⁰ Seetõttu ei suuda paarisuhtevägivalla teooriad eraldivõetuna – kui siis ökoloogiline teooria – selgitada täielikult paarisuhtevägivalla olemust. Samas on oluline paarisuhtevägivalla seletusi edasi arendada, kuna mingi nähtuse tekkepõhjuste teadmine annab võimaluse tegeleda probleemi ennetamisega ja reageerida sellele efektiivsemal viisil. Käsitlemisele tulevad teooriad annavad käesoleva töö autori hinnangul võtme ka majandusliku paarisuhtevägivalla olemuse avamiseks ning nii ennetusega kui ka tagajärgedega tegelemiseks.

1.3.1. Sotsiaalse õppimise teooria

Sotsiaalse õppimise teooria on üks populaarsemaid paarisuhtevägivalla seletamise teooriaid. Selle kohaselt ei sünni inimesed kalduvusega vägivaldselt käituda, vaid nad õpivad vägivaldseid käitumismustreid elukogemuste ja keskkonna kaudu.³¹ Kõnealune teooria annab suurema kaalu õppimisele ja keskkonnale, mitte sünnipärastele omadustele. Seda teooriat kinnitavad erinevad uuringud, milles on leitud, et mehed, kes on näinud või kogenud lapseas vanemate vägivalda, kasutavad ka ise suurema tõenäosusega täiskasvanuna partneri suhtes vägivalda.³²

Lapsed omandavad soorolle ja suhtlemismustreid, sh tülide lahendamise viise, vanemate käitumist vaadeldes ja jäljendades. Kui üks vanem kehtestab oma tahtmist ja võimu vägivalla abil, võib laps omaks võtta teadmise, et selline agressioon lähisuhtes on normaalne. See, kuidas vägivalla kogemine lapsepõlves ja selle kasutamine täiskasvanuna omavahel seotud on, oleneb

---

²⁹ K. Soo 2010, lk 5.

³⁰ M. Laanpere. Lähisuhtevägivald ja tervis. LSV teooriad. Tartu: 2012. – https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/24125/lsv_teooriad.html (22.04.2018).

³¹ K. Soo 2016, lk 82.

³² C. S. Widom, S. Czaja, M. A. Dutton. Child abuse and neglect and intimate partner violence victimization and perpetration: A prospective investigation. – Child Abuse & Neglect 2014/38(4), lk 657; G. Hotaling, D. B. Sugarman. An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge. – Violence and Victims 1986/1(2), lk-d 111-112; S. W. Mihalic, D. Elliott. A social learning theory model of marital violence. – Journal of Family Violence 1997/12(1), lk-d 37-38; F. E. Markowitz. Attitudes and family violence: Linking intergenerational and cultural theories. – Journal of Family Violence 2001/16(2), lk-d 211-213; D. M. Capaldi et al. A systematic review of risk factors for intimate partner violence. – Partner Abuse 2012/3(2), lk-d 246-247.

vägivalda toetavatest hoiakutest. Kui lapsed, kes on agressiivses peres elades omandanud vägivalda soosivad hoiakud, näevad, et agressiivne käitumine toob kaasa soovitud tulemuse ilma negatiivse tagasisideta, muutub vägivald nende jaoks aktsepteeritud viisiks nii probleemide lahendamisel kui ka soovide ja tahtmist täitmisel.³³

Sotsiaalse õppimise teooria puhul on olulisel kohal sotsiaalne keskkond, milles tegevus toimub. Inimese käitumine on olukorra spetsiifiline ehk ei sõltu tema isikuomadustest, vaid olukorrast, kus ta parasjagu on, ning käitumise tekitajate olemasolust. Mõtte seletab hästi lahti näide, kus mees on lapsena korduvalt näinud, et vanematevahelistes vaidlustes jääb üks vanem pidevalt peale ähvarduste kasutamise teel. Kui see mees satub täiskasvanuna vaidlusesse enda partneriga, kasutab ta oma tahtmise saamiseks ähvardamist. Ähvardamist ei kasutaks ta aga igas olukorras ja vaidluses, vaid justnimelt partneriga toimuvas vaidluses.³⁴

Kõnealune teooria ei näe seega vägivalda kui miskit vältimatut, vaid kui sotsiaalset käitumist, mida õpitakse ja kujundatakse sellega kaasnevatest tagajärgedest lähtuvalt. Naistevastane vägivald kestab ühiskonnas, kuna seda kujundatakse nii perekonnas kui ka ühiskonnas laiemalt ja sellel on positiivsed tulemused, nt vabastab see pinget, paneb vägivallatseja end paremini tundma, lõpetab tüli ning vägivallatsejale järgneb selle eest harva karistus.³⁵

Samas ei saa sotsiaalse õppimise teooriasse liialt kinni jääda, kuna see võib tekitada mulje, et vägivalla kasutamine või vägivalla ohvriks sattumine on paratamatud. Vägivaldne käitumine on õpitud käitumismuster, mida on võimalik ümber õppida. Samuti ei kasuta paljud mehed, kes on lapsena vägivalda kas kogenud või pealt näinud, seda kunagi, ning suurem osa vägivallatsejaid pärinevad mittevägivaldsetest peredest. Lisaks tuleb rõhutada, et täiskasvanuna on isikud ise täielikult vastutavad oma valikute eest.

1.3.2. Psühholoogilised teooriad

Nagu eelnevalt öeldud, olid psühholoogilised teooriad vägivalla seletamisel ühtedeks levinuimateks kuni 1970. aastateni. Need teooriad seostavad vägivalda isikuomadustega ning käsitlevad vägivaldset käitumist suuremal või vähemal määral patoloogiana. Paljudel juhtudel

---

³³ K. Soo 2016, lk 82.

³⁴ V. Kass. Paarisuhtevägivalla kuritegude tõlgendused Eestis kohtutoimikute analüüsi põhjal. Magistritöö. Tartu: 2017, lk 14-15.

³⁵ N. A. Crowell, A. W. Burgess (Eds.). Understanding violence against women. Washington, D.C.: National Academy Press 1996, lk 60.

seostatakse vägivaldsust kliiniliste kõrvalekalletega. Alati ei pruugi inimene meditsiinilises mõttes „haige“ olla, kuid igal juhul vaadeldakse vägivaldsust isiksuse häirena. Antud vaatepunktist lähtuvalt soodustavad vägivalda isiksuse ebaküpsus, isiksushäired, kontrollimatu impulsiivsus, madal frustratsioonilävi, sõltuvus, depressioon, üleelatud traumad, hirm läheduse või mahajätmise ees, armukadedus ja psühhiaatrilised probleemid.³⁶

Mitmed uuringud on püüdnud tuvastada, kas teatud isiksuse tegurid või häired on järjepidevalt seotud paarisuhtevägivallaga. Kanadas ja Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuringud näitavad, et mehed, kes tarvitavad oma naiste suhtes vägivalda, on suurema tõenäosusega emotsionaalselt sõltuvad, ebakindlad ja madala enesehinnanguga ning leiavad, et neil on raske enda impulsse kontrollida. Samuti ilmutavad nad suurema tõenäosusega viha ja vaenulikkust, on depressiivsed ja saavad kõrgemaid skooore teatud isiksusehäirete, nt antisotsiaalse, agressiivse ja ebastabiilse isiksuse skaalades.³⁷

Kuigi ahvatlev ja lihtne variant on seletada vägivalda patoloogiate abil, ei juhi siiski üldjuhul vägivallatsejate käitumist kliinilised patoloogiad.³⁸ On teada palju uurimusi, mille tulemuste kohaselt on vaid väike osa vägivaldseid mehi psüühiliste või psühhiaatriliste probleemidega.³⁹ Samuti ei kasuta valdav osa psüühiliste probleemidega mehi enda partneri suhtes vägivalda. Psühholoogilised teooriad ei suuda seletada ka seda, miks mees kasutab reeglina vägivalda üksnes oma partneri suhtes. Paarisuhtevägivalla kasutamine on siiski valdavalt teadlik nagu igasuguse vägivalla kasutamine. Seda kinnitab ka see, et vägivallatseja püüab üldjuhul vägivalla kasutamist teiste eest varjata. Situatsioonid ja aeg, milles vägivallatseja vägivalda kasutab, kinnitavad pigem seda, et vägivallatseja tegutseb teadlikult ja suudab end väljaspool kodu kontrollida. Lisaks on välja toodud, et kui vägivallatseja on juba korra vägivalda kasutanud, ületab ta ka selle kasutamisega kaasneva vaimse tõkke ja vägivalla tarvitamise lävi hakkab kord-korralt madalduma.⁴⁰ Psühholoogilistele teooriatele võib ette heita ka seda, et nad asetavad vägivaldse käitumise põhjuse inimese tahtest väljapoole ning näevad inimest enda vägivaldsuse ohvrina.⁴¹

---

³⁶ A-A. Allaste, V. Võõbus. Vägivald lähisuhtes: selle põhjused ja võimalikud lahendused. *Sine loco*: 2008, lk 6. – https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/allaste_vagivald_lahisuhtes_biin_retsensioon_1_.pdf (22.04.2018).

³⁷ E. G. Krug et al (Eds), lk 99.

³⁸ M. Shaw et al. Violence with a conscience: Religiosity and moral certainty as predictors of support for violent warfare. – *Psychology of Violence* 2011/1(4), lk 284.

³⁹ A-A. Allaste, V. Võõbus, lk 6.

⁴⁰ S. Perttu jt. *Ava silmad! Käsiraamat vägivalda kogenud naistele*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino OY 2001, lk 15.

⁴¹ K. Soo 2010, lk 5.

1.3.3. Feministlik teooria

Alates 1970. aastatest on feministlik vaatenurk olnud üheks enim kasutatud, kuid ka kritiseeritud teooriaks.⁴² Feministlik perspektiiv vaatab vägivaldseid suhteid laiemas sotsiokultuurilises kontekstis ning näeb vägivalla peamiste põhjustena soolist ebavõrdsust, traditsioonilisi soorolle ning seksistlikuid hoiakuid ühiskonnas.⁴³

Patriarhaalne ühiskond soosib hierarhilisi soosuhteid ja meeste privileege. Seda ideoloogiat sotsialiseeritakse juba lapsepõlves, põlistatakse avalikes diskursustes ning taastatakse sotsiaalsete institutsioonide kaudu.⁴⁴ Meeste domineerimist nii nagu ka naiste alistumist nähakse kui sotsialiseerumise tulemust.⁴⁵ Mehed omandavad lapsest peale kultuuris levinud soolistatud norme, sh „õigele mehele“ sobivaid käitumisviise ja omadusi. Lääne ühiskonnas peetakse mehelikkuse näitajateks võistluslikkust, agressiivsust, jõukust, emotsioonide vaoshoitust ja domineerimist naiste üle. Teisisõnu on oluline demonstreerida võimu ja vältida kõike, mis seostub nõrkuse ja naiselikkusega. Kuna sellist mehelikkust hinnatakse kõrgelt, võib see tekitada normide järgijates ebakindlust. Mehed, kes tunnevad võimu kadu ja ärevust oma mehelikkuse pärast, kuid peavad rollimudelile vastamist enda jaoks oluliseks, võivad tõestada mehelikkust vägivalla kasutamisega partneri vastu.⁴⁶

M. S. Kimmel on toonud välja, et vägivalda ajendab kasutama mitte naiste üle kontrolli omamise kogemus, vaid selle puudumine. Hirm võimu kaotuse ees motiveerib ebakindla maskuliinse enesehinnanguga mehi tõestama enda meheksolemist.⁴⁷ Soov vastata stereotüüpsele mehelikkuse mudelil – olla enesekindel, kehtestav ja domineeriv – paneb mehi otsima käepäraseid vahendeid oma mehelikkuse kinnitamiseks. Ühe sellise vahendina kasutatakse vägivalda. Oma positsiooni hoidmiseks võivad mehed kasutada erinevaid kontrollitaktikaid, sh ka füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist ja majanduslikku vägivalda. Kuna feministliku teooria järgi tuleneb paarisuhtevägivald mehe domineerimisest naise üle, on vägivallatsejateks peamiselt mehed ja ohvriteks naised.⁴⁸

---

⁴² Ibid, lk 5.

⁴³ K. Soo 2016, lk 82.

⁴⁴ Ibid, lk 82.

⁴⁵ K. Soo 2010, lk 5.

⁴⁶ K. Soo 2016, lk-d 82-83.

⁴⁷ M. S. Kimmel, lk 1352.

⁴⁸ K. Soo 2010, lk 5.

Uuringud on näidanud, et patriarhaalseid väärtusi ja traditsioonilisi soorolle pooldavad mehed on suurema tõenäosusega naiste suhtes vägivaldsemad kui mehed, kes selliseid väärtusi ja rolle ei toeta. Samuti on seksistlike hoiakutega ja seksuaalsust puudutavate topeltstandarditega nõustuvad mehed pannud toime enam (seksuaal)vägivalda kui nendega mittenõustujad. Naistevastane vägivald on seega käepärane vahend võimu kehtestamiseks ja maskuliinse enesehinnangu taastamiseks.⁴⁹

Feministlikule teooriale heidetakse ette seda, et selle keskendumine meeste domineerimisele ja soolisele hierarhiale ei suuda seletada, miks mõned mehed kasutavad naiste suhtes vägivalda ja teised mitte, kuigi kõik mehed on mõjutatud kultuurist, mis eeldab meeste üleolekut ja annab meestele õiguse kontrollida naiste käitumist. Kuigi meeste domineerimine on ükskõik millise realistliku vägivallateooria alus, on selline ühe teguri seletus puudulik. Kõikehõlmav teooria peaks suutma seletada nii seda, miks konkreetne mees muutus vägivaldseks, kui ka seda, miks on naised niivõrd sageli nende sihtmärgiks.⁵⁰ Samuti heidetakse feministlikele seletusviisidele ette seda, et nad näevad paarisuhtevägivalda peamiselt ühesuunalisena – meeste vägivalda naiste vastu. Puuduseks on peetud ka seda, et feministlikud teooriad ei suuda seletada vägivalda samasoolistes paarisuhetes.⁵¹

1.3.4. Pervägivalla ja perekonflikti teooria

Paarisuhtevägivalla leviku hindamiseks on tehtud arvukalt uuringuid, mis lähtuvad pervägivalla ja perekonflikti teooriast. Seda lähenemist pooldavad autorid vastanduvad feministliku vaatenurga esindajatele. Esiteks väidavad nad, et vägivald paarisuhtes on kogu inimkonna probleem. See tähendab, et vägivald on sooneutraalne, seda võivad toime panna nii mehed kui naised ja tihti on see vastastikune. Teiseks leiavad selle suuna pooldajad, et vägivald ei ole mitte võimu küsimus, vaid on seotud konfliktide ja tülidega, mis on juhuslikult kontrolli alt väljunud ning viinud (füüsilise) vägivallani.⁵² Pervägivalla ja perekonflikti teooria käsitleb seega partneritevahelist vägivalda kui konflikti, mis tekib pereelu stressist ja võib eskaleeruda vägivallaks. Väidetakse, et paarisuhtevägivald on põhjustatud perekonnasüsteemist kui sellisest – perekond koosneb eraldiseisvatest üksustest, mis on üksteise poolt mõjutatavad. Peamised näitajad, mis suurendavad või vähendavad vägivaldse käitumise ohtu, on pereliikmete

---

⁴⁹ K. Soo 2016, lk 83.

⁵⁰ L. L. Heise. Violence against women: An integrated, ecological framework. – Violence Against Women 1998/4(2), lk 263.

⁵¹ K. Soo 2010, lk 5.

⁵² Ibid, lk 6.

koosveedetud aeg, emotsionaalne lähedus, vastuolud isiklike soovide ja pere vajaduste vahel ning mõne pereliikme suhteline kontroll teiste üle. Riskiteguriteks loetakse väikest sissetulekut või tööpuudust ja laste suurt arvu peres.⁵³

Feministliku suuna esindajad on perekonflikti ja perevägivalla teooria lähenemist palju kritiseerinud, kuna see loob soodsa pinnase ohvrite süüdistamiseks.⁵⁴ Teooriale heidetakse ette ka seda, et see ei suuda seletada kontrolli ja võimu rakendamisest ajendatud vägivalda. Samuti devalveerib selline seletus vägivalda tähendust ja võrdsustab selle tüliga.

1.3.5. Ökoloogiline teooria

Ökoloogilise teooria teerajajaks saab pidada L. L. Heiset, kelle eesmärgiks oli luua kõikehaarav ja integreeritud teooria seletamaks soolist vägivalda vastukaaluks senistele üksikutele teguritele keskenduvatele teooriatele. Ökoloogiline lähenemine kontseptualiseerib vägivalda kui mitmekülgset fenomeni, mida mõjutavad nii individuaalsed, situatsioonilised kui ka sotsiokultuurilised tegurid.⁵⁵ Need tegurid toimivad neljal tasandil, mis kõik mõjutavad üksteist ja mida visualiseeritakse nelja kontsentrilise ringina: 1) ontogeneetiline tasand; 2) mikrosüsteem; 3) eksosüsteem ning 4) makrosüsteem. Paarisuhtevägivalda saab pidada vääraks interaktsiooniks tasandite sees ja vahel.⁵⁶

L. L. Heise iseloomustab nimetatud tasandeid järgmiselt:

- 1) Ontogeneetiline ehk individuaalne tasand koosneb isiku arengukogemustest ja tema isiksusest, mis kujundavad isiku reaktsiooni mikro- ja eksosüsteemi stressoritele. Uuringute raames kinnitust leidnud vägivalla riski tõstvate teguritena võib selle tasandi puhul välja tuua lapsena paarisuhtevägivalla pealtnägemise või selle kogemise, noore ea, madala haridustaseme, isiksusehäired, alkoholi ja narkootikumide kasutamise ning vägivalla aktsepteerimise;⁵⁷
- 2) Mikrosüsteem ehk suhtetasand esindab vahetut keskkonda, milles vägivald aset leiab. Mikrosüsteem viitab nendele suhetele, milles isik teistega otseselt suhtleb, kuid ka isiku subjektiivsetele tõlgendustele, mis ta nendele suhetele annab. Vägivaldse mehe ja tema partneri põhilisim mikrosüsteemi osa on perekond, mis on ka vägivaldsete episoodide peamine

---

⁵³ A-A. Allaste, V. Võõbus, lk 9.

⁵⁴ Ibid, lk 9.

⁵⁵ L. L. Heise 1998, lk-d 263-264.

⁵⁶ M. Linno, K. Soo, J. Strömpl. Juhendmaterjal perevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks, lk 10.

⁵⁷ L. L. Heise 1998, lk-d 265-266; World Health Organization. Understanding and addressing violence against women. Intimate partner violence. *Sine loco*: 2012, lk 4. – http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77432/1/WHO_RHR_12.36_eng.pdf (22.04.2018).

toimumispaik. Mikrosüsteemi puhul saab empiirilist kinnitust leidnud vägivalda riskifaktoritena välja tuua mehe domineerimise ja materiaalsete väärtuste kontrolli perekonnas, konfliktid ja rahulolematuse suhtes, majandusliku stressi ning mehe ja naise haridusliku ebavõrdsuse;⁵⁸

3) Eksosüsteem ehk kogukonnatasand hõlmab nii formaalseid kui ka mitteformaalseid institutsioone ja sotsiaalseid struktuure, mis moodustavad mikrosüsteemi, näiteks kool, töökoht, naabruskond ja sotsiaalne võrgustik. Need mõjutavad, piiritlevad ja määravad, mis mikrosüsteemi komponentides toimub. Eksosüsteemi faktorid, mis on seotud naise suhtes toimepandava vägivaldaga, on näiteks madal sotsiaalmajanduslik staatus, töötus, naise ja pere isoleerimine ning seosed vanusekaaslastest õiguserikkujatega;⁵⁹

4) Makrosüsteem ehk ühiskonnatasand paigutab indiviidi, perekonna ja kogukonna laiemasse kultuursüsteemi. Vägivallateguriteks selle tasandi puhul on sooliselt ebavõrdsed sotsiaalsed normid (eriti sellised sotsiaalsed normid, mis seovad mehelikkust domineerimise ja agressiooniga), nõrgad juriidilised sanktsioonid ning vägivalda laialdane sotsiaalne aktsepteerimine konflikti lahendamise meetodina. Kui vägivald on ühiskonnas üldiselt aktsepteeritud, peetakse seda aktsepteeritud viisiks ka konfliktide lahendamisel paarisuhtes. Makrosüsteemi faktorid toimivad läbi teiste tasandite mõjutamise. Näiteks meeste üleolek mõjutab tõenäoliselt nii kogukonna institutsioonide võimu korraldust kui ka otsuste tegemise võimu paarisuhtes. Ka suurem osa feministlikest diskursustest on keskendunud makrosüsteemi teguritele.⁶⁰

Teooria illustreerimiseks võib ette kujutada meest, keda väärkoheldi lapsena (individuealne tasand) ja kellel on suur vajadus kontrollida (individuealne tasand); kes elab kultuuris, milles mehelikkust defineeritakse kui oskust konfliktidele agressiivselt reageerida (ühiskonnatasand) ja kus „head“ naised peavad olema alistuvad (ühiskonnatasand). Kui mees kaotab nüüd enda töö (kogukonnatasand) ja tema naine, kes on saanud mehega juhtunu tõttu rohkem mõjustatust pärast kogukonnas osalemist, on otsustanud leida töö, võib see viia konfliktideni, võitluseni võimu pärast ja vägivallani suhtes (suhtetasand). On võimalik, et see mees ei oleks olnud vägivaldne, kui ta ei oleks enda tööd kaotanud ja olnud ohustatud oma naise kasvava autonoomia poolt. Samas arvestades tugevaid individuaalse tasandi ja ühiskonnatasandi tegureid oleks mees võinud vägivaldne olla ka ilma lisanduvate suhtetasandi stressoriteta. Rõhutamist vajab aga see, et situatsiooniliste ja isiklike tegurite mõju arvestamine vägivalda tekkimises ei õigusta mingil moel vägivalda kasutamist ega vabasta vägivallatsejat süüst.⁶¹

---

⁵⁸ L. L. Heise 1998, lk-d 269-271; World Health Organization 2012, lk 4.

⁵⁹ L. L. Heise 1998, lk-d 273-277.

⁶⁰ Ibid, lk-d 277-282; World Health Organization 2012, lk 4.

⁶¹ L. L. Heise 1998, lk 285.

2. Naistevastase majandusliku vägivalda olemus, mõiste, liigid ja levik

2.1. Majanduslik vägivald kui paarisuhtevägivalda liik, majandusliku vägivalda seotus teiste vägivalda liikidega

2.1.1. Majanduslik vägivald kui paarisuhtevägivalda liik

Majanduslikku vägivalda ei ole alati peetud eraldi paarisuhtevägivalda liigiks ning ka paljud uuemad uuringud ei käsitle seda sellena. Üks esimesi teoseid, milles vaadeldi majanduslikku vägivalda kui ühte vägivallatsete poolt kasutatavat taktikat partneri kontrollimiseks, on Duluth'i mudeli⁶² loojate 1993. aasta raamat „Education Groups for Men Who Batter“.⁶³ Selles sisaldub ka tänapäeval laialdaselt kasutusel olev võimu- ja kontrolliratas (lisa 1), mis töötati välja juba 1984. aastal vägivaldaohvritest naiste lugude põhjal. Võimu- ja kontrolliratas visualiseerib tüüpilisi taktikaid, mida vägivallatsetajad kasutavad saavutamaks ja säilitamiseks kontrolli partneri üle ning ühe ratta sektoritest moodustab majanduslik vägivald.

Eelnev ei toonud aga kaasa seda, et majanduslikku vägivalda oleks kirjanduses hakatud käsitlema ja uurima eraldi vägivalda liigina. Majanduslikku vägivalda peeti kaua üheks psühholoogilise vägivalda alaliigiks ning see sisaldus piiratud kujul psühholoogilise vägivalda definitsioonis.⁶⁴ Läks veel palju aega enne, kui töötati välja spetsiaalne majandusliku vägivalda mõõtmise skaala *Scale of Economic Abuse* (edaspidi SEA).⁶⁵ Kuigi SEA ja selle muudetud versioon SEA-12⁶⁶ andsid olulise panuse majanduslikku vägivalda leviku hindamisse, eksisteeris kirjanduses jätkuvalt tühimik selle osas, kuidas suhestub majanduslik vägivald teiste vägivalda liikidega ning kas tegu on ikkagi eraldi vägivalda liigi või psühholoogilise vägivalda alaliigiga. Tühimiku täitmiseks viisid Ameerika Ühendriikide teadlased A. Stylianou, J. L. Postmus ja S. McMachon läbi longituuduuringu 457 vägivaldaohvrist naise hulgas, kellelt uuriti varasemalt välja töötatud skaalade abil vägivallakogemusi. Uuringu tulemused kinnitasid seda,

---

⁶² Duluth'i mudel on Ameerika Ühendriikides naistevastase perevägivalda vähendamiseks väljatöötatud programm.

⁶³ E. Pence, M. Paymar. Education groups for men who batter. The Duluth model. New York: Springer Publishing Company, 1993.

⁶⁴ Vt nt: M. F. Shepard, J. A. Campbell. The Abusive Behavior Inventory: A measure of psychological and physical abuse. – Journal of Interpersonal Violence 1992/7(3), lk-d 291-305; R. M. Tolman. The development of a measure of psychological maltreatment of women by their male partners. – Violence and Victims 1989/4(3), lk-d 159-177; R. M. Tolman. The validation of the Psychological Maltreatment of Women Inventory. – Violence and Victims, 1999/14(1), lk-d 25-37; M. A. Curry et al. Development of measures of abuse among women with disabilities and the characteristics of their perpetrators. – Violence Against Women 2009/15, lk-d 1001-1025.

⁶⁵ A. E. Adams et al 2008.

⁶⁶ J. L. Postmus et al. Measuring economic abuse in the lives of survivors: Revising the Scale of Economic Abuse. – Violence Against Women 2015/22(6).

et majanduslik vägivald konstrueerib eraldi vägivalda vormi ning on mõõdukas korrelatsioonis psühholoogilise, füüsilise ja seksuaalse vägivallaga.⁶⁷ Samale tulemusele on jõutud ka hilisemas uuringus.⁶⁸ 2006. aastal avaldas ÜRO peasekretär põhjaliku uurimuse naistevastase vägivalda kaotamise kohta ning selles on välja toodud, et naistevastane vägivald võib esineda ka majandusliku vägivalda vormis, ning rõhutatud, et majanduslik vägivald vajab suuremat nähtavust ja tähelepanu.⁶⁹

Osaliselt on küsimus ka selles, kui laialt peaks mittefüüsilist vägivalda mõistma ja milliseid kahjustavaid käitumisi see hõlmama peaks. See on küsimus, mille üle on vaidlus ka teoreetikute hulgas. On palju uurijaid, kes keskenduvad üksnes füüsilisele ja seksuaalsele vägivallale, kuna nende hinnangul tähendaks psühholoogilise ja majandusliku vägivalda grupeerimine füüsilist kahju tekitava vägivallaga „vee häägustamist sel määral, et võib olla võimatu kindlaks teha, mis vägivalda põhjustab“. Leitakse ka seda, et väga laiad vägivalda definitsioonid võivad viia tulemusteni, mis näitavad, et kõik naised on vägivalda ohvrid.⁷⁰ Samas tuleb arvestada seda, et paljud paarisuhtes vägivalda kogenud naised on seisukohal, et vägivalda mittefüüsiliste vormide negatiivne mõju on isegi suurem kui vägivalda füüsiliste vormide oma.⁷¹

Kuna majanduslikku vägivalda hakati teaduslikult uurima hiljem kui teisi vägivalda liike, on seda uuritud oluliselt vähem. Suur osa sellest, mida majanduslikust vägivallast teatakse, tuleb mõnest üksikust küsimusest suuremates uuringutes psühholoogilise ja füüsilise vägivalda kohta. Selliste uuringute tulemused on näidanud seda, et majanduslik vägivald ei ole väga levinud ja leiab aset veel vähem kui füüsiline vägivald.⁷² See läheb aga vastuollu uuringutega, mis on majanduslikku vägivalda põhjalikumalt vaadeldud.

Teaduslikke uuringuid, mis käsitleksid majanduslikku vägivalda terviklikumalt, on jätkuvalt vähe. Ka pärast seda, kui majanduslik vägivald leidis kinnitamist eraldi vägivalda liigina, on see jäänud paljude uuringute uurimisalast välja. Lisaks on majandusliku vägivallaga seonduvaid üksikuid aspekte jätkuvalt käsitletud psühholoogilise vägivalda alaküsimustena, nagu on tehtud

---

⁶⁷ A. M. Stylianou et al, lk-d 3198-3199.

⁶⁸ J. L. Postmus et al 2015, 699-700.

⁶⁹ United Nations. Ending violence against women: From words to action. Study of the Secretary-General. New York: United Nations Publication 2006, lk 57.

⁷⁰ W. S. DeKerseredy. Current Controversies on defining nonlethal violence against women in intimate heterosexual relationships. Empirical implications. – Violence Against Women 2000/6(7), lk 728-729.

⁷¹ P. Gillig. Humiliation, manipulation, and control: Evidence of centrality in domestic violence against an adult partner. – Journal of Family Violence 2004/19(6), lk-d 350-351; D. R. Follingstad et al. The role of emotional abuse in physically abusive relationships. – Journal of Family Violence 1990/5, lk 114.

⁷² A. M. Stylianou. Economic Abuse Within Intimate Partner Violence: A Review of the Literature. – Violence and Victims 2018/33(1), lk-d 6-7.

ka Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2012. aasta naistevastase vägivalla uuringus (edaspidi FRA naistevastase vägivalla uuring).⁷³ Samas on oluline majanduslikku vägivalda uurida kui eraldi vägivalla liiki, saamaks paremat arusaama selle kujunemisest, ulatusest ja tagajärgedest ning pakkumaks sobilikke lahendusi sellega tegelemiseks.

Majanduslik vägivald erineb teistest vägivalla liikidest mitme aspekti poolest, millest võib välja tuua kaks olulisemat: 1) majanduslikul vägivallal on eriline fookus, mis on suunatud ohvri majandusliku turvalisuse vastu eesmärgiga muuta ohver vägivallatsejast majanduslikult sõltuvaks. See eristab majanduslikku vägivalda emotsionaalsest vägivallast, mille eesmärgiks on kahjustada ohvri enesehinnangut ja -väärtust; psühholoogilisest vägivallast, mis vähendab ohvri loogika ja mõistlikkuse taju; ja sotsiaalsest vägivallast, mille fookuseks on ohvri isoleerimine;⁷⁴ 2) vägivaldse käitumise ruumiline aspekt: mida suurem on vägivallatseja ja ohvri ruumiline lähedus, seda suuremat hulka vägivaldseid taktikaid saab vägivallatseja kasutada. Füüsiline ja seksuaalne vägivald eeldavad arusaadavalt ruumilist lähedust. Samas on vägivallatsejal võimalik kasutada psühholoogilist vägivalda ükskõik mis kohast maailmas. Psühholoogilise vägivalla kasutamiseks piisab sellest, kui vägivallatsejal on mingisugune kontakt ohvri või tema lähedastega. Majandusliku vägivalla kasutamiseks on aga vaja veel vähemat. Väheste identifitseeriva teabega on vägivallatsejal võimalik kasutada majanduslikku vägivalda ohvriga igasugust kontakti ja ruumilist lähedust omamata. Majanduslikku vägivalda saab vägivallatseja kasutada seega ka siis, kui ei ole võimalik kasutada muid vägivalla vorme. Seetõttu võib ohvril olla majanduslikku vägivalda võrreldes teiste vägivallavormidega raskem lõpetada ja majanduslik vägivald võib jätkuda ka pärast seda, kui muud vägivallavormid katkevad.⁷⁵

2.1.2. Majandusliku vägivalla seotus teiste vägivalla liikidega

Paljud uuringud on näidanud, et naised, kes on sattunud paarisuhtevägivalla ohvriks, on kogenud mitmes vormis vägivalda.⁷⁶ Ka need uuringud, milles on käsitletud majanduslikku vägivalda kui eraldiseisvat vägivalla liiki, kinnitavad, et sageli esinevad nii majanduslik, psühholoogiline, füüsiline kui ka seksuaalne vägivald koos.⁷⁷ Ühes uuringus, milles osales 457

---

⁷³ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, lk 25.

⁷⁴ A. M. Stylianou, lk 9.

⁷⁵ Ibid, lk 9.

⁷⁶ Vt nt: K. L. Anderson, lk 727; K. C. Basile, J. E. Hall, lk 242-243.

⁷⁷ A. E. Adams et al 2008, lk 580; J. L. Postmus et al. Understanding economic abuse in the lives of survivors. – Journal of Interpersonal Violence 2012/27(3), lk 424-425; A. M. Stylianou et al, lk-d 3197; J. L. Postmus et al 2015, lk 701.

paarisuhtevägivalda kogenud naist, selgus, et 75,8% naistest olid kogenud nii füüsilist, majanduslikku kui ka psühholoogilist vägivalda.⁷⁸ Samuti on uuringud näidanud, et kõrgem majandusliku vägivalda tase on märkimisväärselt seotud kõrgema füüsilise ja psühholoogilise vägivalda tasemega.⁷⁹ See toimib ka vastupidiselt – naised, kes kogevad füüsilist ja/või psühholoogilist vägivalda, kogevad suurema tõenäosusega ka majanduslikku vägivalda.⁸⁰

Uuringutega on tuvastatud ka erinevate majandusliku vägivalda liikide ning füüsilise ja psühholoogilise vägivalda seos. Mitme uuringu tulemused on näidanud, et mida rohkem füüsilist ja psühholoogilist vägivalda naine kogeb, seda rohkem kontrollib naise partner ka tema ligipääsu majanduslikele ressurssidele. Samuti kogevad naised, kes kannatavad kõrgema füüsilise ja psühholoogilise vägivalda all, suuremat majanduslikku ärakasutamist.⁸¹ Nende naiste, kes kogevad rohkem vägivalda, töötamist takistatakse samuti rohkem.⁸²

Eelnev näitab seda, et kui naine on kogenud mingis vormis paarisuhtevägivalda, tuleks teha kindlaks, kas ta on kogenud teisi vägivalda vorme, et pakkuda talle võimalikult asjakohast abi. Kindlasti on veel aspekte, mis vajavad erinevate vägivalda liikide vahelise seotuse suhtes uurimist. Uurida tasuks seda, kas erinevad vägivalda liigid järgnevad üksteisele ajaliselt ning kas kindlaid vägivalda liike on võimalik seostada konkreetse etapiga suhtes. Näiteks tuvastati ühes uuringus, et majanduslik vägivald algas enamasti paari kokku kolimisel.⁸³

2.2. Majandusliku vägivalda mõiste

Majanduslik vägivald on üks osa käitumismustritest, mida vägivallatseja kasutab saavutamaks ja säilitamiseks kontrolli oma partneri üle. Majandusliku vägivalda puhul kontrollib vägivallatseja partneri võimalust omandada, kasutada ja säilitada materiaalseid ressursse ohustades tema majanduslikku kindlust ja iseseisvust.⁸⁴ Terminit majanduslik vägivald kasutatakse sageli segamini terminiga rahaline vägivald (inglise keeles *financial abuse*), kuigi viimane on oluliselt kitsam termin. Rahaline vägivald on majandusliku vägivalda üks osa ning puudutab üksnes raha ja mitte muude majanduslike ressurssidega seonduvat.

---

⁷⁸ A. M. Stylianou et al, lk 3197.

⁷⁹ A. E. Adams et al 2008, lk 575; J. L. Postmus et al 2015, lk 699.

⁸⁰ A. E. Adams et al 2008, lk 575.

⁸¹ Ibid, lk 575; J. L. Postmus et al 2015, lk 699.

⁸² J. L. Postmus et al 2015, lk 699.

⁸³ N. Sharp-Jeffs. Money matters. Research in to the extent and nature of financial abuse within intimate relationships in the UK. London: The Cooperative Bank 2015, lk 22. – <https://www.refuge.org.uk/files/Money-Matters.pdf> (22.04.2018).

⁸⁴ A. E. Adams et al 2008, lk 563.

Uuringutega on tuvastanud suur hulk erinevaid taktikaid, mida vägivallatsejad kasutavad, et seada partneri majanduslik stabiilsus ohtu. Erinevad taktikad muudavad partneri vägivallatsejast majanduslikult sõltuvaks, suurendades seeläbi edasist väärkohtlemise riski ning muutes suhtest väljumise keeruliseks.⁸⁵ Paarisuhtevägivalla ohvrid on seega sageli sunnitud valima vägivaldsesse suhtesse jäämise ja majanduslike raskuste vahel.

Asjaolu, mis eristab suhtes majanduslikku vägivalda tavapärastest ja normaalsetest majanduslike otsuste tegemise mustritest, on kontroll. Üpris tavaline on peremudel, kus üks partner on peamiseks rahaliste vahendite haldajaks ja majanduslike otsuste tegijaks ning see ei tähenda veel kindlasti majandusliku vägivalla esinemist. Vägivallast saab rääkida siis, kui üks partner ei anna teisele rahalistes küsimustes sõnaõigust ning kontrollib tema tööga seonduvaid tegevusi ja sissetuleku kasutamist.⁸⁶ Seega on oluline vahet teha suhetel, milles esineb majanduslik vägivald, ja suhetel, milles on ebavõrdne, kuid vastastikkusel nõusolekul põhinev majanduslik suhe.

Kuigi suurem osa kirjandusest keskendub suhtes olevate partnerite kasutatavatele majandusliku vägivalla taktikatele, hõlmab majanduslik vägivald ka endiste partnerite poolt kasutatavaid taktikaid. Pärast suhte lõppemist võib vägivallatseja jätkuvalt naise üle rakendada sunduslikku kontrolli.⁸⁷ Majanduslik vägivald võib pärast suhte lõppemist jätkuda ja isegi eskaleeruda.⁸⁸ Majanduslikud küsimused mängivad paarisuhtevägivalla puhul olulist rolli ka laiemas plaanis. Osaliselt konstrueerivadki need majandusliku vägivalla, kuid tegu võib olla ka majandusliku

---

⁸⁵ T. L. Weaver et al. Development and preliminary psychometric evaluation of the domestic violence-related financial issues scale (DV-FI). – *Journal of Interpersonal Violence* 2009/24(4), lk 570; C. K. Sanders, M. Schnabel. Organizing for economic empowerment of battered women. – *Journal of Community Practice* 2006/14(3), lk-d 48-49; C. M. Sullivan. The provision of advocacy services to women leaving abusive partners: An exploratory study. – *Journal of Interpersonal Violence* 1991/6, lk-d 953-954; O. W. Barnett. Why battered women do not leave, part 1: External inhibiting factors within society. – *Trauma, Violence, & Abuse*, 2000/1(4), lk-d 347-348; J. Zorza. Woman battering: A major cause of homelessness. – *Clearinghouse Review* 1991/25, lk 421; M. J. Strube, L. S. Barbour. The decisions to leave an abusive relationship: Economic dependence and psychological commitment. – *Journal of Marriage and Family* 1983/45, lk-d 786, 789, 791.

⁸⁶ C-C. Huang et al. Economic abuse, physical violence and union formation. – *Children and Youth Services Review* 2013/35, lk 781.

⁸⁷ D. Tuerkheimer. Breakups. – *Yale Journal of Law & Feminism* 2015/25(1), lk-d 51, 61-63.

⁸⁸ E. Branigan. „His money or our money?\": Financial abuse of women in intimate partner relationships. A Report by the Coburg Brunswick Community Legal and Financial Counselling Centre Inc. *Sine loco*: 2004, lk-d 29-34. - http://csmc.org.au/wp-content/uploads/2014/05/Financial_Abuse.pdf (22.04.2018); Citizen's Advice. Controlling money, controlling lives: Financial abuse in Britain. London: 2014, lk-d 7 ja 9; L. Kelly, N. Sharp, R. Klein. Finding the costs of freedom: How women and children rebuild their lives after domestic violence. London: Solace Women's Aid and Child and Woman Abuse Studies Unit 2014, lk-d 44, 50; M. Howard, A. Skipp. Unequal, Trapped and Controlled: Women's experience of financial abuse and potential implications for Universal Credit. London: Women's Aid and Trade Union Congress 2005, lk 6; N. Sharp. „What's Yours is Mine\": The different forms of economic abuse and its impact on women and children experiencing domestic violence. *Sine loco*: Refuge 2008, lk-d 13, 39; E. Smallwood. Stepping Stones: Legal barriers to economic equality after family violence. Victoria: Women's Legal Service 2015, lk-d 20, 27, 42.

vägivalla riskitegurite ja tagajärgedega. Ühe uuringu raames viidi läbi intervjuu 30 vägivalda kogenud naisega, et selgitada välja, millist rolli majanduslikud küsimused nende vägivalla kogemuses mängisid. Naistel lasti arutleda probleemide üle nagu rahaliste otsuste tegemine, ligipääs majapidamise sissetulekutele ning kuidas majanduslikud küsimused mõjutasid nende turvalisust ja otsust jääda vägivaldse partneri juurde või tema juurest lahkuda. Lisaks rääkisid naised vägivaldsete partnerite käitumistest ja taktikatest, mis mõjutasid nende majanduslikku heaolu ja võimalust saavutada majanduslikku iseseisvust. Arutelude käigus tõusetus kaheksa teemat selle kohta, kuidas raha ja majanduslikud küsimused nende vägivallakogemusi mõjutasid ning need on järgnevad (alustades teemast, mida esines kõige rohkem):⁸⁹

- 1) rahaline kontroll ja ligipääsu puudumine majanduslikele ressurssidele;
- 2) majanduslik sõltuvus ja selle roll suhtesse jäämisel või sellest lahkumisel;
- 3) majanduslikud probleemid kui verbaalse, füüsilise ja/või seksuaalse vägivalla ajend;
- 4) mõju töötamisele või haridusele;
- 5) mõju võlgadele ja krediidile;
- 6) varastamine ja vara hävitamine;
- 7) majandusliku vägivalla tagajärgedega tegelemine;
- 8) majanduslikud strateegiad.

Majanduslike teemade roll naiste vägivallakogemustes varieerus. Mõned naised kontrollisid enda rahalisi vahendeid ise või jagasid rahalist vastutust ja otsuste tegemist ning 5 naist 30 intervjuueeritust ei uskunud, et rahalised küsimused või majanduslikud asjaolud olid nende vägivallakogemusega kuidagi seotud. Enamik naisi oli aga seisukohal, et majanduslikud tegurid mängisid nende vägivallakogemuses olulist rolli. Üks naine, keda uuringu raames intervjueriti, tõi välja järgnevat: „Ma arvan, et need [rahalised vahendid] mängivad palju suuremat rolli, kui inimesed arvavad... kuna sa kuuled ainult seksuaalsest, füüsilisest ja psühholoogilisest vägivallast. Sa ei kuule kunagi majanduslikust vägivallast. Ja majanduslik vägivald on sama tähtis kui teised vägivalla vormid, kuna mu endine abikaasa, ta võttis minu käest raha. Ta jõudis punkti, kus ükski arve ei saanud makstud, kuid ma pidin toetuma talle nende tasumise osas. Ja see on lihtsalt... Ma tundsin, et ma olen rahaliste vahenditega ameerika mägedel. Sa tead, kui ma tahtsin töötada, siis ta ei lasknud mul töötada. See lihtsalt... see mängis suurt rolli... majanduslikud küsimused. Ja ma arvan, et paljud inimesed ei mõista seda, kuna nad ei kuule selle vägivalla vormi kohta“.⁹⁰

---

⁸⁹ C. K. Sanders. Economic abuse in the lives of women abused by an intimate partner: A Qualitative study. – Violence Against Women 2015/21(1), lk 11.

⁹⁰ C. K. Sanders, lk 11.

2.3. Majandusliku vägivalla liigid

Uuringus, mille raames töötati välja majandusliku vägivalla skaala SEA, toodi välja kaks majanduslikku vägivalla dimensiooni: majanduslik kontrollimine ja majanduslik ärakasutamine.⁹¹ Samas jõuti majandusliku vägivalla skaalat kontrollivas uuringus järeldusele, et majanduslikul vägivallal on ka kolmas eristuv külge, milleks on töötamise takistamine. Uuringu tulemused näitasid, et nende kolme külje vahel on küll positiivne korrelatsioon, kuid üksnes mõõduka tugevusega, mis näitab, et tegu on eraldiseisvate külgedega.⁹² Seda tulemust kinnitab ka hilisem majandusliku vägivalla uuring.⁹³

Majanduslik kontrollimine leiab aset, kui vägivallatseja piirab partneri ligipääsu majanduslikele ressurssidele ja tema majanduslikku otsustusõigust või varjab partneri eest rahalist teavet.⁹⁴ Majandusliku vägivalla ohvrid on toonud välja, et vägivallatsejad kontrollivad ja piiravad ligipääsu majanduslikele ressurssidele ning keelavad juurdepääsu vajadustele nagu söök, riided, hügieenitarbed ja ravimid.⁹⁵ Selle asemel, et naine saaks kasutada raha vastavalt oma äranägemisele, võib mees anda naisele n-ö taskuraha ja panna teda endalt raha paluma.⁹⁶ Taskuraha, mida vägivaldne partner naisele annab, on sageli ebapiisav põhiliste vajaduste katmiseks ja see paneb naise olukorda, kus ta peab partnerilt raha juurde paluma.⁹⁷ Naine peab raha juurde paluma alamalseisvast positsioonist ja seetõttu ei ole üllatav, et mõned naised on teatanud sellises olukorras seksuaalsest ärakasutamisest, kus vägivallatseja annab naisele raha üksnes vastutasuks seksuaalsete aktide eest.⁹⁸ Vägivallatseja võib jälgida ka partneri raha kasutamise viisi, lubades naisel poes käia ainult endaga koos või nõudes naiselt kõigi tehtud ostude kohta tšেকে või alles jäänud raha. Samuti võib vägivallatseja keelduda andmast või peita ühiselt teenitud raha, takistada partneri ligipääsu ühisele pangakontole ning varjata

---

⁹¹ A. E. Adams et al 2008, lk 574.

⁹² J. L. Postmus et al 2015, lk 699; J. L. Postmus et al. Understanding economic abuse in the lives of survivors, lk 421.

⁹³ A. M. Stylianou et al. Measuring abusive behaviors: Is economic abuse a unique form of abuse? – Journal of Interpersonal Violence 2013/28(16), lk-d 3198-3199.

⁹⁴ A. M. Stylianou, lk 4.

⁹⁵ C. K. Sanders, lk 16; K. B. Wettersten et al. Freedom through self-sufficiency: A qualitative examination of domestic violence on the working lives of women in shelter. – Journal of Counseling Psychology 2004/51(4), lk-d 451-452; K. C. VonDeLinde. How are domestic violence programs meeting the economic needs of the battered women in Iowa? An assesment and recommendations. Linglestown, PA: National Resource Center on Domestic Violence 2002, lk-d 4-5; E. Branigan, lk-d 21-22, 24.

⁹⁶ S. Lloyd. The effects of domestic violence on women's employment. – Law and Policy 1997/19, lk-d 149-150; S. Lloyd, N. Taluc. The effects of male violence on female employment. – Violence Against Women 1999/5, 374; E. Pence, M. Paymar, lk 152.

⁹⁷ A. Littwin. Coerced debt: The role of consumer credit in domestic violence. – California Law Review 2012/100(4), lk 984.

⁹⁸ N. Sharp 2008, lk 24.

informatsiooni ühise vara kohta.⁹⁹ Vägivallatsejad võivad kontrollida ka seda, kuidas naine transpordivahendit kasutab. Naistel võidakse keelata kasutada nende enda autot või partneriga ühist autot ning osade naiste auto kasutamist võidakse lihtsalt piirata.¹⁰⁰

Majanduslik ärakasutamine leiab aset, kui vägivallatseja kasutab teadlikult taktikaid, mis on suunatud ohvri rahaliste ressursside või krediidi vähendamisele ja/või võlgade tekitamisele.¹⁰¹ See võib toimuda kui vägivallatseja varastab ohvri raha, tšekke või pangakaarte; avab või kasutab ohvri krediidiarvet ilma viimase nõusolekuta; tekitab arveid ohvri või laste nimele või kasutab ühiselt teenitud raha hasartmängudeks.¹⁰² A. Littwin on võtnud kõigi tahtevastaste rahaga seotud tehingute kohta kasutusele termini sunnitud võlg ning eristab lähtuvalt võla tekitamise viisist kolme tüüpi sunnitud võlga: pettuse, jõu või valeinfo abil tekitatud võlg.¹⁰³

Majandusliku ärakasutamine võib seisneda ka selles, et mees keeldub panustamast majapidamiskuludesse, nt üürile, kommunaalarvetele, toidule, hügieenitarvetele ja riidele.¹⁰⁴ See taktika erineb majanduslikust kontrollist, kuna naisel on sellisel juhul olemas ligipääs majanduslikele ressurssidele, kuid vägivallatseja eesmärgiks on tema majanduslikku toimetulekut ja heaolu kahjustada. Selline taktika võib peegeldada viisi, kuidas vägivaldsed mehed on pidanud oma püüdlusi naist majanduslikult kontrollida kohandama vastavalt majanduslikule edasiliikumisele, mida naised on viimaste aastakümnete jooksul teinud.¹⁰⁵ Sellisel puhul ei panusta vägivallatseja mingit osa oma sissetulekust majapidamiskuludele, vaid kasutab seda üksnes enda hüvanguks.¹⁰⁶ Lisaks sellele, et majapidamiskuludesse panustamisest keeldumine ammendab naise majanduslikke ressursse, võib see ka viia selleni, et ühes ja samas leibkonnas elavate isikute elamisstandard on kardinaalselt erinev,¹⁰⁷ mida Branigan nimetab vaesuse feminiseerumiseks suhtes.¹⁰⁸ Vägivallatseja võib pere vara ja võlgadega ümber käia selliselt, et kogu vara on vägivallatseja nimel ja võlad naise nimel.¹⁰⁹

---

⁹⁹ M. P. Brewster. Power and control dynamics in prestalking and stalking situations. – *Journal of Family Violence*, 2003/18(4), lk 210; K. C. VonDeLinde, lk 4; E. Branigan, lk 23.

¹⁰⁰ F. A. Rodenburg, J. W. Fantuzzo. The measure of wife abuse: Steps toward the development of a comprehensive assessment technique. – *Journal of Family Violence* 1993/8, lk 212; E. Branigan, lk 22.

¹⁰¹ J. L. Postmus et al 2015, lk 699.

¹⁰² M. A. Anderson et al. „Why doesn't she just leave?": A descriptive study of victim reported impediments to her safety. – *Journal of Family Violence* 2003/18(3), lk 153; E. Branigan, lk 27.

¹⁰³ A. Littwin, lk-d 986-991.

¹⁰⁴ E. Branigan, lk-d 20-21; A. Littwin, lk 984; J. Ptacek. *Battered Women in the Courtroom: The Power of Judicial Responses*. Boston: Northeastern University Press. 1999; N. Sharp 2008, lk 25.

¹⁰⁵ N. Sharp-Jeffs. *A review of research and policy on financial abuse within intimate partner relationships*. London: London Metropolitan University Child and Woman Abuse Studies Unit 2015, lk-d 11-12.

¹⁰⁶ E. Branigan, lk 22-23; N. Sharp 2008, lk 25; M. Howard, A. Skipp, lk 24.

¹⁰⁷ A. Littwin, lk 984.

¹⁰⁸ E. Branigan, lk 2.

¹⁰⁹ Citizen's Advice, lk-d 9, 11; M. Howard, A. Skipp, lk 25; E. Branigan lk 21.

Vägivallatseja võib ohvri rõhumiseks ka varastada või kahjustada ohvri vara, näiteks tema korterit, maja ja autot.¹¹⁰ Ühe variandina võib partner varastada raha, mida oli vaja arvete maksmiseks või väita, et ta on arve(d) ära maksnud, kuigi ta ei ole seda teinud.¹¹¹ Seetõttu peab naine leidma lühikese etteteatamisega raha, mis võib panna ta olukorda, kus ta peab võtma laenu.¹¹² Ühes uuringus, mis viidi läbi 485 naise hulgas, kes said perevägivallateenuseid, teatasid 38% naistest, et nende partner varastas neilt raha.¹¹³ Majandusliku ärakasutamise tagajärjel kaotavad naised vara ja peavad tegema kulutusi, et taastada endist olukorda.¹¹⁴ Vara kahjustamine paneb näiteks naise olukorda, kus tal on vaja teha kulutusi kahjustatud asjade asendamiseks.¹¹⁵

Pärast suhte lõppu kasutavad vägivallatsejad samuti mitmeid majandusliku ärakasutamise taktikaid, nt elatise maksmisest keeldumine või naisele rahaliste väljaminekute tekitamine minnes naise vastu korduvalt lapse hooldusõiguse ja suhtluskorraga ning lahutusega seonduvates vaidlustes kohtusse.¹¹⁶ Sarnaseid taktikaid on tuvastatud ka mitmetes teistes uuringutes.¹¹⁷ Vägivaldsete meeste hulgas on tavaline kasutada õigussüsteemi ning lapse ja sissetuleku toetuste süsteemi viisina, mille abil jätkata kas kaudselt või otseselt naise kontrollimist.¹¹⁸ Smallwood nimetab seda „süsteemi ärakasutamiseks“, mille tagajärjeks on rahaline kaotus.¹¹⁹

Töötamise takistamine hõlmab taktikaid, mis takistavad ohvri saada või säilitada töökohta.¹²⁰ Mitmed uuringud kajastavad viise, kuidas vägivallatsejad keelavad, heidutavad ja sekkuvad aktiivselt enda partnerite töötamisse ja/või haridusalastesse püüdlustesse.¹²¹ Mehed võivad

---

¹¹⁰ M. P. Brewster, lk 213; C. K. Sanders, lk 20.

¹¹¹ N. Sharp-Jeffs. A review of research and policy on financial abuse, lk 11.

¹¹² J. Barron. The domestic abuse and money education Project (DAME): Final report. Bristol: Women's Aid Federation of England 2012, lk 18. – https://1q7dqy2unor827bqjls0c4rn-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2016/05/DAME_Project_Final_Report_August_2012.pdf (22.04.2018).

¹¹³ M. A. Anderson et al, lk 153.

¹¹⁴ A. E. Adams et al 2008, lk 567.

¹¹⁵ N. Sharp-Jeffs. A review of research and policy on financial abuse, lk 11.

¹¹⁶ L. Kelly, N. Sharp, R. Klein, lk-d 97-99, 114-115; E. Branigan, lk 30-32.

¹¹⁷ T. Corrie, M. McGuire. Economic abuse: Searching for solutions. *Sine loco*: Good Shepherd Youth & Family Service and Kildonan UnitingCare 2013, lk 25.

¹¹⁸ P. Cameron. Relationship Problems and Money: Women talk about financial abuse. Research report. West Melbourne: WIRE Women's Information 2014, lk-d 5-6.

¹¹⁹ E. Smallwood, lk 42.

¹²⁰ J. L. Postmus et al 2015, lk 699.

¹²¹ P. C. Alexander. Childhood maltreatment, intimate partner violence, work interference and women's employment. – *Journal of Family Violence* 2011/26(4), lk-d 257, 259; M. P. Brewster, lk-d 212-213; A. M. Moe, M. P. Bell. Abject economics: The effects of battering and violence on women's work and employability. – *Violence Against Women* 2004/10(1), lk-d 39-40, 43-44; C. K. Sanders, lk-d 16-19; J. E. Swanberg, T. K. Logan. Domestic violence and employment: A qualitative study. – *Journal of Occupational Health Psychology* 2005/10(1), lk-d 6-8; J. E. Swanberg, C. Macke. Intimate partner violence and the workplace: Consequences and disclosure. – *Affilia* 2006/21(4), lk-d 398-399; R. M. Tolman, J. A. Raphael. A review of research on welfare and

lihtsalt nõuda, et naine tuleks töölt ära.¹²² Töökoha säilitamise takistamiseks kasutavad mehed veel suurt hulka taktikaid, nt auto lõhkumine, vägivallaga ähvardamine, füüsiline takistamine, lapse hoidmisest keeldumine, autovõtmete ja raha varastamine ja keeldumine töö juurde sõidutamisest.¹²³ Uuringutes on tuvastatud ka ohvri ahistamine tööl, mis hõlmab vägivallatseja füüsilist ilmumist ohvri töö juurde või korduvate telefonikõnede tegemist ohvrile või tema kolleegidele ja ülemustele.¹²⁴ Paljude ohvrite jaoks on selle majandusliku vägivalla alaliigi tagajärgedeks puudunud päevad töölt, väiksem töötasu või töökaotus.¹²⁵

Taktikad, mida vägivallatsejad kasutavad, et naine ei saaks endale töökohta, on näiteks tülitsemise abil naise töö otsa üleväl hoidmine enne tööintervjuud, äratuskella mahavõtmine, riiete lõhkumine, nähtavate vigastuste tekitamine näole, auto sõidukõlbmatuks tegemine, ähvardamine laste äravõtmisega lapsehoiust, kohale tulemata jätmine transpordiks või lapsehoiuks ning ohvri ahistamine ja tülitamine tööl.¹²⁶

Vägivaldsed mehed sekkuvad ka partneri pingutustesse, mida nad teevad, et parandada oma tööturukõlblikkust ja suurendada võimalust omandada korralik töökoht. Üks levinud taktika on partneri hariduse omandamise püüdlustesse sekkumine ning selle esinemissagedus on erinevates uuringutes jäänud vahemikku 23-62%.¹²⁷ Samuti üritavad vägivaldsed mehed takistada naist saamast sissetulekut muudel viisidel. Näiteks võib vägivallatseja nõuda, et naine annaks talle üle enda töötasu, luues olukorra, kus naisel endal puuduvad rahalised vahendid.¹²⁸ Mõned töötamise takistamise taktikad võivad olla avalikud, nt naise töö juurde ilmumine ja ähvarduste tegemine, samal ajal kui majandusliku kontrolli taktikad on pigem varjatud. Varjatud taktikatest parema arusaamise loomine on eriti oluline, kuna neid võidakse väliselt pidada ohututeks ja normaalseks paarisuhtes asetleidvaks finantskäitumiseks.¹²⁹

---

domestic violence. – *Journal of Social Issues*, 2000/56(4), lk-d 664-668; K. C. VonDeLinde, lk 4; K. B. Wettersten et al, lk-d 452-454.

¹²² J. L. Postmus et al. Understanding economic abuse in the lives of survivors, lk 420.

¹²³ A. M. Stylianou, lk 4.

¹²⁴ J. E. Swanberg, C. Macke, lk-d 398-399.

¹²⁵ R. M. Tolman, H. C. Wang. Domestic violence and women's employment: Fixed effects models of three waves of women's employment study data. – *American Journal of Community Psychology* 2005/36(1/2), lk 155; K. B. Wettersten et al, lk 453; M. R. Sable et al. Domestic violence among AFDC recipients: Implications for welfare-to-work programs. – *Affilia* 1999/14(2), lk 205.

¹²⁶ R. M. Tolman, J. A. Raphael, lk-d 664.

¹²⁷ A. E. Adams et al 2008, lk 565.

¹²⁸ A. Littwin, lk-d 982-983.

¹²⁹ A. M. Stylianou et al, lk-d 3199-3200.

2.4. Majandusliku vägivalda levik

Majanduslik vägivald, nagu ka teised paarisuhtevägivalda liigid, esineb kõikide vanusegruppide ja sotsiaalmajanduslike, kultuuriliste, religioossete ja sooliste gruppide hulgas.¹³⁰ Majanduslikku vägivalda peetakse levinuks ja tavapäraseks, kuid sotsiaalsete, sooliste ja isiklike arvamuste ja normide keerukasse võrku sügavalt juurdunuks.¹³¹

Kõige ulatuslikum paarisuhtes toimepandud majanduslikku vägivalda hõlmav uuring on FRA naistevastase vägivalda uuring, milles intervjueriti enam kui 42 000 naist. Tegu on naiste vägivaldakogemusest seni kõige terviklikuma ülevaatega Euroopa Liidus, aga ka kogu maailmas. Igast liikmesriigist osales uuringus vähemalt 1500 naist.¹³² Vastajad valiti juhuvaliku teel ning uuringu tulemused on üldistatavad nii Euroopa Liidu kui ka liikmesriikide tasandil. Selle raames küsiti naistelt majandusliku vägivalda hindamiseks, kui sageli nende praegune või endine partner tegi järgmist: 1) takistas iseseisvalt otsustamast perekonna rahaasjade üle ja tegemast sisseoste; 2) keelas töötada väljaspool kodu. Kõigi vastanute hulgas oli majanduslikku vägivalda alates 15. eluaastast kogenud 12% naistest. Eesti naiste hulgas oli vastav protsent 14 ja sellega on Eesti Euroopa Liidus majandusliku vägivalda leviku osas üheksas.

FRA naistevastase vägivalda uuringu tulemuste kokkuvõttes on märgitud, et FRA konsulteeris uuringu ülesehituse ja teemade üle juhtivate poliitikakujundajate, spetsialistide, teadlaste ja uuringuekspertidega ning küsitlus töötati välja üldkasutatavate uuringuvahendite abil.¹³³ Samas tuleb küsitluse tulemustesse majandusliku vägivalda osas suhtuda skeptiliselt, kuna majanduslikku vägivalda on uuritud vaid kahe küsimuse abil, mis ei suuda adekvaatselt haarata selle vägivalda liigi tegelikku olemust. Põhjus võib olla selles, et majanduslikku vägivalda on FRA naistevastase vägivalda uuringus käsitletud jätkuvalt psühholoogilise vägivalda alaliigina ja seetõttu ei pruugitud pidada vajalikuks seda eraldi põhjalikumalt uurida. Uuringu tulemused on aga paratamatult otseses sõltuvuses sellest, kui palju ja milliseid majandusliku vägivaldaga seotud küsimusi vastajatelt küsitakse. Seetõttu on tõenäoline, et majanduslik vägivald on tegelikkuses nii Euroopa Liidus kui ka Eestis levinud laialdasemalt, kui uuringu tulemused annavad alust arvata. Ka need majandusliku vägivaldaga seotud küsimused, mis küsimustikku lisati, ei ole kõige paremini õnnestunud. Näiteks ei ole selge, kas esimene küsimus on

---

¹³⁰ M. Ulbrick. Research brief: Economic abuse. *Sine loco, sine anno*: Monash Gender and Family Violence, Monash University, lk 1. – <https://arts.monash.edu/gender-and-family-violence/wp-content/uploads/sites/11/2017/12/RB-EconomicAbuse.pdf> (22.04.2018); T. Corrie, M. McGuire, lk i.

¹³¹ P. Cameron, lk 4.

¹³² Erandiks on Luksemburg, kus küsitleti 908 naist.

¹³³ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, lk 43.

sõnastatud teadlikult selliselt, et küsimusele „jah“ vastamiseks peab partner olema takistanud nii perekonna rahaasjade üle otsustamist kui ka sisseostude tegemist. Samuti ei ole arusaadav, miks teise küsimuse puhul on küsitud väljaspool kodu töötamise kohta, kuna kodus töötamise takistamine on samuti majanduslik vägivald. Need asjaolud võisid veel omakorda vähendada küsimustikule vastanud naiste kvalifitseerumist majanduslikku vägivalda kogenuteks.

Euroopa Liidu tasandil ja Eestis puuduvad uuringud, mis käsitleksid majandusliku vägivalda levikut nii naiste kui ka meeste hulgas. Ühendkuningriigis ja Austraalias läbiviidud uuringud näitavad, et majandusliku vägivalda ohvriteks on eelkõige naised, kuid majanduslikku vägivalda kogevad ka mehed. Ühendkuningriigis 2015. aastal 4002 täiskasvanu hulgas läbiviidud riikliku uuringu tulemused näitasid, et elu jooksul olid majanduslikku vägivalda kogenud 21% naisi ja 15% mehi. Naised kogesid võrreldes meestega majanduslikku vägivalda rohkem mitmes suhtes, pikemat aega ning pärast lahkuminekut. Samas teatasid mehed naistega samal määral majandusliku vägivalda negatiivsetest tagajärgedest.¹³⁴ Austraalias viidi 2012. aastal läbi 17 050 intervjuud, milles uuriti muu hulgas paarisuhtevägivalda esinemist. Küsimustik sisaldas 15 küsimust psühholoogilise vägivalda kohta, kuid viis neist olid seotud majandusliku vägivaldaga, mistõttu oli hiljem võimalik uurida ka majandusliku vägivalda esinemissagedust. Tulemused näitasid, et majanduslikku vägivalda oli kogenud 15,7% naisi ja 7,1% mehi. Naised kogesid rohkem majanduslikku vägivalda kõigi küsimuste puhul.¹³⁵ Siinkohal tuleb arvesse võtta seda, et kui Ühendkuningriigis läbiviidud uuring sisaldas 31 majanduslikku vägivalda küsimust, siis Austraalia omas oli neid ainult 5.

Paljud majandusliku vägivalda uuringud on läbi viidud varjupaikadelt teenuseid saavate naiste hulgas ning tulemused annavad alust arvata, et majanduslik vägivald on nende hulgas väga levinud. Ühe uuringu raames, mille valimisse kuulusid 103 naist, kes kasutasid naiste varjupaiga teenuseid, selgus, et majanduslikku vägivalda oli mingil hetkel oma suhtes kogenud 99% naistest ehk kõik peale ühe vastanu (100% naistest olid kogenud psühholoogilist ja 98% naistest füüsilist vägivalda).¹³⁶ Kahes teises uuringus, mis viidi samuti läbi varjupaigast teenuseid saavate naiste hulgas, oli majanduslikku vägivalda kogenud 94% naistest. Esimeses neist oli 92% naistest kogenud majanduslikku kontrolli, 88% töötamise takistamist ning 79%

---

¹³⁴ N. Sharp-Jeffs. Money matters, lk-d 17, 26-27.

¹³⁵ J. Kutin, R. Russell, M. Reld. Economic abuse between intimate partners in Australia: prevalence, health status, disability and financial stress. – Australian and New Zealand Journal of Public Health 2017/41(3), lk 270.

¹³⁶ A. E. Adams et al 2008, lk 571.

majanduslikku ärakasutamist ning teises olid need protsendid vastavalt 79, 79 ja 78.¹³⁷ Eelnevate uuringute põhjal saab seega asuda seisukohale, et majanduslik vägivald on peaaegu universaalne kogemus naiste hulgas, kes saavad varjupaigateenuseid.

Eestis kogub alates 2009. aastast varjupaikadesse pöördunute kohta oma liikmete hulgas statistikat Eesti Naiste Varjupaikade Liit. 2011. aastast kuni 2016. aastani on olemas võrreldavad andmed kõigi Eestis tegutsenud naiste tugikeskuste kohta.¹³⁸ Kogutud andmetest nähtub, et majanduslik vägivald on tugikeskusesse pöördunute hulgas väga levinud ja seda on aasta-aastalt kogenud ligi pooled tugikeskusesse pöördunutest.¹³⁹ Samas annavad rahvusvahelised uuringud alust arvata, et majanduslik vägivald on tugikeskusesse pöördunute hulgas sama levinud kui füüsiline ja psühholoogiline vägivald. Töö autor pöördus Eesti Naiste Varjupaikade Liidu poole saamaks teada, kuidas kogutakse statistikat majandusliku vägivalla kohta. Eesti Naiste Varjupaikade Liit selgitas, et üldjuhul lastakse naisel tugikeskusesse saabudes vabalt rääkida, miks ta varjupaika pöördus, küsides vahel ka suunavaid küsimusi. Statistika aluseks on seega naiste räägitu põhjal kujunenud tugikeskuse töötajate hinnang sellele, milliseid vägivallavorme naine kogenud on. See tähendab ka seda, et alati ei pruugi välja tulla, kas tugikeskusesse pöördunu on majanduslikku vägivalda kogenud või mitte.

Majandusliku vägivalla leviku hindamisel tuleb arvestada seda, et uuringu tulemused sõltuvad suurel määral sellest, kui palju ja milliseid majandusliku vägivallaga seonduvaid küsimusi uuritakse ning millist valimit kasutatakse. Majandusliku vägivalla tegeliku leviku teadasaamiseks peavad uuringud hõlmama piisaval määral majandusliku vägivalla taktikaid.

---

¹³⁷ J. L. Postmus et al 2015, lk 701; J. L. Postmus et al. Understanding economic abuse in the lives of survivors, lk 419.

¹³⁸ Eesti Naiste Varjupaikade Liit. Naiste tugikeskuste statistika. – <http://www.naisteliin.ee/index.php?id=114> (22.04.2018).

¹³⁹ Siinkohal tuleb arvestada seda, et kõik tugikeskustesse pöördunud naised ei ole kogenud vägivalda endise või praeguse partneri poolt, vaid ka lapse, vanema või muu isiku poolt. Siiski on ülekaalukalt vägivallatsejaks olnud praegune või endine partner.

3. Naistevastase majandusliku vägivalda seletused, riski- ja kaitsvad tegurid, tagajärjed ning selle vastu võitlemine

3.1. Majandusliku vägivalda seletused

Majandusliku vägivalda tekkepõhjuseid on võimalik selgitada üldiste paarisuhtevägivalda seletuste abil (antud töö p 1.3). Samas aitavad osa paarisuhtevägivalda teooriaid majanduslikku vägivalda paremini lahti mõtestada kui teised. Kirjanduses on majandusliku vägivalda seletamisel lähtutud enim feministlikust teooriast, kuid kõige terviklikuma seletuse annab autori hinnangul ökoloogiline teooria, kuna sellesse on integreeritud ka teised paarisuhtevägivalda teooriad. Samuti on majandusliku vägivalda, nagu ka muude paarisuhtevägivalda liikide, põhjused nii ühiskonnas, kogukonnas, suhetes kui ka indiviidides.¹⁴⁰

Ökoloogiline teooria võimaldab arvesse võtta majanduslikku vägivalda mõjutavate tegurite ja tagajärgede vahelist kompleksset seost. Majandusliku vägivalda ökoloogiline mudel (lisa 2) illustreerib mitmetasandilisi mõjusid majanduslikule vägivaldale ja rõhutab ka soolist ebavõrdsust, sh naiste ebavõrdsust majanduslikku positsiooni. Mudel hõlmab individuaalseid, situatsioonilisi, kogukonna ja ühiskonna tegureid, mis mõjutavad vägivalda ja majanduslikku heaolu. Mõjud igal tasandil võivad olla nii positiivsed kui ka negatiivsed, see tähendab nii vähendada kui ka tõsta majandusliku vägivalda toimumise tõenäosust või võivad kas vähendada või võimendada majandusliku vägivalda negatiivseid tagajärgi. Põhjuslike tegurite ja reaktsioonide vahelist keerulist suhet näitavad mudeli nooled, mis illustreerivad, et põhjuslikud tegurid võivad toimida mõlemas suunas.¹⁴¹

Ökoloogilise teooria individuaalne tasand arvestab konkreetsete isikute soohoiakuid, madalat jõustatus ja naise majanduslikku sõltuvust partnerist ja piisavate rahaliste vahendite puudumist, et partnerita toime tulla.¹⁴² Individuaalse tasandi teguriks on ka lapsena paarisuhtevägivalda pealtnägemise või selle kogemise mõju vägivalda kasutamisele tulevikus. See integreerib ökoloogilisse teooriasse osaliselt sotsiaalse õppimise teooria. Üheks vägivaldseks käitumismustriks, mida mehed elukogemuste ja keskkonna kaudu õpivad, võivad olla ka majandusliku vägivalda taktikad ja domineerimine paarisuhtes. Samas ei ole eraldi

---

¹⁴⁰ T. Corrie, M. McGuire, lk 3.

¹⁴¹ F. Macdonald. Spotlight on economic abuse: A literature and policy review. Melbourne: Good Shepherd Youth & Family Service and Kildonan UnitingCare 2012, lk-d 14-15.

¹⁴² T. Corrie, M. McGuire, lk-d 3, 44.

uuritud, kas ja kuidas mõjutab lapseas nähtud majanduslik vägivald selle kasutamist mehe poolt täiskasvanuna ning see väärib kindlasti tulevikus täiendavat uurimist.

Suhtetasandi puhul võivad majandusliku vägivalda riskifaktoritena toimida mehe domineerimine ja materiaalsete väärtuste kontroll perekonnas, majanduslik stress ning mehe ja naise hariduslik ebavõrdsus. D. Levinson'i kultuuridevaheline uuring, milles ta võrdles 90 erinevat ühiskonda, näitas, et meeste majanduslik ja otsuste tegemise võim peres on ühiskonnas üheks kõige tugevamaks naistevastase vägivalda ennustajaks.¹⁴³ Frieze ja McHugh leidsid samuti, et otsuste tegemine perekonnas oli tugevalt seotud mehe vägivalda kasutamise tasemega. Kõige vägivaldsemad mehed kaldusid ka tegema suurema osa perekonna rahaliste vahenditega seotud otsustest ja kontrollisid rangelt, millal ja kuhu nende naised minna võivad.¹⁴⁴ Samal ajal esineb vägivalda vähem perekondades, kus mees ja naine mõjutavad otsuste tegemist võrdselt.¹⁴⁵

Majandusliku vägivalda puhul on peamised kogukonnatasandi probleemid kogukonna hoiakud, madal teadlikkus majanduslikust vägivaldast ning raha ja paarisuhtevägivalda varjatud olemus. Raha peetakse isiklikuks asjaks ning paarisuhtevägivalda peetakse kohati jätkuvalt pere siseküsimuseks. Raha privaatne olemus kombineerituna perevägivalda varjatud olemusega muudab majandusliku vägivalda varjatud probleemiks. Teadlikkuse puudumine tähendab, et majandusliku vägivalda ohvrid ja vägivaldasejad ei pruugi teadvustada, et majanduslik vägivald on üks vägivalda liikidest. Madalale teadlikkusele aitab kaasa majandusliku vägivalda varjatud olemus.¹⁴⁶ Smallwood on märkinud, et majanduslik vägivald on salakaval vägivalda vorm, mida on raske tuvastada ja seda eriti raha ümber käivate sotsiaalsete suhtumiste ja soorollide tõttu.¹⁴⁷ Kogukonnatasand toob vägivalda mõjutava tegurina välja ka madala sotsiaalmajandusliku staatuse. Mitmed uuringud näitavad, et paarisuhtevägivalda kasutavad rohkem madala sissetulekuga, töötud ja madala ametistaatusega mehed.¹⁴⁸

Ühiskonnatasand viitab laiale kultuuriliste väärtuste ja uskumuste kogumile, mis mõjutavad teisi tasandeid. Olemasolevad sotsiaalsed struktuurid võivad majanduslikku vägivalda

---

¹⁴³ Viidatud: L. L. Heise 1998, lk 270.

¹⁴⁴ Viidatud: L. L. Heise 1998, lk 270.

¹⁴⁵ Viidatud: L. L. Heise 1998, lk 270.

¹⁴⁶ T. Corrie, M. McGuire, lk-d 3, 43.

¹⁴⁷ E. Smallwood, lk 7.

¹⁴⁸ G. T. Hotaling, D. B. Sugarman. An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge. – Violence and Victims 1986/1, lk-d 107, 111, 113; C. B. Cunradi, R. Caetano, J. Schafer. Socioeconomic predictors of intimate partner violence among White, Black, and Hispanic couples in the United States. – Journal of Family Violence 2002/17(4), lk-d 382-383, 385; D. Capaldi et al, lk-d 242-243.

normaliseerida ja kinnistada. Majanduslikku vägivalda mõjutavate teguritena võib ühiskonnatasandi puhul välja tuua ühiskonna väärtused ja normid, soolise ebavõrdsuse, juriidilise raamistiku ja süsteemisesed takistused.¹⁴⁹ Vägivalla majanduslik külg ulatub palju kaugemale kui üksiku mehe püüdlusesse takistada oma partneri töötamist ja kasutada raha kontrolli vahendina. Naiste majanduslik staatus ühiskonnas ei ole neile peale surutud üksikute meeste poolt, kuid vägivaldsed mehed võivad kasutada naiste madalamat majanduslikku staatuset ära kui võimalust kehtestada enda võimupositsiooni. Jätkuvad strukturealsed ebavõrdsused aitavad kaasa vägivaldsete meeste pingutustele piirata enda naiste iseseisvat toimetulekut. Majandusliku kontrolli keskmes on sooline tööjaotus nii kodus kui ka tööl. Ootus, et naised töötavad kodus tasuta ja töökohal madalama palga eest mõjutab naise suhtelist võimu perekonnas. Mehe töö on tähtsam, selle eest makstakse rohkem ja see on seotud tootmisega, samal ajal kui naise tööd nähakse vähemtähtsana. Kuigi mõlemad partnerid töötavad, tunneb üksnes üks neist tööga kaasneva staatuse toimet või mõjuvõimu, mida töötamine talle peres toob.¹⁵⁰

Ühiskonnatasandile keskendub ka feministlik teooria, mis näeb paarisuhtevägivalda kui jätkuvat füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist ja majanduslikku vägivalda, mida vägivallatseja kasutab võimu ja kontrolli rakendamiseks partneri üle. Feministliku teooria keskmes on meeste domineerimine naiste üle ning kuna ka majanduslik vägivald on ajendatud partneri üle kontrolli saavutamisest ja selle säilitamisest, aitab feministlik teooria lahti mõtestada ka majanduslikku vägivalda. Mehed omandavad sotsialiseerumisprotsessis arusaama „õigest mehelikkusest“, mille näitajaks on ka domineerimine naiste üle. Lääne kultuuriruumis peetakse tihti tööalast prestiiži ja head palka mehelikkuse näitajateks. Meestelt eeldatakse, et nad on peamised leivateenijad ja majanduslike otsuste tegijad ning naised on peamiselt vastutavad lastekasvatamise ja (tasustamata) koduse töö eest.¹⁵¹ Samas ei ole kõigil meestel mehelikkuse ressursse, mida neilt oodatakse. Seetõttu võib mees kõrgema majandusliku positsiooni hoidmiseks või saavutamiseks kasutada majanduslikku vägivalda. Üheks võimu säilitamise viisiks suhtes on kontrolli hoidmine rahaliste ressursside üle. Samuti võib vägivallatseja piirata ja allutada naise osalemist ühiskondlikes institutsioonides, säilitades seeläbi mehe valitseva seisundi majanduslikus sfääris ja piirates naist, asetades ta peres alluvasse rolli. Seda dünaamikat tugevdavad sotsiaalsed normid ja sotsiaalpoliitika, mis lubavad ühiskonnas mehe valitsevat seisundit.¹⁵² Leibkonna rahalistest vahenditest arusaamine on jätkuvalt sooline ning

---

¹⁴⁹ T. Corrie, M. McGuire, lk-d 3 ja 41.

¹⁵⁰ E. Pence, M. Paymar, lk 148.

¹⁵¹ M. Ulbrick, lk 1.

¹⁵² C. K. Sanders, lk 4.

meestelt oodatakse raha üle kontrolli võtmist. See kinnistab omakorda naiste ebavõrdset ja allutatud sotsiaalses positsiooni.¹⁵³

Feministliku teooria edasiarenduseks on sundusliku kontrolli teooria. E. Stark kujundas sundusliku kontrolli teooria, et hõlmata jätkuva ja mitmekülgse vägivalda olemust, mida kogeb uuringute alusel 60-80% naistest, kes otsivad välist abi kas siis varjupaikadest, politseilt või muudest abiallikatest. Sunduslikku kontrolli võib defineerida kui domineerimise mustrit, millega vägivaldsed meespartnerid põimivad korduva füüsilise ja seksuaalse vägivalda hirmutamise, seksuaalse alandamise, isoleerimise ja kontrolliga. Kontrolli saavutamiseks võib vägivaldse kasutada ka majanduslikku vägivalda. Sundusliku kontrolli eesmärgiks, nagu ka majandusliku vägivalda eesmärgiks, on saavutada ja säilitada kontroll partneri üle. Sundusliku kontrolli peamiseks tagajärjeks on kinnijäämine, mis võib olla sarnane pantvangiks olemisele selle kahjuliku mõju osas väärikusele, vabadusele, autonoomiale ja isiksusele ning ka füüsilisele ja psühholoogilisele terviklikkusele.¹⁵⁴ Sunduslik kontroll hoiab suhet ja ohvrit sellises seisundis nagu vägivaldse soovib. Selle rakendamine on situatsiooni spetsiifiline, tuginedes isikupärastatud teadmisele naise liikumiste, harjumuste, ressursside ja haavatavuste kohta. Sunduslikku kontrolli võib seega sageli olla raske tuvastada, kuna seda aetakse segamini erinevate ohverdustega, mille tegemist naistelt oodatakse nende koduperenaise, lapsevanema ja seksuaalpartneri rollis. Teisisõnu vägivaldsete meeste uskumused soo kohta koonduvad tihti diskrimineerivas sotsiaalses kontekstis, mida tugevdatakse läbi institutsioonilise struktuuride ja poliitikate.¹⁵⁵ Sundusliku kontrolli teooria kohaselt leiab seega majanduslik vägivald aset laiemas sundusliku kontrolli süsteemis.

Duluthi mudeli raames väljatöötatud võimu- ja kontrolliratas (lisa 1) sobib illustreerima nii feministlikku teooriat kui ka sundusliku kontrolli teooriat. See kujutab peamisi taktikaid, mida vägivaldse kasutavad ning aitab mõista, et vägivald on laiem käitumismuster, mitte üksikud vägivalda intsidendid või tagasihoitud viha, frustratsiooni ja valusate emotsioonide pursked.¹⁵⁶ Ratta keskmises osas on võim ja kontroll, kuna vägivaldse kasutab ringis väljatoodud taktikaid eesmärgiga partnerit kontrollida ja tema suhtes domineerida. Võimu- ja kontrolliratas demonstreerib ka seda, et paarisuhtevägivald koosneb harva üksnes füüsilisest ja seksuaalsest vägivaldast. Füüsilise ja seksuaalse vägivalda paiknemine ratta välimises ringis illustreerib seda,

---

¹⁵³ M. Ulbrick, lk 1.

¹⁵⁴ E. Stark. Re-presenting battered women: Coercive control and the defense of liberty. *Sine loco*: 2012, lk 7. – http://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf (22.04.2018).

¹⁵⁵ N. Sharp-Jeffs. A review of research and policy on financial abuse, lk 7.

¹⁵⁶ E. Pence, M. Paymar, lk 2.

et võimu ei saavutata mitte üksnes nende kasutamise abil, vaid need toimivad kui jätkuv ähvardus, pannes naise mõtlema, mis võib varasemale kogemusele tuginedes juhtuda.¹⁵⁷ Vägivallatsejad kasutavad reeglina füüsilist vägivalda harva, kuid see tugevdab teiste taktikate, seal hulgas majandusliku vägivalda võimu, mida kasutatakse valikuliselt ja mis lõpuks kahjustavad naise võimalust tegutseda autonoomselt.¹⁵⁸ Paarisuhtevägivalda kirjandust on ka kritiseeritud seetõttu, et selles keskendutakse põhiliselt füüsilisele vägivallale.¹⁵⁹

Feministlikku teooriat ja sundusliku kontrolli teooriat kinnitab see, et uuringutes on järjekindlalt leitud, et erinevad vägivalda liigid on paarisuhtes sageli läbipõimunud ja esinevad koos. Samuti annavad teooriatele kaalu majanduslikku vägivalda kogenud naiste lood, millest nähtub, et tegu ei ole isoleeritud intsidentidega, vaid korduva ja jätkuva käitumismustriga. Neid teooriaid kinnitab kaudsest ka see, et majandusliku vägivald võib pärast suhte lõppemist jätkuda ja eskaleeruda. Sellises olukorras ei suuda näiteks psühholoogilised teooriad ja perevägivalda ja perekonflikti teooriad vägivaldset käitumist seletada ja on eriti ilmne, et vägivallatseja käitumine on ajendatud võimu ja kontrolli rakendamise soovist.

Ameerika sotsiaalteadlane M. P. Johnson on eristanud paarisuhtes mõlema partneri käitumist arvesse võttes nelja tüüpi vägivalda: paarisuhte terror, situatsiooniline paarisuhtevägivald, vägivaldne vastuhakk ja vastastikune vägivaldne kontroll. Neid tüüpe eristab üksteisest sundiva kontrolli kasutamise määr, mis on igapäevases suhtluspraktikas rakendatav meetod partneri käitumise kontrollimiseks ning suunamiseks endale sobilikul viisil. Kui partner kasutab paarisuhtes sageli majanduslikku vägivalda, viitab see sellele, et suhte vägivallatüübiks on M. Johnsoni väljapakutud paarisuhte terror, mille keskseks elemendiks on sundiv kontroll. Seda kinnitab ka asjaolu, et erinevalt situatsioonilisest paarisuhtevägivallast on majanduslik vägivald kumulatiivne ja eskaleeruv.¹⁶⁰ Majanduslik kontroll on üheks taktikaks,¹⁶¹ mille alusel M. Johnson mõõtis kontrolliva käitumise määra paarisuhtes. M. Johnson paigutab seega majandusliku vägivalda kontrolliva käitumise alla ning on viidanud sellele, et kontrolliva käitumise taktikad on analoogsed Pence'i ja Paymar'i poolt tuvastatutele.¹⁶²

---

¹⁵⁷ N. Sharp-Jeffs. A review of research and policy on financial abuse, lk 6.

¹⁵⁸ E. Pence, M. Paymar, lk 2.

¹⁵⁹ N. Sharp 2008, lk 5.

¹⁶⁰ K. Elliott. Research brief: Coercive control. Gender and Family Violence, Monash Arts Focus Group. 2017, lk 1. – <https://arts.monash.edu/gender-and-family-violence/wp-content/uploads/sites/11/2017/11/Understanding-Coercive-Control.pdf> (22.04.2018).

¹⁶¹ Lisaks majanduslikule kontrollile hindas M. P. Johnson ähvardusi, privileegi ja karistamise kasutamist, laste kasutamist, isoleerimist, psühholoogilist vägivalda ja seksuaalset kontrolli.

¹⁶² M. P. Johnson. Conflict and control. Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. Violence Against Women 2006/12(11), lk 1007.

3.2. Majandusliku vägivalla riski- ja kaitsvad tegurid

Majandusliku vägivalla riskitegureid võib mõista kui tegureid, mis tõstavad kas majandusliku vägivalla ohvriks sattumise või majandusliku vägivalla toimepanemise riski. Vastupidiselt riskiteguritele vähendavad kaitsvad tegurid majandusliku vägivalla ohvriks sattumise või selle toimepanemise riski. On oluline teada majandusliku vägivalla riskitegureid ja selle eest kaitsvaid tegureid, kuna majandusliku vägivalla vastu võitlemise ennetustöö peaks olema suunatud muudetavate riskitegurite vähendamisele ja kaitsvate tegurite tugevdamisele.

Majanduslik vägivald ja erinevad majanduslikud tegurid on omavahel tihedas seoses ning mitmed majanduslikud tegurid on seotud suurenenud vägivalla riskiga. Kuigi vägivalda esineb kõigis sotsiaalmajanduslikes kihtides, on uuringud näidanud, et vaesed naised satuvad suurema tõenäosusega vägivalla ohvriteks kui keskmise ja suure sissetulekuga naised.¹⁶³ Näiteks näitas Ühendkuningriigi kriminaalstatistika analüüs, et naised, kes leidsid, et neil oleks raskusi 100 naela saamisega lühikese etteteatamisega, olid 3,5 korda suurema tõenäosusega paarisuhtevägivalla ohvriteks.¹⁶⁴ On leitud, et vaesus on riskiteguriks ka majandusliku vägivalla puhul.¹⁶⁵ ÜRO 2002. aasta vägivalla ja tervise raportis on öeldud, et ei ole päris selge, miks vaesus tõstab vägivallariski. See võib tulla nii väikesest sissetulekust endast kui ka sellega kaasnevatest teguritest, näiteks lootusetusest. Lisaks võib vaesuses elamine tekitada meestes stressi, frustratsiooni ja tunde, et mees ei ole täisväärtuslik, kuna ta ei ole suutnud täita temalt oodatavat leivateenija rolli. Samuti võib vaesus luua pinnase tülideks. Sõltumata täpsetest toimimismehhanismidest on tõenäoline, et vaesus toimib kui erinevate sotsiaalsete olude „marker“, mis kombineerituna tõstavad naistevastase vägivalla riski.¹⁶⁶

Eelnev viitab sellele, et naise majandusliku staatuse paranemine annab talle võimaluse ennetada, lahkuda ja lõpetada vägivaldsed suhted. Kui naised saavutavad majandusliku sõltumatuse oma partneritest, on neil parem ligipääs võimule, kontrollile ja otsuste tegemisele enda paarisuhtes.¹⁶⁷ Näiteks on käidud välja mõtte, et töötamine kujundab naise argirutiini

---

¹⁶³ J. Meier. Domestic violence, character, and social change in the welfare reform debate. – Law and Policy, 1997/19, lk-d 209-210; M. Eriksson, Rickard Ulmestig. „It’s not all about money“: Toward a more comprehensive understanding of financial abuse in the context of VAW. – Journal of Interpersonal Violence 2017/00(0), lk 17.

¹⁶⁴ S. Walby, J. Allen. Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from British Crime Survey. London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate 2004, lk 77.

¹⁶⁵ O. I. Fawole. Economic violence to women and girls: Is it receiving the necessary attention? – Trauma, Violence & Abuse 2008/9(3), lk 170.

¹⁶⁶ E. G. Krug et al (Eds), lk 99.

¹⁶⁷ C. E. Kaukinen, R. A. Powers. The role of economic factors on women’s risk for intimate partner violence: A cross-national comparison of Canada and the United States. – Violence Against Women 2015/21(2), lk 230.

väljaspool kodu, avardades tema sotsiaälvõrgustiku ja vähendades isolatsiooni, mis vastasel juhul suurendaks tema haavatavust.¹⁶⁸

Mitmed uuringud on käsitlenud paarisuhtevägivalla ja majandusliku sõltuvuse vahelist seost. Majanduslik sõltuvus viitab määrale, mil üks isik sõltub teisest isikust majandusliku toetuse osas ja seda kasutatakse kirjeldamaks olukordi, milles üks paari liige omab ainuisikulist või peaaegu ainuisikulist kontrolli majanduslike ressursside üle. Selline situatsioon võib leida aset põhjusel, et ressursse kontrolliv pereliige on peres ainus leivateenija ja otsustab piirata partneri ligipääsu majanduslikele ressurssidele. Samas võib majanduslik sõltuvus leida aset ka siis, kui üks isik võtab pere majanduslike ressursside üle kontrolli muul viisil (nt ähvardamise ja hirmutamise teel).¹⁶⁹ R. J. Gelles oli üks esimesi, kes teatas empiirilistest tulemustest, mis toetasid majandusliku sõltuvuse ja vägivallariski vahelist seost. Ta leidis, et vähesemate ressurssidega naised lõpetasid väiksema tõenäosusega vägivaldse suhte.¹⁷⁰ Mitmed hilisemad uuringud tuvastavad samuti majandusliku sõltuvuse ja paarisuhtevägivalla vahelise seose. Suur majandusliku sõltuvuse määr on nii vägivalla riskitegur kui ka tagajärg.¹⁷¹ Nimelt tõstab kõrgem majandusliku sõltuvuse määr edasise vägivalla riski ja ennustab raskemakujulist vägivalda.¹⁷² Samal ajal muudab ebapiisav ligipääs majanduslikele ressurssidele naise ja lapsed vägivaldsest partnerist sõltuvaks ja majandusliku sõltuvuse määr vägivaldsest partnerist ennustab partneri võimet suhtest lahkuda.¹⁷³ Ka Eestis töid spetsialistid perevägivalla uurimuses olulise riskifaktorina välja naise majandusliku sõltuvuse mehest või sellised majanduslikud suhted, kus pooled on liiga palju investeerinud ühisvarasse, mida on raske jagada. Spetsialistid rääkisid, et naine pigem kannatab vägivalda ja alandusi, kui loobub teatud materiaalsest heaolu tasemest, mida kooselu vägivaldse mehega talle kindlustab.¹⁷⁴

Eelneva põhjal võiks arvata, et kui naine saab endale töö, siis tema majandusliku sõltuvuse ja vägivalla kogemise määr langevad ning suutelisus vägivaldsest suhtest lahkuda kasvavad. Teoreetilised seletused ja uuringud toovad aga esile töötamise, majandusliku staatuse ja paarisuhtevägivalla keeruka olemuse. Samal ajal kui vaesus on nii majandusliku vägivalla kui

---

¹⁶⁸ G. L. Fox et al. Economic distress and intimate violence: Testing family stress and resource theories. – *Journal of Marriage and Family* 2008/64, lk-d 794-795.

¹⁶⁹ R. F. Bornstein. The complex relationship between dependency and domestic violence. Converging psychological factors and social forces. – *American Psychologist* 2006/61(6), lk 597.

¹⁷⁰ R. J. Gelles. Abused wives: Why do they stay? – *Journal of Marriage and Family*, 1976/38(4), lk 664.

¹⁷¹ R. F. Bornstein, lk 602.

¹⁷² T. L. Weaver et al, lk 570.

¹⁷³ C. M. Sullivan, lk-d 953-954; T. L. Weaver et al, lk 570; O. W. Barnett, lk-d 347-348; M. J. Strube, L. S. Barbour, lk-d 786, 789, 791.

¹⁷⁴ M. Linno, K. Soo, J. Strömpl. Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes. Uurimisaruanne. Tallinn: 2011, lk 7.

ka paarisuhtevägivalla riskiteguriks, võib kõrgem sotsiaalmajanduslik staatus toimida vägivalla eest kaitsva tegurina. On mitmeid uuringuid, millest nähtub, et kui naise majanduslik staatus (nt töö, sissetulek, väline rahaline toetus) on võrdne või ületab mehe oma, langeb ka paarisuhtevägivalla tase.¹⁷⁵ Samas on ka uuringuid, mis näitavad, et kui naise majanduslik staatus on partneri omast kõrgem, võib ta olla suuremas vägivalla ohus. Ühes uuringus leiti, et naise risk süstemaatiliseks vägivallaks oli kõige suurem, kui naine töötas ja mees ei töötanud.¹⁷⁶ Teises uuringus leiti ka seda, et naised olid suuremas paarisuhtevägivalla ohus kui nende haridustase oli partneri omast kõrgem.¹⁷⁷ See on kooskõlas feministliku teooriaga, mis leiab, et vägivald on käepärane vahend maskuliinsuse kehtestamiseks. Kui meestel ei ole ligipääsu majanduslikele ressurssidele, võivad nad kasutada vägivalda, et taastada võimu kodus.

Lisaks eeltoodule võib domineerimise tahe vägivaldsete meeste hulgas viia tagasilöögini, kui naine omandab rohkem majanduslikke ressursse. On uuringuid, mis näitavad, et kui naised üritavad leida tööd ja saavutada majanduslikku iseseisvust, võivad kasvada nii vägivalla intensiivsus kui ka sagedus.¹⁷⁸ A. M. Moe ja M. P. Bell on käinud välja mõtte, et vägivallatsejad võivad tunda end ohustatuna naise majandusliku iseseisvuse saavutamise ja säilitamise püüetest ja võivad kasutada vägivalda, et hoida ära rahaliste vahendite saamist, mille abil naised saaksid saavutada iseseisvuse ja sotsiaalse võimu.¹⁷⁹ Seda selgitab ka see, et mõned mehed võivad naise töötamist tõlgendada kui ohtu enda rollile ja staatusele pere peamise leivateenijana. Teisisõnu võib naise vägivallaohvriks sattumise risk tõusta, kui tema sotsiaalset staatust peetakse traditsioonilisi sotsiaalseid suhteid ja hierarhiad ohustavaks.

R. Gartner ja B. McCarthy on arutlenud, et naise töötamine võib vägivallariski tõsta, kui naise töötamine ei ole normiks, on vähem levinud või naise esialgsel liikumisel tööjõu hulka. Aja möödudes võib töötamine hakata toimima mehhanismina, mille abil naised saavad end vägivalla riski eest kaitsta, pakkudes samal ajal ka võimalusi vägivaldse suhte lõpetamiseks.¹⁸⁰

---

¹⁷⁵ A. Farmer, J. Tiefenthaler. An economic analyses of domestic violence. – Review of Social Economy 1997/55(3), lk-d 348-349; A. Farmer, J. Tiefenthaler. Explaining the recent decline in domestic violence. – Contemporary Economic Policy 2003/21(2), lk 165; L. C. Lambert, J. M. Firestone. Economic context and multiple abuse techniques. Violence Against Women 2000/6(1), lk 62.

¹⁷⁶ R. Macmillan, R. Gartner. When she brings home the bacon: Labor-force participation and the risk of spousal violence against women. – Journal of Marriage and Family 1999/61(4), lk 956.

¹⁷⁷ P. Tjaden, N. Thoennes. Extent, nature, and consequences of intimate partner violence. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice 2000, lk 34.

¹⁷⁸ L. D. Brush. Effects of work on hitting and hurting. – Violence Against Women 2003/9(10), lk-d 1222-1224; L. D. Brush. Battering and poverty trap. – Journal of Poverty 2004/8(3), lk 36; A. M. Moe, M. P. Bell, lk-d 31-21, 39-42.

¹⁷⁹ A. M. Moe, M. P. Bell, lk 31-32.

¹⁸⁰ R. Gartner, B. McCarthy. The social distribution of femicide in urban Canada, 1921-1988. Law & Society Review 1991/25(2), lk-d 295-296.

Kõrgem majanduslik staatus on seega majandusliku vägivalda eest kaitsev tegur, kuid selle poole püüdlemine võib tuua kaasa vägivalda kasvu. See näitab, et materiaalsed küsimused ja paarisuhtevägivald on omavahel mitmekülgsest ja keeruliselt seotud.

Ühe uuringu tulemused näitavad ka seda, et majanduslik vägivald on sagedasem nende naiste hulgas, kes on kogenud muus vormis paarisuhtevägivalda ja kellel on halvast tervisest või puudest tulenevad aktiivsuspääsõrangud.¹⁸¹ Majanduslikule vägivaldale on haavatavamad ka naised, kes juba seisavad silmitsi sotsiaalse marginaliseerumisega ning majanduslik vägivald võib nende jaoks muuta abile ligipääsemise takistused veelgi suuremaks.¹⁸²

Arvestada tuleb seda, et eri riikides võivad kultuurilistest erinevustest tulenevalt toimida erinevad riski- ja soodustavad faktorid. USA-s ja Kanadas viidi läbi riikidevaheline võrdlus uurimaks seda, kuidas majanduslikud tegurid mõjutavad naise paarisuhtevägivalda riski. Uuringu tulemused näitasid, et kui kõrgem sissetulek toimis kaitsva tegurina paarisuhtevägivalda eest nii Kanadas kui ka USA-s, siis kõrgem haridus toimis naiste jaoks selge kaitsva faktorina üksnes USA-s. USA-s pakkus kõrgem haridus eriti suurt kaitset sundusliku kontrolli eest. Nende naiste hulgas, kellel ei olnud keskkooli haridust, oli partneripoolset sundusliku kontrolli kogenud 27% naistest. See määr langes 10% võrra nende jaoks, kellel oli keskkooli haridus ja veel 3,5% nende jaoks, kes olid lõpetanud kolledži. Kuigi ka Kanada naiste jaoks tõi kõrgem haridus kaasa vägivallariski languse, oli see palju tagasihoidlikum. Kokkuvõtvalt leiti aga seda, et kõige suuremat kasu said oma majanduslikust staatusest kõige kõrgema sissetuleku ja haridusega naised.¹⁸³ Ka ühes majandusliku vägivalda uuringus leiti, et kolledžihariduse või sellest kõrgema haridusega naised kogesid majanduslikku vägivalda kõige vähem. Samas leiti ka seda, et sissetulekul, vanusel ja rahvusel ei olnud majanduslikule vägivaldale erilist mõju.¹⁸⁴ Enamik varjupaiga valimiga uuringuid ei ole samuti leidnud seost majandusliku vägivalda ja vanuse vahel, kuid see võib-olla tingitud sellest, et enamasti pole nende uuringute valimid eriti suured ja vahe vanusegruppide vahel ei pruugi välja tulla.

Austraalias läbiviidud uuring näitas, et majanduslik vägivald oli kõige levinum vanusegrupis 40-49 ning selles vanusegrupis oli vägivalda kogenud 20,9% 13 307 naisest. Samal ajal oli naistest vanuses 18-29 kogenud majanduslikku vägivalda 9,7%. Vägivald oli samuti levinum

---

¹⁸¹ M. Cohen et al. Intimate partner violence among Canadian women with activity limitations. – J Epidemiol Community Health 2005/59(10), lk-d 837-838.

¹⁸² E. Smallwood, lk 14.

¹⁸³ C. E. Kaukinen, R. A. Powers, lk 238-239.

¹⁸⁴ J. L. Postmus et al. Understanding economic abuse in the lives of survivors, lk 421.

naiste hulgas, kes olid läinud oma partnerist lahku või olid lahutatud, kelle haridustase oli madalam, kes olid töötud ja elasid majapidamises kõige väiksema või teise kõige väiksema sissetuleku kvintiilis. Lisaks kogesid rohkem majanduslikku vägivalda naised, kellel oli puue, halb või väga halb tervis, kes olid kogenud keskmist või kõrget majanduslikku stressi või kellel oli piiratud majanduslik vastupidavus. Majanduslikku vastupidavust mõõdeti küsimusega, kas vastaja suudaks hädaolukorras nädalaga saada kokku 2000 dollarit.¹⁸⁵

FRA naistevastase vägivalda uuringu tulemused näitasid, et Eestis oli majanduslik vägivald kõige levinum 30-39-aastaste naiste hulgas, kellest oli seda kogenud 20%, samal ajal kui Euroopa keskmine selle vanusegrupi puhul oli 12%. Kõige vähem olid majanduslikku vägivalda kogenud vanusegruppi 60+ kuuluvad naised (9%). Kõrgem haridus uuringu tulemuste järgi majandusliku vägivalda eest kaitset ei pakkunud ja majanduslikku vägivalda esines erineva haridustasemega naiste hulgas enam-vähem võrdselt. See-eest omas tööstaatus märgatavat mõju majandusliku vägivalda kogemisele. Kui kõige vähem olid majanduslikku vägivalda kogenud töötavad, õppivad ja pensionil olevad naised (vastavalt 13%, 11% ja 9%). Pisut rohkem olid majanduslikku vägivalda kogenud töötud naised (15%), kuid kõige rohkem olid majanduslikku vägivalda kogenud koduperenaised (24%) ja naised, kes märkisid tööstaatuses „muu“ (24%).

Majanduslikku vägivalda soodustavad ja varjavad ka asümmeetrilised soorollid. Istanbuli konventsiooni preambulas on tunnistatud, et naistevastane vägivald on naiste ja meeste ajalooliselt kujunenud ebavõrdsate võimusuhte väljendus, mis on viinud meeste ülemvõimule naiste üle ja naiste diskrimineerimisele ning mis on kujunenud takistuseks naiste täielikule arengule. Hoiakud, uskumused ja praktikad, mis põlistavad majanduslikku vägivalda on sageli juurdunud ja lähedalt seotud ühiskonna kultuuri-, sotsiaalsete- ja religiooninormidega.¹⁸⁶

EIGE mõõdab regulaarselt soolist võrdõiguslikkust Euroopa Liidus ja liikmesriikides kuues põhivaldkonnas (töö, raha, teadmised, aeg, võim ja tervis) ning kahes kaasvaldkonnas (vägivald ja kattuv ebavõrdsus). 2015. aasta andmete alusel on EIGE hinnanud Eesti soolise võrdõiguslikkuse indeksiks 56,7. Eesti paigutub sellega Euroopa Liidu liikmesriikide hulgas 20. kohale ning Euroopa Liidu keskmine indeks on 66,2. Eriti madalad on Eesti võimu- (28,2%) ja vägivallanäitajad (25,8%). Võimu näitaja mõõdab soolist võrdsust otsustuskohtadel

---

¹⁸⁵ J. Kutin, R. Russell, M. Reld, lk 270.

¹⁸⁶ O. I. Fawole, lk 170.

poliitilises, majanduslikus ja sotsiaalsfääris ning vägivalda näitaja mõõdab naistevastast vägivalda ja tugines selles osas FRA naistevastase vägivalda uuringule.

Eesti 2016. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooringu raportist nähtub, et kui 80% vastajatest peab pere majandusliku toimetuleku kindlustamist mõlema abikaasa/elukaaslase ülesandeks, siis ainult või peamiselt mehe ülesandeks peab seda 18% küsitletutest ning ainult või peamiselt naise ülesandeks 2% küsitletutest. Meeste seas on natuke enam neid, kes omistavad leivateenija rolli peres mehele – meestest 20% ja naistest 15%.¹⁸⁷ Mehed on ka tegelikkuses sagedamini pere peamised sissetuleku toojad. Meestest nimetas ennast mitmeliikmelistes leibkondades suurima sissetulekuga isikutena 63% meestest ja 31% naistest, oma abikaasat/elukaaslast aga 14% meestest ja 50% naistest.¹⁸⁸ Samuti on majanduslik sõltuvus enam levinud naiste puhul. Kui meestest on mõnest oma pere liikmest majanduslikult sõltuvad 18%, siis naistest 27%. Kui meeste puhul on kõige sagedamini tegu sõltumisega oma vanematest, siis naiste puhul enamasti sõltumisega oma abikaasast/elukaaslasest.¹⁸⁹ Samas on positiivne, et enamikes peredes otsustavad partnerid igapäevaste küsimuste ja pere juurdekasvu üle ühiselt. Samuti otsustavad oma tööaja suhtes partnerid üldjuhul ise ning naiste otsustusvabadus selles osas on võrreldes varasemaga kasvanud.¹⁹⁰

Naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee, mis loodi konventsiooni naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta täitmiseks, mille on ratifitseerinud ka Eesti, on teinud Eesti poolt esitatud aruannete põhjal mitmel korral Eestile ettepanekuid ja soovitusi. Eesti esitatud viienda ja kuuenda aruande alusel tõi komitee välja, et püsivad diskrimineerivad stereotüübid naiste ja meeste rollide ja kohustuste osas perekonnas ja ühiskonnas moodustavad takistuse naiste aktiivsele osalemisele majanduslikus elus, eriti juhul, kui neil on koolieelses vanuses lapsi, ning piiravad sealjuures naiste karjääri väljavaateid ja ligipääsu juhtivatele positsioonidele. Komitee soovitas Eestil selliseid diskrimineerivaid stereotüüpe adresseerida ja korraldada regulaarselt teadlikkust tõstvaid- ja meediakampaaniaid.¹⁹¹

---

¹⁸⁷ Sotsiaalministeerium. Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2016. Elanikkonna küsitlusuuringu raport. Tallinn: Turu-uuringute AS 2016, lk 93.

¹⁸⁸ Samas, lk 34

¹⁸⁹ Samas, lk 33

¹⁹⁰ Samas, lk 111.

¹⁹¹ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, lk 4.

Eelnev näitab, et kuigi aina enam pööratakse tähelepanu naiste ja meeste võrdõiguslikkusele, seal hulgas majanduslikule, on liikumine selle poole olnud aeglane. Sooline ebavõrdsus aitab majanduslikule vägivallale kaasa, kuna muudab vägivaldsete meeste jaoks lihtsamaks majandusliku kontrolli saavutamise ja selle säilitamise. Naise majanduslik sõltumine mehest on seega nii majandusliku vägivalla kui ka madalama majandusliku staatuse tulemus. Sealjuures võivad traditsioonilised soorollid luua takistusi majandusliku iseseisvuse saavutamisele. Raha on meie kultuuris sooline ala ning tüüpiliselt sotsialiseeritakse mehi võtma raha üle kontrolli. Naised seisavad enda sotsiaalse ettevalmistuse tõttu rahaliste vahendite haldamisel silmitsi suuremate raskustega, mis kinnistab naiste uskumust, et nad ei suuda rahaga toime tulla ja mille tagajärjel naised toetuvad selles osas meestele. Naised on ka suuremas majanduslike raskuste kogemise ja kehva majandusliku iseseisvuse ohus.¹⁹²

3.3. Majandusliku vägivalla tagajärjed

Suurem osa paarisuhtevägivalla uuringuid ei käsitle eraldi, milliseid tagajärgi mingi konkreetne vägivalla liik omab. Kuna erinevad vägivalla liigid on paarisuhtes sageli läbipõimunud ja nende tagajärjed kumulatiivsed, on seda ka keeruline teha. Sellele vaatamata on juba arvestatav hulk uuringuid, mis on kindlaks teinud just majandusliku vägivalla tagajärgi. Uuringud on näidanud, et majanduslik vägivald omab tagajärgi nii naise majanduslikule, füüsilisele kui ka psühholoogilisele heaolule.

Majandusliku vägivalla üks olulisemaid tagajärgi on, et see muudab partneri vägivallatsejast majanduslikult sõltuvaks. Sõltuvus ei hõlma ainult sissetulekut, vaid ka materiaalsel heaolu ja majutusega seonduvaid muresid. Sealjuures on erinevad uuringud järjekindlalt näidanud, et majanduslik sõltuvus on vägivaldsest suhtest lahkumise üheks peamiseks takistuseks.¹⁹³ Naised riskivad vägivaldsest suhtest lahkudes majanduslike raskustega, sh kodu ja vara kaotusega. Ebaproportsionaalne hulk kodutuid naisi on jäänud kodutuks pärast oma vägivaldse partneri juurest lahkumist.¹⁹⁴ Piisava majutuse, rahalise toetuse, tööalase koolituse ja lapsehoiu puudumine takistavad naiste lõplikku lahkumist vägivaldsest suhtest.¹⁹⁵ Uuringutes on leitud, et üheks peamiseks põhjuseks, miks naised lahkuvad varjupaigast ja pöörduvad tagasi

---

¹⁹² J. L. Postmus et al. Understanding economic abuse in the lives of survivors, lk 415.

¹⁹³ O. W. Barnett, lk-d 347-348; J. Kim, K. A. Gray. Leave or stay? Battered women's decision after intimate partner violence. – Journal of Interpersonal Violence 2008/23(10), lk 1466; D. Anderson, D. G. Saunders. Leaving an abusive partner: An empirical review of predictors, the process of leaving, and psychological well-being. – Trauma, Violence & Abuse 2003/4(2), lk 171.

¹⁹⁴ J. Zorza, lk 421.

¹⁹⁵ L. V. Davis, J. L. Hagen. The problem of wife abuse: The interrelationship of social policy and social work practice. – Social Work 1992/37, lk 17.

vägivaldse partneri juurde, on ebapiisav alternatiivne majutus ja sissetulek.¹⁹⁶ Naiste jaoks, kelle majanduslikud ressursid on piiratud, tähendab seega vägivaldsest suhtest lahkumine ebakindlat majanduslikku tulevikku. See paneb naise olukorda, kus ta peab valima majanduslike raskuste ja vägivaldsesse suhtesse jäämise vahel, kus valik esimese kasuks võib tähendada vaesust ja kodutust, valik teise kasuks aga jätkuvat vägivalda.

Suur osa uuringutest keskendub vägivalla mõju hindamisele naise töötamisele. Majanduslik vägivald, eelkõige töötamise takistamine, mõjutab ohvri suutlikkust saada ja säilitada tööd. Naistel, kes on kogenud töötamise takistamist, on raskusi töö juures keskendumisega ja tööülesannete täitmisega.¹⁹⁷ Uuringud on näidanud, et paarisuhtevägivalla ohvrid puuduvad märgatavalt rohkem töölt¹⁹⁸ ning hilinevad rohkem tööle¹⁹⁹. Paarisuhtevägivald on seotud ka töö kaotuse, töötusega ja töötamise ebastabiilsusega.²⁰⁰ Uuringutes on dokumenteeritud nii paarisuhtevägivalla lühiajaline kahjustav mõju kui ka püsiv mõju, mida varasem paarisuhtevägivalla kogemus omab töötamise stabiilsusele läbi aja.²⁰¹ Vägivallatseja sekkumine naise tööhõivesse võib kaasa aidata ebajärjekindlale töötamise minevikule ja vähenenud tööoskustele, mis võib ohtu seada ka naise tööalase konkurentsivõime ja teenimise potentsiaali tulevikus.²⁰²

Majanduslik vägivald mõjutab ohvri võimalust saada ja säilitada majanduslikke ressursse ja majanduslikku iseseisvust. Majanduslik iseseisvus tähendab piisava sissetuleku omamist põhivajaduste katmiseks (nt toidu, majutuse, lapse eest hooldamise, tervise eest hoolt kandmise, transpordi, maksude jaoks). Majandusliku iseseisvuse saavutamine eeldab püsivat sissetulekut,

---

¹⁹⁶ A. M. Stylianou, lk 8.

¹⁹⁷ T. K. Logan et al. Partner stalking and implications for women's employment. – *Journal of Interpersonal Violence* 2007/22(3), lk 274; E. Ridley et al. Domestic violence survivors at work: How perpetrators impact employment. Augusta, ME: Maine Department of Labor and Family Crisis Services 2005, lk-d 10-13; J. E. Swanberg, T. K. Logan, lk 10; J. E. Swanberg et al. Intimate partner violence, employment, and the workplace: Consequences and future directions. – *Trauma, Violence, & Abuse* 2005/6(4), lk-d 7, 9; J. E. Swanberg, C. Macke, lk 398-399; K. Wettersten et al, lk-d 452-453.

¹⁹⁸ M. M. LeBlanc et al. Intimate partner aggression and women's work outcomes. – *Journal of Occupational Health Psychology* 2014/19(4), lk-d 400-401, 405; J. E. Swanberg et al, lk-d 9-10; J. E. Swanberg, C. Macke, lk-d 398-399; R. M. Tolman, H. C. Wang, lk 153.

¹⁹⁹ J. E. Swanberg, T. K. Logan, lk-d 7, 11; J. E. Swanberg et al, lk 10.

²⁰⁰ J. E. Swanberg, T. K. Logan, lk-d 10, 13-14; A. Borchers et al. Employment maintenance and intimate partner violence. – *Workplace Health & Safety*, 2016/64(10), lk 471; A. E. Adams et al. Does job stability mediate the relationship between intimate partner violence and mental health among low-income women? – *The American Journal of Orthopsychiatry* 2013/83(4), lk 604.

²⁰¹ A. E. Adams et al 2013, lk-d 475-476; S. S. Crowne et al. Concurrent and long-term impact of intimate partner violence on employment stability. – *Journal of Interpersonal Violence* 2011/26(6), lk-d 1291-1293; T. Lindhorst et al. Longitudinal effects of domestic violence on employment and welfare outcomes. – *Journal of Interpersonal Violence* 2007/22(7), lk 820-823.

²⁰² R. M. Tolman, S. K. Danziger, D. Rosen. Domestic violence and economic well-being of current and former welfare recipients. Ann Arbor, MI: Michigan Program on Poverty and Social Welfare Policy, Univestiy of Michigan School of Social Work 2001, lk-d 12-13.

mis võib paarisuhtevägivalla ohvritele osutada suureks väljakutseks.²⁰³ Ühes uuringus leiti, et kõik majandusliku vägivalla vormid, kontrollides demograafilisi andmeid, on majandusliku iseseisvuse oluliseks ennustajaks.²⁰⁴ Samal ajal on naistel, kes ei suuda luua majanduslikku iseseisvust, raskem jätkata süüdistusega või saada lähenemiskeeldu.²⁰⁵

Teises uuringus leiti, et majandusliku vägivalla ja majanduslike raskuste vahel on märkimisväärne positiivne korrelatsioon ning mida sagedasem majanduslik vägivald on, seda suuremaid majanduslikke raskusi naised kogevad.²⁰⁶ Kolmanda uuringu tulemused näitasid, et emad, kes on sattunud majandusliku vägivalla ohvriks, kogevad 1,39 korda suurema tõenäosusega majanduslikke raskusi, mida defineeriti kui puudujääke põhivajaduste nagu söök, majutus, tervishoid rahuldamisel, kui need emad, kes ei kogenud majanduslikku vägivalda.²⁰⁷ Neljandas uuringus analüüsiti majandusliku vägivalla ja majanduslike ressursside vahelist suhet, mida defineeriti kui vastajate taju piisava hulga raha omamisest põhivajaduste katmiseks. Pärast füüsilise ja psühholoogilise vägivalla kogemuste kontrollimist näitasid tulemused, et majanduslik vägivald oli märkimisväärses seoses rahaliste ressurssidega ja muutused majanduslikus vägivallas ennustasid märgatavalt rahaliste ressursside muutust läbi aja.²⁰⁸ Viiendas uuringus nõustusid 49,2% vastanutest väitega, et nad kaotasid majandusliku vägivalla tagajärjel enda enesekindluse raha haldamise või eelarve planeerimise osas.²⁰⁹

Rahaliste vahendite puudumine võib kaasa tuua eraldatuse, kuna ohvritel ei ole võimalik aktiivselt ühiskonnaelust osa võtta.²¹⁰ Samuti võib majanduslikul vägivallal olla mõju toiduga kindlustatusele ehk toidujulgeolekule (inglise keeles *food security*). Toiduga kindlustamatus viitab isikute ja majapidamiste piiratud, puudulikule või ebaturvalisele ligipääsule piisavale, ohutule, toitvale ja isiklikult vastuvõetavale toidule, mis rahuldaks toitumissoovitusi tervislikuks ja produktiivseks eluks. Majandusliku vägivalla kohta käivas kirjanduses on näiteid meestest, kes ei anna naistele juurdepääsu toidu ostmiseks vajalikele ressurssidele ning äärmuslikematel juhtudel isegi näljutavad naist, samal ajal kui nende enda elustandard on

---

²⁰³ A. E. Adams. Measuring the effects of domestic violence on women's financial well-being. CFS Research Brief 2011-5.6. Madison, WI: Center for Financial Security, University of Wisconsin-Madison 2011, lk 2. – <https://centerforfinancialsecurity.files.wordpress.com/2015/04/adams2011.pdf> (22.04.2018).

²⁰⁴ J. L. Postmus et al. Understanding economic abuse in the lives of survivors, lk 422.

²⁰⁵ T. L. Weaver et al, lk 570.

²⁰⁶ A. E. Adams et al 2008, lk 577.

²⁰⁷ R. J. V. Schrag. Economic abuse and later material hardship: Is depression a mediator? – *Affilia* 2015/30(3), lk 346.

²⁰⁸ A. M. Stylianou, lk 9.

²⁰⁹ M. Howard, A. Skipp, lk 36.

²¹⁰ N. Sharp 2008, lk 27.

parem.²¹¹ Sisuliselt kogevad naised sellises olukorras vaesust juba vägivaldse suhte ajal, kuid see võib jääda teiste eest varjatuks, kuna vägivallatseja elustandard võib olla oluliselt parem ja väliselt jääb mulje, et tegu on hästi toime tuleva perega.

Uuringutes on leitud ka seda, et naised, kes vägivaldsest suhtest lahkuvad, võivad kogeda elustandardi langust, lõpetada vaesuses või jääda kodutuks.²¹² Vaesus on aga omakorda edasise majandusliku vägivalla riskiteguriks, olles seega nii majandusliku vägivalla põhjus kui ka tagajärg.²¹³ Ühes majandusliku vägivalla uuringus intervjueriti 64 naist, kelle osalemist julgustati kogukonna või sotsiaalhoolekande organisatsioonide hulgas. Seetõttu olid intervjueritavad pigem väikse sissetulekuga või toetusid valitsuse toetustele. Samas selgus, naised olid sellesse olukorda sattunud alles lahkumineku järgselt ja paljud neist olid suhtesse sisenenud jõuka ja/või kõrge sissetulekuga taustaga ja vastavalt ka kõrge haridustasemega. Seetõttu saab just majanduslikku vägivalda pidada nende naiste vaesuse põhjustajaks. Ka lapsi jäeti nendes peredes ilma põhilistest vajadustest, kuid nad oleksid kannatanud veelgi enam, kui nende emad ei oleks laste vajadusi asetanud ülekaalukalt enda omadest ette.²¹⁴

Pärast vägivaldse suhte lõppu, milles vägivallatseja on kasutanud majanduslikku vägivalda, peavad naised tegelema mitmete majandusliku vägivalla tagajärgedega. Naistel võib olla vähe rahalisi vahendeid või materiaalseid esemeid, et luua iseseisev majapidamine. Samuti peavad paljud naised tegelema suure hulga võlgadega ning on ka neid, kes peavad alustama majanduslikult otsast peale, lükates edasi enda võimet liikuda majandusliku iseseisvuse ja turvalisuse poole.²¹⁵ Ühe uuringu raames intervjueritud majanduslikku vägivalda kogenud naine oli näiteks selleks hetkeks, kui ta oli 32-aastane, viis korda erinevatest kodudest välja tõstetud ja teinud läbi kaks eraisiku pankrotti ning seda tänu enda abikaasa hasartmängurlusele ja keeldumisele panustada enda sissetulekuid majapidamise ülalhoidmisesse.²¹⁶

Nagu muud vägivalla liigid, mõjutab majanduslik vägivald ka ohvri vaimset tervist ja psühholoogilist heaolu. Ühes uuringus leidsid 77,4% intervjuerid naistest, et majanduslik vägivald on mõjutanud nende vaimset tervist.²¹⁷ J. L. Postmus jt viisid läbi longituuduuringu

---

²¹¹ E. M. Power. Economic abuse and intra-household inequities in food security. – Canadian Journal of Public Health 2006/97(3), lk-d 258-259; E. Branigan, lk 21.

²¹² C. K. Sanders, M. Schnabel, lk 49; J. Zorza, lk 421; N. Sharp-Jeffs. A review of research and policy on financial abuse, lk 15.

²¹³ O. I. Fawole, lk 169.

²¹⁴ E. Branigan, lk-d 16, 35.

²¹⁵ C. K. Sanders, lk-d 20-22.

²¹⁶ E. Branigan, lk 21.

²¹⁷ M. Howard, A. Skipp, lk 36.

uurimaks psühholoogilise, füüsilise ja majandusliku vägivalda mõju emade depressiooni tasemele. Emad, kes olid kogenud majanduslikku vägivalda, ilmutasid 1,9 korda suurema tõenäosusega depressiooni kui emad, kes ei olnud seda kogenud. Uuringuga testiti ka vägivalda kogemuste taset ja muutusi läbi aja ning ainult majanduslik vägivald ennustas märgatavalt emade depressiooni.²¹⁸ On veel mitmeid uuringuid, mis on majanduslikku vägivalda seostanud vaimse tervise sümptomaatikaga. Näiteks on leitud, et majanduslik vägivald on võrreldes teiste mittefüüsiliste vägivalda vormidega kõige kõrgem depressiooni riskifaktor.²¹⁹ Tuvastatud on ka majandusliku vägivalda kogemuste märgatav seos psühholoogilise heaolu, enese aktsepteerimise ja kohanemisvõime langusega.²²⁰ Ühes uuringus leiti pärast sotsiaaldemograafiliste andmete kontrollimist, et naiste majandusliku vägivalda kogemused prognoosivad psühholoogilist mure ja enesetapu katseid. Võrreldes kõigi teiste näitajatega, sh füüsilise ja psühholoogilise vägivaldaga seonduvat, oli kõige suuremaks psühholoogilise mure ennustajaks näitaja „kunagi kaotanud töökoha või sissetuleku allika oma abikaasa tegevuse tõttu“. Sama näitaja oli koos psühholoogilise vägivaldaga kõige suuremaks enesetapu katsete ennustajaks.²²¹ Samuti on leitud, et nii majanduslik vägivald kui ka kõik teised vägivalda liigid ennustavad posttraumaatilist stressi, depressiooni ja majanduslikku iseseisvust vägivalda ohvrite hulgas.²²² Majanduslik vägivald loob sellise koduse keskkonna, kus ohver on materiaalsete ja rahaliste probleemide pärast pidevalt murelik. Mida enam ohver partnerist majanduslikult sõltuvaks muutub, seda raskemaks muutub ka vägivaldsest suhtest väljumine. Sellest tingitud stress on seotud depressiooni, ärevuse ja laste kasvatamisega seotud probleemidega.²²³

Uuringud on tuvastanud seoseid ka majandusliku vägivalda kogemuste ja pereloomise, laste kasvatamise praktikate, laste käitumise ja järeلمite osas noortele. Postmus jt uurisid paarisuhtevägivalda pikaajalist mõju laste kasvatamisele ja lähtusid oma töös ülekanduva mõju hüpoteesist. Ülekanduva mõju hüpotees eeldab, et vaenulikkus ja konfliktid, mis leiavad aset ühes peresüsteemis (vanemate üksus) mõjutavad negatiivselt teisi peresüsteeme (vanema ja

²¹⁸ J. L. Postmus et al. The impact of physical and economic abuse on maternal mental health and parenting. – *Children and Youth Services Review* 2012/34(9), lk-d 1926-1927.

²¹⁹ H. Nancarrow, S. Lockie, S. Sharma. Intimate partner abuse of women in a Central Queensland mining region. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice* No. 378. Canberra: Criminology Research Council, Australian Institute of Criminology, Australian Government 2009, lk 5.

²²⁰ A. M. Hamdan-Mansour et al. Marital abuse and psychological well-being among women in the southern region of Jordan. – *Journal of Transcultural Nursing* 2011/22(3), lk 6.

²²¹ D. Antai et al. The effect of economic, physical, and psychological abuse on mental health: A population-based study of women in the Philippines. – *International Journal of Family Medicine* 2014, lk-d 4-5.

²²² E. W. Sauber, K. M. O'Brien. Multiple losses: The psychological and economic well-being of survivors of intimate partner violence. – *Journal of Interpersonal Violence* 2017/1(25), lk 16.

²²³ D. Antai et al, lk 2.

lapse üksus). Samuti oletab hüpotees seda, et paarisuhtevägivalla negatiivsed mõjud mõjutavad ema vaimset tervist, mis omakorda omab negatiivset mõju ema laste kasvatamise praktikatele. Seda teooriat on kinnitanud mitmed uuringud ning on tuvastanud seose paarisuhtevägivalla ja ema vaimse tervise vahel, paarisuhtevägivalla ja laste kasvatamise vahel ning ema vaimse tervise ja laste kasvatamise vahel. Ka selle uuringu tulemused näitasid, et majanduslikku vägivalda kogenud emad osalesid väiksema tõenäosusega vanema-lapse tegevustes. Samuti omas majanduslik vägivald esimesel aastal olulist mõju lastele laksu andmise tõenäosusele viiendal aastal. Kontrollides teisi muutujaid oli nende emade poolt, kes olid kogenud majanduslikku vägivalda, lapsele laksu andmise tõenäosus 1,5 korda kõrgem võrreldes nende naistega, kes seda ei kogenud.²²⁴ Huang jt kasutasid samu andmeid, et teha kindlaks majandusliku vägivalla esinemine ja ajas toimunud muutused majanduslikus vägivallas ning majandusliku vägivalla mõju liitude loomisele emade hulgas. Stabiilsed liidud, mis hõlmavad abielu või suhteid, milles isikud elavad nagu nad oleksid abielus, on olulised laste- ja pere heaolu ennustajad. Tulemused näitasid, et majandusliku vägivald suurenes aja möödudes ning nii majandusliku vägivalla esinemine kui ka suurenemine olid märgatavalt ja negatiivselt seotud stabiilsete suhteformatsioonide, nagu abielu ja kooselu/vabaabielu, loomisega. Samal ajal ei olnud füüsilisel vägivallal mõju liitude loomisele.²²⁵

Uuringud on tuvastanud ka majandusliku vägivalla mõju lastele. Ühes uuringus uuriti, millist mõju omab kokkupuude paarisuhtevägivallaga – mida mõõdeti kui laste ema füüsilise ja majandusliku vägivalla kogemusi – varajases lapsepõlves laste kuritegevusele üheksandal eluaastal, tuginedes laste enda teatamisele nende käitumise ajaloo kohta. Uuringus kasutati riiklikult esinduslikku valimit sündidest haiglates üle 200 000 elanikuga linnades. Tulemused näitasid, et ainult kokkupuude majandusliku vägivallaga oli märgatavas seose lapse kuritegevusega 9 aasta vanusena.²²⁶ See näitab, et kokkupuude majandusliku vägivallaga varajases lapsepõlves võib omada pikaajalist mõju ka lastele.

Uuritud on ka majandusliku vägivalla taktikate pealtnägemise mõju naissoost noorukite hulgas, kes olid seotud laste hoolekandesüsteemiga. Valim koosnes 105 noorukist vanuses 12-19. Ligi pooled neist teatasid, et on pealtnägijana kokku puutunud mõõduka või kõrge taseme majandusliku vägivallaga. Kõrgem kokkupuude majandusliku vägivallaga oli märkimisväärselt

---

²²⁴ J. L. Postmus et al. The impact of physical and economic abuse on maternal mental health and parenting, lk 1926.

²²⁵ C-C. Huang et al 2013, lk 783-784.

²²⁶ C. C. Huang et al. Children's exposure to intimate partner violence and early delinquency. – Journal of Family Violence 2015/30(8), lk 960.

seotud kõrgeenenud depressiooni ja posttraumaatilise stressihäire sümptomoloogiaga ja vähenenud majandusliku iseseisvuse tasemega, mida defineeriti kui isiku uskumust enda võimesse tulla tulevikus toime etteantud majandusliku ülesandega.²²⁷

Kokkuvõtvalt võib öelda, et majanduslik vägivald võib tekitada nii pika- kui ka lühiajalisi tagajärgi, mis ulatuvad üle ja kaugemale psühholoogilise, füüsilise ja seksuaalse vägivalla tagajärgedest paarisuhtevägivalla ohvritele. Majanduslik vägivald on seotud suure hulga negatiivsete tagajärgedega ohvrile, mõjutades nii ohvri tööelu, suutlikkust saavutada majanduslikku iseseisvust kui ka naise ja tema laste vaimset tervist ja psühholoogilist heaolu. Lisaks eelnevale on majanduslikul vägivallal mitmed perekondlikud järelmid, näiteks negatiivne mõju lastele ning langenud stabiilne pere loomine ja laste kasvatamise praktikad.²²⁸ Sealjuures on majanduslikust vägivallast taastumise protsess paljude naiste jaoks aeglane ja koormav ning õiguslikud abinõud ligipääsmatud.²²⁹ Arvestades majandusliku vägivalla eraldiseisvust ja selle nii lühi- kui ka pikaajaliste tagajärgede raskust, on oluline saavutada parem arusaam majandusliku vägivalla olemusest ja tagajärgedest. Siinjuures tasub mainida ka seda, et ohvrid on mitmete uuringute raames hinnanud mittefüüsilist vägivallada sama kahjustava või isegi kahjustavamana kui vägivalla füüsilisi vorme.²³⁰ Ühes uuringus leidsid isegi 72% küsitletud naistest, et emotsionaalne vägivald omas nende jaoks suuremat mõju kui füüsiline vägivald.²³¹ Selles uuringus oli emotsionaalse vägivalla hulka arvatud ka ohvri vara kahjustamine ja rahaline isoleerimine.

3.4. Majandusliku vägivalla vastu võitlemine

3.4.1. Poliitilised suundumused majandusliku vägivalla vastu võitlemiseks

Istanbuli konventsiooni art 7 lg 1 näeb konventsiooniosalistele ette kohustuse võtta vastu vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid, et võtta vastu ja viia ellu üleriiklikke tõhusaid, terviklikke ja koordineeritud poliitikaid, mis hõlmavad vajalikke meetmeid kõigi konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate vägivalla vormide ennetamiseks ja tõkestamiseks ning pakuvad naistevastasele vägivallale terviklikke lahendusi. Euroopa Liidu Põhiõiguste amet on soovitanud Euroopa Liidu liikmesriikidel välja töötada konkreetne riiklik naistevastase

---

²²⁷ R. J. Schrag et al. Exposure to economically abusive tactics among adolescent girls in the child welfare system. – Child and Adolescent Social Work Journal 2016/34(2), lk-d 130-131.

²²⁸ A. M. Stylianou, lk 10.

²²⁹ M. Ulbrick, lk 2.

²³⁰ P. Gillig, lk 340.

²³¹ D. R. Follingstad, lk 114.

vägivalla tegevuskava ning on märkinud, et tegevuskavade väljatöötamisse saab kaasata vägivallohvritest naistega tegelevad kodanikuühiskonna esindajad, sest nad aitavad tagada tegevuskavade jätkusuutlikkuse ja selle, et need annavad ohvrite jaoks praktilisi tulemusi.²³²

Poliitikate kujundamisel ja naistevastase vägivalla tegevuskava välja töötamisel tuleb kindlasti arvesse võtta vägivalla majanduslikku külge. Nagu töös varasemalt välja toodud (vt p 2.2.), konstrueerivad majanduslikud küsimused nii majandusliku vägivalla enda, kuid võivad olla ka majandusliku vägivalla riskifaktoriteks ja tagajärgedeks ning on seega majandusliku vägivalla sekkumiste hulgas kesksel kohal.

Majandusliku vägivalla vastu võitlemisel on vajalikud riikliku ja kohaliku poliitika abinõud, mis on otseselt suunatud majandusliku stabiilsuse saavutamisele paarisuhtevägivalda kogenud naiste hulgas. Näiteks tuleks majandusliku vägivallaga arvestada erinevate töötuturuteenuste pakkumisel, sotsiaalkorterite jagamisel, pankade ja kommunaalteenuseid pakkuvate ettevõtete poliitikas, pankroti puhul ja ühisvara jagamisel. Nendes valdkondade regulatsioon ja neis väljatöötatud poliitikad mõjutavad oluliselt ka majandusliku vägivalla ohvreid. Kui majandusliku vägivallaga arvestatakse ka neis valdkondades, võivad nad luua tee turvalisuse ja majandusliku kindluse poole, vastasel korral aga muuta naise jaoks vägivaldsest suhtest väljumise veelgi keerulisemaks ja n-ö sulgeda naisi vägivaldsesse suhtesse.²³³ Näiteks ei arvesta pangad ja kommunaalteenuseid pakkuvad ettevõtted praegu sellega, et võlad võivad olla tekkinud läbi sundusliku kontrolli või ähvarduste.

Väga oluline on teadlikkuse tõstmine majandusliku vägivalla olemusest ning seda nii ohvrite ja praktikute hulgas kui ka ühiskonnas laiemalt. Istanbuli konventsiooni art 13 lg 1 näeb konventsiooniosalistele samuti ette kohustuse viia läbi teadlikkuse tõstmise kampaaniad ja programme, et suurendada avalikkuse teadlikkust kõigi konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate vägivalla vormide ilmingutest. Eesti kriminaalpoliitika arengusuundades 2018. aastani on samuti välja toodud, et laialdane teavitamine perevägivallast kui raskest isikuvastasest kuriteost aitab kaasa selle kuriteo suhtes negatiivse hoiaku kujundamisele ühiskonnas ning selle vastu võitlemisele.²³⁴

---

²³² Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, lk 41.

²³³ A. E. Adams 2011, lk 5.

²³⁴ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018, lk 3.

Arvestades seda, et eestikeelset materjali majandusliku vägivalda kohta napib, võib arvata, et nii ohvritel kui ka praktikutel puudub sellest ülevaatlik arusaam ning sageli võib majanduslik vägivald jääda teiste vägivalda liikide varju. Naised võivad endale partneripoolset majanduslikult kontrollivat käitumist teadvustada alles siis, kui nad suhtest lahkuvad ja peavad hakkama tegelema selle tagajärgedega. Näiteks leiti ühes uuringus, et paljud naised, kes olid kogenud majanduslikku vägivalda, ei teadvustanud seda endale vägivallana, kui see algas. Enamik intervjuueeritud naistest ütlesid, et majanduslik vägivald oli järk-järguline ja leidis aset pika aja jooksul. Intervjuude analüüs näitas, et mehed mängisid sageli erinevaid majandusliku kontrolli taktikaid kasutades sooliste ootuste ja kohustustega. Näiteks ettepanek, et naine lahuks töölt, oli tugevalt seotud stereotüüpse ettekujutusega meestest kui leivateenijatest ja naistest kui hoolitsejatest. Majandusliku vägivalda teadvustamine või mitteteadvustamine oli seotud ka naiste arusaamaga paarisuhtevägivallast. Nagu paljud inimesed, pidasid ka nemad üksnes füüsilist vägivalda paarisuhtevägivallaks.²³⁵

Samuti tuleks koguda statistilisi andmeid majandusliku vägivalda leviku kohta elanikkonnas ning läbi viia majandusliku vägivalda uuringuid, et mõista paremini selle olemust ja tagajärgi. Sellise kohustuse näeb ette ka Istanbuli konventsiooni artikkel 11. Majandusliku vägivallaga seonduvate andmete olemasolu võimaldab seada prioriteete, kujundada programme selle vastu võitlemiseks ning jälgida edasiliikumist. Investeeringud peamiselt majandusliku vägivalda nagu ka teiste vägivalda vormide ennetamisesse on tasuvam ning omab pikaajalisi eeliseid.²³⁶

Euroopa Liit peab naistevastase vägivalda kaotamisel võtmeküsimuseks naiste ja meeste võrdõiguslikkuse edendamist. Sotsiaalseid norme, suhtumisi ja stereotüüpe, mis ümbritsevad sugupooli ja naistevastast vägivalda, nimetatakse ka kaudseks vägivallaks. Kaudne vägivald toimib laiemas sotsiaalses kontekstis; institutsioonid ja isikud väljaspool institutsioone osalevad kõik suhtumiste, mis normaliseerivad naistevastast vägivalda, tootmises ja taastootmises. Terviklik lähenemine naistevastase vägivalda kaotamisele nõuab arusaamist vägivallast kui kontiinumist, mis ühendab otsese ja kaudse vägivalda. Otsest vägivalda tuleb mõista suhtes kaudse vägivallaga, kuna otsese vägivalda teod on toetatud uskumusest, et vägivallatsejal on õigus teist isikut kontrollida ja kahjustada ning selle aluseks on ühiskondlikud arusaamad soorollidest ja suhetest. Strukturaalne sooline ebavõrdsus ratsionaliseerib seega otsest vägivalda ja viimast ei saa ennetada, kui ei tegeleta selle aluseks olevate põhjustega.²³⁷

---

²³⁵ N. Sharp-Jeffs. Money matters, lk-d 36-37.

²³⁶ O. I. Fawole, lk 173.

²³⁷ European Institute for Gender Equality. Gender equality index 2015 – Measuring gender equality in the European Union 2005-2012. Report. Italy: 2015, lk 123.

Arvestades seda, et naiste madalam majanduslik seisund ühiskonnas on majandusliku vägivalla riskiteguriks, on see olulisel kohal majandusliku vägivalla vastu võitlemisel. Seadused ja poliitikad, mis adresseerivad laiemat sotsiaalmajanduslikku ebavõrdsust, võivad teha olulise panuse naiste jõustamisse ja nende staatuse parandamisesse ühiskonnas. Samuti panustavad need kultuuriliste nihete loomisesse, muutes sotsiaalseid norme, hoiakuid ja uskumusi, mis toetavad paarisuhtevägivalda, ning loovad keskkonna, kus paarisuhtevägivalda ei tolereerita.²³⁸ FRA naistevastase uuringu kokkuvõttes on märgitud ka seda, et soolise võrdõiguslikkusega võib kaasneda naistevastase vägivalla suurem avalikustamine. Võrdõiguslikemates kogukondades on tõenäolisem, et naistevastase vägivalla juhtumeid käsitletakse ja lahendatakse avalikult.²³⁹

FRA naistevastase vägivalla uuringu kokkuvõttes tõdeti samuti, et vägivallast jäetakse väga tihti ametiasutustele teatamata. Olukord on halvem nendes liikmesriikides, kus naistevastast vägivalda ei peeta valdkonnaks, millesse poliitikakujunduse tasandil sekkuda.²⁴⁰ Eestis teatas kõige raskemast partneri toimepandud vägivalla juhtumist politseile ainult 10% naistest. Põhiliselt ei pöördunud naised politseisse põhjusel, et nad tegelesid vägivalla juhtumiga ise, kaasasid sõbra või kuna nad pidasid seda perekonna siseasjaks (44% naistest). Ka Eesti Naiste Varjupaikade Liidu statistika näitab, et politseisse pöördunute hulk on väike. Nende andmetel pöördus 2016. aastal naiste tugikeskuste poole 1990 naist, kuid politseisse pöördus oma juhtumiga seoses umbes viiendik naistest.²⁴¹ Vähesed teatamise taga võib olla ka põhjus, et naised ei tunne piisavat ühiskonnapoolset toetust ja kardavad ühiskondlikku reaktsiooni. FRA naistevastase vägivalla uuring näitas, et 16% Eesti naistest ei pöördunud politsei poole häbi- ja piinlikkustunde tõttu ning 44% vastanute hulgas oli ka neid, kes arvasid, et tegu on pere siseasjaga. Seetõttu tuleb jõuliselt võidelda suhtumisega, mille kohaselt on paarisuhtevägivald peresisene probleem ja mille kohaselt on naised toimunud ise süüdi.

3.4.2. Majandusliku vägivalla ohvritele suunatud ohvriabi teenused

Istanbuli konventsiooni artikkel 20 lg 1, mis reguleerib üldisi tugiteenuseid, näeb konventsiooniosalistele ette kohustuse võtta vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et ohvritel oleks juurdepääs teenustele, mis aitavad neil vägivallast toibuda. Need meetmed peaksid muu hulgas hõlmama selliseid teenuseid nagu õigusala ja psühholoogiline

---

²³⁸ World Health Organization/London School of Hygiene and Tropical Medicine, lk 35.

²³⁹ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, lk 15.

²⁴⁰ Ibid, lk 7.

²⁴¹ Eesti Naiste Varjupaikade Liit. Naiste tugikeskuste statistika 2016. – <http://www.naisteliin.ee/index.php?id=179> (22.04.2018).

nõustamine, rahaline abi, eluase, haridus, koolitus ning abi töökoha leidmisel. Istanbuli konventsiooni artikkel 22 lg 1 reguleerib spetsiaalseid tugiteenuseid ning kohustab konventsiooniosalisi võtma vastu vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid, et osutada või võimaldada koheseid lühi- ja pikaajalisi spetsiaalseid teenuseid, tagades nende piisava kättesaadavuse kõigis piirkondades kõigile ohvritele, kelle suhtes on toime pandud konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvaid vägivallaakte.

Ohvritele tuleb seega pakkuda nii üldiseid tugiteenuseid, mis teenindavad laiemat populatsiooni ja ei ole välja töötatud spetsiaalselt naistevastase vägivalla ohvrite abistamiseks,²⁴² kuid ka spetsiaalseid tugiteenuseid, mille eesmärk on tagada ohvrite võimestamine optimaalse toetuse ja nende spetsiifilistele vajadustele kohandatud abi kaudu.²⁴³

Eestis pakutavatest naiste tugikeskuste teenustest aitavad mitmed leevendada ka majandusliku vägivalla tagajärgi. Näiteks pakuvad naiste tugikeskused ohvrile ja tema lastele vajaduse korral ajutist majutust, esmast kriisinõustamist, juriidilist nõustamist ning ka juhtumipõhist nõustamist, mis võib seisneda näiteks võlanõustamises. Samas ei ole paarisuhtevägivalla ohvritele ette nähtud rahalisi toetusi ning töö autorile teadaolevalt ei ole välja töötatud ka spetsiaalseid teenuseid majandusliku vägivalla ohvrite jõustamiseks.

Ohvriabiteenuseid kujundades tuleb arvestada, et majandusliku vägivalla tulemusel tekkiv majanduslik sõltuvus on üheks vägivaldsest suhtest väljumise peamiseks takistuseks ning majanduslike ressursside piiratus peamiseks põhjuseks, miks naised vägivaldse partneri juurde tagasi pöörduvad. Seetõttu on oluline aidata majanduslikku vägivalda kogenud naisi nende esmaste rahaliste ja eluasemega seonduvate vajadustega, kuna neil puuduvad sageli vahendid, et alustada kas üksi või lastega iseseisvat elu. Materiaalsed ressursid on vägivalda kogenud naise jaoks kriitilise tähtsusega, aidates neil väljuda vägivallatsüklis ja saavutada iseseisvust vägivallatsejast ning luues seeläbi teed turvalisuse poole. Majanduslikku toetust ja sekkumist vajavad nii naised, kes on veel vägivaldses suhtes, kui ka naised, kelle jaoks jääb vägivalla kogemine minevikku ja kes tegelevad jätkuvalt selle tagajärgedega. On leitud, et naised, kellel on piisaval hulgal ressursse, saavad suurema tõenäosusega kergemini hakkama iseseisva elamise ja partneri juurde tagasi minemise vältimisega.²⁴⁴

---

²⁴² Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde. Istanbul, 11.V.2011, p-d 125-126.

²⁴³ Ibid, p 132.

²⁴⁴ C. K. Sanders, lk 24.

Lühiajalised majanduslikud ressursid nagu kriisimajutus ja ajutine rahaline toetus on küll ülimalt olulised, kuid vaja on ka pikaajalisemaid ohvriabiteenuseid, mis pole mõeldud üksnes kriisiolukorras ja on välja töötatud spetsiaalselt paarisuhtevägivalla ohvritele. Majandusliku vägivalla ohvritele tuleks pikemaajalise teenusena luua võimalus osaleda majandusliku jõustamise programmis, mis keskendub nii põhiliste finantstestade ja oskuste suurendamisele kui ka ohvrite jõustamisele, tõstes nende enesekindlust enda võime osas hallata majanduslikke ressursse ja aidates kujundada turvalised plaanid tuleviku osas.²⁴⁵ Psühholoogilised tegurid mängivad majanduslike otsuste tegemisel suurt rolli ja seetõttu ei pruugi majandusliku hariduse andmine olla piisav finantskäitumise parandamiseks. Enesetõhusus ehk usaldus enda võimesse sooritada teatud ülesannet on samuti vajalik muutmaks isiku käitumist. Kõrgem enesetõhususe tase ehk teisisõnu tajutav võime sooritada majanduslikke ja rahalisi ülesandeid on viinud positiivsema finantskäitumiseni. Majanduslikult vägivaldses suhtes võib ohvri taju enda majanduslikust enesetõhususest olla mitmel moel piiratud. Näiteks piiratakse sageli ohvrite ligipääsu rahalistele ressurssidele, mis piirab nende majanduslike käitumiste sooritamise kogemust. Samuti võib vägivallatseja hallata rahalisi vahendeid ilma ohvri osaluse või nõusolekuta, mis piirab ohvri sekundaarset rahaliste vahendite haldamise kogemust. Lisaks sellele võib vägivallatseja kasutada psühholoogilise vägivalla taktikaid eesmärgiga kahjustada ohvri enesehinnangut majanduslike ressursside haldamise osas. Vägivallatseja somaatilised kogemused, sh ärevus, depressioon ja posttraumaatilise stressi sümptomid, võivad luua negatiivset emotsionaalset reaktsiooni rahalistele aruteludele või käitumistele. Ohvritega tegelevad isikud saavad tõsta nende majanduslikku enesetõhusust pakkudes neile finantsalaseid teadmisi ja kogemusi, milles ohver saab harjutada finantskäitumistes osalemist ja jälgimist toetavas keskkonnas.²⁴⁶

Varajased uuringud näitavad, et spetsiaalselt paarisuhtevägivalla ohvrite jaoks välja töötatud finantskirjaoskuse parandamise ja majandusliku jõustamise programmid on tõstnud naiste majanduslikke teadmisi, majandusliku iseseisvuse taset, enesekindlust tulla toime majanduslike probleemidega ning parandanud nende finantskäitumist.²⁴⁷ Sellised programmid peaksid toimuma koos ohvrite teadlikkuse tõstmisega majanduslikkust vägivallast ja selle tagajärgedest.

---

²⁴⁵ A. M. Stylianou, lk 12.

²⁴⁶ G. L. Hoge et al. Developing and validating the scale of economic self-efficacy. – Journal of Interpersonal Violence 2017/0(0), lk-d 3-4.

²⁴⁷ C. K. Sanders et al. Economic education for battered women: An evaluation of outcomes. – Affilia 2007/22, lk 248; J. L. Postmus. Economic Empowerment of Domestic Violence Survivors. National Resource Center on Domestic Violence 2010, lk 7. – https://vawnet.org/sites/default/files/materials/files/2016-09/AR_EcoEmpowerment.pdf (22.04.2018).

Selge on see, et spetsiaalsete teenuste osutamine, mis töötatakse välja just majandusliku vägivalla ohvrite huve silmas pidades, nõuab palju ressursse. Samas on FRA naistevastase vägivalla uuringu kokkuvõttes märgitud, et kooskõlas Euroopa Liidu kuriteoohvrite õiguste direktiivi ja Istanbuli konventsiooniga valitseb kogu liidus tungiv vajadus eraldada rohkem vahendeid spetsiaalsetele ohvriabiteenustele, mis suudavad rahuldada vägivallaohvriks sattunud naiste vajadusi.²⁴⁸ Lisaks on EIGE 2014. aasta soolise vägivalla hinna hindamise raportis välja toodud, et kulud spetsiaalsetele teenustele vägivalla tagajärgede leevendamiseks ja selle kordumise ennetamiseks on väga väikesed, moodustades kõigest 3% paarisuhtevägivalla kuludest. Spetsiaalsetele teenustele kuluv raha on seega väga väike võrreldes paarisuhtevägivalla kuluga majandusele ja ühiskonnale, kuid spetsiaalsed teenused vägivallaohvritele on äärmiselt kasulikud. Raportis leiti, et on tõenäoline, et praeguste väheste kulutuste tõstmine paarisuhtevägivalla ennetamiseks ja selle tagajärgede leevendamiseks, tõstes kulutusi spetsiaalsetele teenustele, viib vägivalla ulatuse ja tagajärgede vähenemiseni.²⁴⁹

3.4.3. Majandusliku vägivalla kriminaliseerimine

3.4.3.1. Majandusliku vägivalla kriminaliseerimise soovitused

Üheks tulemuslikuks strateegiaks paarisuhtevägivalla vastu võitlemisel on peetud karistusõiguse reformimist. Olemasolevate seaduste muutmise või perevägivalda reguleeriva seaduse vastu võtmine võib vägivalda vähendada, tugevdades vägivallatseja vastu suunatud sanktsioone ja andes signaali, et paarisuhtevägivald on sotsiaalselt mitteaktsepteeritav.²⁵⁰ Paarisuhtevägivalla ökoloogiline mudel käsitleb nõrku juriidilisi sanktsioone ka ühe paarisuhtevägivalla riskifaktorina.²⁵¹

Istanbuli konventsioonis sätestatakse, et naistevastane vägivald on inimõiguste rikkumine ja naiste diskrimineerimise üks vorme. See tähendab omakorda, et riigid on vastutavad, kui nad ei käsitle seda vägivalla vormi adekvaatselt.²⁵² Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet on kutsunud liikmesriike üles vaatama läbi riigisiseseid õigusakte, et tagada nende vastavus Istanbuli konventsioonile.²⁵³

---

²⁴⁸ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, lk 11.

²⁴⁹ European Institute for Gender Equality 2014, lk 115.

²⁵⁰ World Health Organization 2012, lk-d 7 ja 9.

²⁵¹ Ibid, lk 4.

²⁵² Euroopa Nõukogu. Euroopa Nõukogu konventsioon naistevastase- ja koduvägivalla ennetamise ja selle vastu võitlemise kohta. Vaba hirmust, vaba vägivallast. 2015, lk 2. – <https://rm.coe.int/1680464e70> (22.04.2018).

²⁵³ Euroopa Liidu Põhiõiguste amet, lk 9.

Istanbuli konventsiooni artikkel 3 punktis b, milles sisaldub perevägivalla mõiste, on nimetatud nii füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist kui ka majanduslikku vägivalda.²⁵⁴ Kui Istanbuli konventsiooni artiklid 33, 35 ja 36 näevad vastavalt ette psühholoogilise, füüsilise ja seksuaalse vägivalla kriminaliseerimise, ei ole Istanbuli konventsioonis sarnast sätet majandusliku vägivalla kohta. See viitab pigem sellele, et Istanbuli konventsioon ei nõua majandusliku vägivalla kriminaliseerimist, vaid kooskõlas konventsiooni artikkel 5 lg-ga 2 piisab selle muul viisil karistamisest.

Samas on võimalik asuda ka vastupidisele seisukohale. Nii Istanbuli konventsiooni ingliskeelses kui ka eestikeelses seletuskirjas on märgitud, et majanduslikku vägivalda võib seostada psühholoogilise vägivallaga.²⁵⁵ Seetõttu on üheks võimalikuks tõlgenduseks, et sõltumata sellest, et majanduslik vägivald on perevägivalla mõistes eraldi välja toodud, peetakse seda konventsiooni tähenduses psühholoogilise vägivalla alaliigiks. Arvestades asjaolu, et varasemalt peeti majanduslikku vägivalda üheks psühholoogilise vägivalla vormiks ja seda on tehtud ka FRA naistevastase vägivalla uuringus, ei oleks selline seisukoht üllatav. Sellisel juhul võib artiklist 33 tulenev psühholoogilise vägivalla kriminaliseerimise kohustus hõlmata ka majandusliku vägivalla kriminaliseerimise kohustust. Siinkohal tasub mainida, et kuigi konventsiooni artikkel 78 lg 3 võimaldab konventsiooniosalistel jätta endale õiguse rakendada artiklis 33 viidatud tegude suhtes kriminaalkaristuste asemel mittekriminaalseid karistusi, ei ole Eesti seda reservatsiooni teinud.

Samas võib selline tõlgendus minna liiga kaugele sätte eesmärgist ning seda ei toeta ka Istanbuli konventsiooni seletuskiri artikkel 33 osas. Samuti nõuab artikkel 33 üksnes selliste tahtlike tegude kriminaliseerimist, mis kahjustavad tõsiselt inimese psüühilist terviklikkust, kuid nagu käesoleva töö p-st 3.4 selgus, on majandusliku vägivalla tagajärjed palju laiemad kui inimese psüühilise terviklikkuse kahjustamine.

Igatahes tuleb Istanbuli konventsiooni artikkel 5 lg-st 2 Eestile kohustus võtta vajalikke seadusandlikke meetmeid ja muid meetmeid hoolsuskohustuse täitmiseks, et ennetada, uurida, karistada ja hüvitada konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvaid vägivallaakte, mis on toime pandud mitteriiklike toimijate poolt. Konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvad kahtlemata ka

---

²⁵⁴ Istanbuli konventsiooni Eesti Naisteühenduste Ümarlaura Sihtasutuse tõlkes, mis on üleval ka Istanbuli konventsiooni veebilehel, on perevägivalla mõistest välja jäänud majanduslik vägivald, kuid see on olemas Riigi Teataja Istanbuli konventsiooni tekstis.

²⁵⁵ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.V.2011, paragraphs 40-41; Istanbuli konventsiooni seletuskiri p-d 40-41.

majandusliku vägivalda aktid. Ka Istanbuli konventsiooni infolehes, kus on välja toodud, mida konventsiooniosalised peavad konventsioonist tulenevalt tegema, on märgitud, et konventsiooniga nõutakse osalisriikidelt majandusliku vägivalda kriminaliseerimist või muul viisil karistamist.²⁵⁶

ÜRO on naistevastase vägivalda juriidilise reguleerimise käsiraamatus andnud soovitusi, et kriminaliseeritud peaksid olema kõik naistevastase vägivalda vormid. Üheks naistevastase vägivalda vormiks on käsiraamatu järgi ka perevägivald, mis omakorda hõlmab paarisuhtevägivalda. ÜRO on samuti soovitanud, et perevägivalda definitsioon peab olema kõikehaarav, hõlmates nii füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist kui ka majanduslikku vägivalda. Sealjuures on rõhutatud, et iga perevägivalda definitsioon, mis hõlmab psühholoogilist või majanduslikku vägivalda, peab olema sätestatud sootundlikul ja kohasel viisil ning tegemaks kindlaks, milline käitumine kujutab endast vägivalda, tuleks kasutada asjakohaste professionaalide abi.²⁵⁷

Selge juhise majandusliku vägivalda kriminaliseerimiseks on Eestile andnud naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee, kes tõi Eesti esitatud viienda ja kuuenda aruande alusel probleemse kohana välja, et majanduslik ega psühholoogiline vägivald ei ole kriminaliseeritud ning tegi Eestile ettepaneku karistusseadustiku muutmiseks ja nende lisamiseks perevägivalda definitsiooni. Lisaks avaldas komitee muret seoses naistevastase soolise vägivalda tõusu ja perevägivaldaseaduse puudumisega. Negatiivse küljena toodi välja ka asjaolu, et vägivallatsejatele mõistetakse harva karistuseks vangistus ja eelistatakse lepitamist või rahalisi karistusi.²⁵⁸ Eelnevast tulenevalt tasuks tõsiselt kaaluda majandusliku vägivalda kriminaliseerimist ja selle suhtes proportsionaalse karistuse sisseseadmist.

3.4.3.2. Majandusliku vägivalda karistusõigusliku regulatsiooni hetkeolukord

Eestis ei ole paarisuhtevägivald ega majanduslik vägivald kriminaliseeritud selleks spetsiaalselt loodud süüteokoosseisu või seaduse abil ning lähtutakse mitmetest erinevatest koosseisudest. Perevägivalda, sh paarisuhtevägivalda statistika tegemisel loetakse perevägivaldakuritegude

---

²⁵⁶ Euroopa Nõukogu, lk 4.

²⁵⁷ United Nations. Handbook for legislation on violence against women. New York: Division for the Advancement of Women 2012, lk-d 14, 23-25. – <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf> (22.04.2018).

²⁵⁸ UN Committee on the Elimination of Discrimination against women, lk 5.

hulka karistusseadustiku isikuvastased süüteod (v.a surnuvastased süüteod), röövimine ja avaliku korra raske rikkumine.²⁵⁹

Sarnane lähenemine on ka paljudes teistes Euroopa Liidu liikmesriikides, täpsemalt Taanis, Saksamaal, Lätis, Ungaris, Hollandis, Austrias ja Soomes. Samas toob see kaasa selle, et vaid osa paarisuhtevägivallana kvalifitseeritavatest tegudest täidavad kuriteo koosseisu. Kui füüsilise ja seksuaalse vägivalla karistusõiguslikku regulatsiooni saab pidada ammendavaks, ei saa sama öelda vaimse ja majandusliku vägivalla kohta. Siiski on mitmeid majandusliku vägivalla akte, mille eest on vägivallatsejat võimalik karistada ka praegu, kuid mida ei võeta perevägivalla statistika tegemisel arvesse (v.a röövimine, kus on omavahel põimunud nii majanduslik kui ka füüsiline vägivald).

Majandusliku vägivalla majandusliku ärakasutamise külge katavad karistusseadustikus²⁶⁰ erinevad varavastased süüteod, nt vargus; röövimine; omastamine; süüteo toimepanemise tulemusena saadud vara omandamine, hoidmine ja turustamine; asja rikkumine ja hävitamine; kelmus; väljapressimine; asja omavoliline kasutamine ning varavastane süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu. Veel üks majandusliku ärakasutamise taktika, mis on kriminaalkorras karistatav, on lapse ülalpidamise kohustuse rikkumine. Teoreetiliselt on võimalik vägivallatsejat majandusliku vägivalla eest vastutusele võtta ka teiselt inimeselt seadusliku aluseta vabaduse võtmise eest, kuna töötamise takistamise taktikana võib vägivallatseja naist kinni hoida, et takistada tema tööle või kooli minemist.

Kindlasti ei ole majanduslik vägivald sellega ammendavalt reguleeritud. Majanduslikku ärakasutamist katavad küll mitmed koosseisud, kuid samas on suhteliselt keeruline võtta vägivallatsejat vastutusele näiteks võlgade tekitamise eest. Töötamise takistamise eest pakub teoreetiliselt kaitset üks koosseis ning majandusliku kontrolli taktikad ei täida ilmselt ühtegi koosseisu, kuigi erinevate uuringute põhjal on tegu levinuima majandusliku vägivalla liigiga.

Nagu eelnevalt mainitud on naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee soovitanud Eestil majanduslik vägivald kriminaliseerida ning Istanbuli konventsioonist tuleb kohustus kas majanduslik vägivald kriminaliseerida või karistada selle toimepanemise eest muul viisil. Autorile teadaolevalt ei ole Eestis asutud selle eesmärgi nimel tegutsema. Vägivalla ennetamise

---

²⁵⁹ A. Ahven jt (koost.), lk 40.

²⁶⁰ Karistusseadustik. – RT I, 30.12.2017, 29.

strateegias aastateks 2015-2020 on toodud välja Istanbuli konventsioonist tulenev perevägivalla mõiste²⁶¹, kuid sellega majandusliku vägivalla käsitus piirdub.

Töö autor ei kujuta ette muud tõhusat viisi majandusliku vägivalla toimepanijate karistamiseks, kui läbi selle kriminaliseerimise. Üks võimalus on karistusseadustiku täiendamine paragrahviga, mis kriminaliseerib konkreetselt majandusliku vägivalla. Samas ei ole seda lähenemist Euroopa Liidu liikmesriikides kasutatud ning see ei ole kõige parem variant põhjusel, et tavaliselt on erinevad paarisuhtevägivalla vormid omavahel läbipõimunud ning nende mõju pigem kumulatiivne, kui konkreetse juhtumi põhine. Seda dünaamikat aitab paremini hõlmata üldine perevägivalda kriminaliseeriv säte. Paarisuhtevägivald kui perevägivalla üks osa on reeglina korduv ja vaadeldav pideva kontrollimise, mitte üksikute vägivaldaaktidena. Samas keskendub praegune seadusandlus just füüsilise vägivalla üksikutele aktidele ja ei kajasta paarisuhtevägivalla tegelikku olemust, mida iseloomustavad märksõnad nagu võim ja kontroll. Arvestada tuleb ka seda, et kuna majanduslik vägivald sulgeb naisi vägivaldsesse suhtesse, peab ohver elama ka teiste vägivaldavormide kestvas riskis.

Majandusliku vägivalla kriminaliseerimist ei saa aga üle tähtsustada, kuna see moodustab vaid ühe külje paarisuhtevägivalla kui mitmetahulise probleemiga võitlemisest. Sellega koos peab toimuma inimeste teadlikkuse tõstmine majanduslikust vägivallast ja paarisuhtevägivallast laiemalt ning meeste ja naiste võrdsuse edendamine. Kogemus on näidanud, et ilma järjepideva jõupingutusega muuta institutsionaalset kultuuri ja praktikaid, on enamikel õigus- ja poliitilistel reformidel vähene mõju ning seda põhjusel, et õigus- ja politseisüsteemi sees töötavad inimesed jagavad sageli samu eelarvamusi, mis domineerivad ühiskonnas.²⁶² Eestis on näiteks prokuröride, kohtunike ja politseiuurijate seas nagu ka ühiskonnas laiemalt väga levinud vägivaldahoovriks langenud naist süüdistav hoiak.²⁶³

---

²⁶¹ Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020, lk 3.

²⁶² E. G. Krug et al (Eds), lk 103.

²⁶³ I. Pettai, R. Narits, S. Kaugia. Paarisuhtevägivalla juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õigusprikkute küsitluse põhjal. – Juridica IX/2015, lk 651.

4. Paarisuhtes aset leidva naistevastase majandusliku vägivalla uurimus

4.1. Uurimuse eesmärk

Magistritöö raames viis autor läbi empiirilise uurimuse, mille eesmärgiks oli saada ülevaade majandusliku vägivalla ja selle liikide levikust, selgitada majandusliku vägivalla seost erinevate demograafiliste ja majanduslike teguritega ning saada teada, kui kõrge on ohvrite teadlikkus majanduslikust vägivallast ja selle kogemisest. Andmete kogumine majandusliku vägivalla kohta aitab mõista probleemi ulatust ja selle olemust ning võimaldab välja töötada poliitikad, mille abil majanduslikku vägivalda võimalikult tõhusalt ennetada ja tõkestada.

Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgnevad hüpoteesid ja uurimisküsimused:

- 1) majanduslik vägivald on tugikeskustelt teenuseid saanud või saavate naiste hulgas väga levinud;
- 2) mure majandusliku toimetuleku pärast on olnud oluliseks teguriks vägivaldsesse suhtesse jäämisel, sellest lahkumisel või sellesse naasmisel;
- 3) rohkem majanduslikku vägivalda kogenud naiste majanduslik toimetulek on halvem;
- 4) teadlikkus majanduslikust vägivallast on madal;
- 5) majanduslikku vägivalda kogenud naised ei pruugi seda endale teadvustada;
- 6) kas majanduslik vägivald on seotud naise vanuse, laste arvu, hariduse, tööstaatus ja sissetulekuga;

4.2. Uurimismeetod ja valim

Uurimuse andmekogumismeetodina kasutati ankeetküsitlust ning küsitlus viidi läbi elektrooniliselt *Google Drive* keskkonnas. Küsimustikule oli võimalik vastata ajavahemikus 10. veebruar kuni 31. märts. Saadud andmed laeti *Google Drive* keskkonnast alla Exceli andmetabelina ning imporditi analüüsimiseks SPSS-i prooviversiooni.

Küsimustiku (lisa 3) esimene osa sisaldas respondentide sotsiaaldemograafilise taustaga seotud küsimusi. Ankeedi teises osas paluti vastajatel hinnata erinevaid majanduslikke küsimusi, nt enda majanduslikku toimetulekut, ning uuriti vastanute teadlikkust majanduslikust vägivallast ja selle kogemisest. Kolmandas osas mõõdeti majandusliku vägivalla esinemist SEA-12 skaala abil, mida on mitmetes uuringutes kasutatud ja testitud ning mis on osutunud efektiivseks majandusliku vägivalla mõõtmisel. SEA-12 koosneb 12 majandusliku vägivalla taktikast,

millest 5 moodustavad majandusliku kontrolli alaskaala, 4 töötamise takistamise alaskaala ja 3 majandusliku ärakasutamise alaskaala. Küsimustikus olid majandusliku vägivalda taktikad segamini ning neile oli võimalik vastata 5-punkti *Likert*-tüüpi skaalal alates 1 (mitte kunagi) kuni 5 (väga sageli). Kuna töös kasutati varasemalt kasutatud ja testitud majandusliku vägivalda skaalat, oli ka teada, et selle sisereleiaablus on piisav. Sellegipoolest kontrolliti majandusliku vägivalda skaala ja selle alaskaalade sisereleiaablust Cronbachi alfa koefitsiendi alusel. Kogu skaala Cronbachi alfa oli .87; majandusliku kontrollil .77; töötamise takistamisel .82 ning majanduslikul ärakasutamisel .87. Saadud Cronbachi alfad viitavad piisavale sisereleiaabluse tasemele, mis tähendab, et kõik näitajad mõõdavad suure tõenäosusega sama nähtust.

Kõigile küsimustele sai vastata ühe variandiga ning ankeeti ei olnud võimalik ära saata, kui mõni küsimus oli jäänud vastuseta. Viimaks oli vastajatel võimalik esitada vabas vormis tekkinud tähelepanekuid.

Küsitluse valimisse kuulusid naiste tugikeskustest teenuseid saavad või teenuseid saanud ükskõik mis vormis paarisuhte vägivalda kogenud täiskasvanud naised. Valimi valikul arvestas autor, et erinevad majandusliku vägivalda uuringud, mis on läbi viidud tugikeskustest teenuseid saavate naiste hulgas, on näidanud, et majandusliku vägivalda kogemine nende hulgas on peaaegu universaalne. Küsimustik saadeti lühikese tutvustusega meili teel esmalt Eesti Naiste Varjupaikade Liidule palvega jagada küsimustikku erinevatele tugikeskustele. Eesti Naiste Varjupaikade Liit jagas küsimustikku Tallinna Naiste Tugikeskusele, kuid kuna vastuseid saabus vähe, jagas töö autor meili teel küsimustikku Tartu Naiste Tugikeskusele, Läänemaa Naiste Tugikeskusele, Saaremaa Naiste Tugikeskusele, Pärnu Naiste Tugikeskusele, Valgamaa Naiste Tugikeskusele, Jõgevamaa Naiste Tugikeskusele, Võrumaa Naiste Tugikeskusele, Virumaa Naiste Tugikeskusele, Viljandimaa Naiste Tugikeskusele ning Naiste Tugi- ja Teabekeskusele. Töö autor palus neil küsimustikku jagada neilt teenuseid saavate või saanud naiste hulgas. Küsitluses osalemine oli vabatahtlik ja anonüümne.

Mitme meeldetuletuse saatmise järel vastas küsimustikule kokku 27 respondenti. Kuna üks vastajatest ei kogenud vägivalda paarisuhtes, vaid oma tütre poolt, jäi tema vastus uurimusest välja. Vastanute hulk on küll väike, kuid siinjuures tuleb arvestada valimi eripära. Tugikeskustesse pöördunud naised ei pruugi mõistetavalt olla valmis enda kogemusi jagama ning võib arvata, et küsimustikule suunati vastama eelkõige neid naisi, kes viibisid füüsiliselt tugikeskustes ja nende naiste hulk ei pruugi küsimustikule vastamiseks olnud aja jooksul väga

suur olla. Samuti teatas üks tugikeskus, et neil puuduvad tugikeskuselt minevikus teenuseid saanud naiste meiliaadressid ja võib arvata, et sama kehtib ka teiste tugikeskuste puhul.

Vastanute vanus jäi vahemikku 19-76 eluaastat. Kõige rohkem oli vastajaid vanuses 34-48 (38,5%) ning suuremal osal vastanutest oli kas 2-3 last (42,3%) või 4 või rohkem last (38,5%). Hariduse puhul oli enim keskharidusega vastanuid (38,5%) ning valdav enamus töötas täistööajaga (73,1%). Levinuim netosissetulek jäi vahemikku 501-800 eurot (38,5%). Vastanute sotsiaaldemograafiline taust nähtub täpsemalt lisast 4.

4.3. Uurimuse tulemused

4.3.1. Majandusliku vägivalda levik

Majandusliku vägivalda sageduse hindamiseks lisati näitajatele väärtused. Kui respondent vastas 1 (mitte kunagi), loeti see vägivalda mittekokemiseks, ning 2 (harva), 3 (mõnikord), 4 (sageli) ja 5 (väga sageli) loeti vägivalda kogemiseks. See tähendab, et vastanu loeti majanduslikku vägivalda kogenuks, kui ta oli vähemalt ühe käitumisviisi osas märkinud, et see leidis aset vähemalt harva.

Tulemused näitasid, et majanduslikku vägivalda olid kogenud kõik vastanud ning sellega leidis kinnitust hüpotees, et majanduslik vägivald on tugikeskuselt teenuseid saavate või saanud naiste hulgas väga levinud. Juhul, kui majanduslikku vägivalda kogenuks oleks loetud üksnes need vastajad, kes vastasid mõne käitumisviisi osas 3, 4, või 5, oleks majanduslikku vägivalda kogenute hulgast jäänud välja üksnes üks vastanu.

Majandusliku vägivalda liikidest olid majandusliku kontrolli kogenud kõik vastanud (100%), töötamise takistamist 14 (53,9%) ning majanduslikku ärakasutamist 21 (80,8%) vastanut. Majandusliku kontrolli alaskaala oli ka kõrgeima sagedusega skaala ($m = 3,3$), millele järgnes majandusliku ärakasutamise alaskaala ($m = 2,6$) ning viimane oli töötamise takistamise alaskaala ($m = 1,55$). 12 vastanut (46,2%) olid kogenud majandusliku vägivalda kõiki liike, 11 vastanut kahte liiki (42,3%) ja 3 vastanut ühte majandusliku vägivalda liiki (11,5%). See näitab, et reeglina esinevad erinevad majandusliku vägivalda liigid koos.

Levinuimad majandusliku kontrolli taktikad olid „teabe nõudmine selle kohta, kuidas ma raha kulutasin“ ja „tegi tähtsaid rahalisi otsuseid ilma minuga eelnevalt rääkimata“, mida mõlemat

olid kogenud kõik peale ühe vastanu (96,2%). Kõige rohkem esinenud töötamise takistamise taktika oli „nõudis, et lahkuksin töölt“ (38,5%) ning majandusliku ärakasutamise puhul oli selleks „hilines arvete maksmisega, mis olid minu või meie mõlema nimel või jättis need arved üldse maksmata“ (69,2%). Kõige vähem aset leidnud taktika oli „peksis mind, kui ma ütlesin, et pean tööle minema“ (15,4%). Kõige suurema keskväärtusega taktika oli „varjas minu eest rahalist teavet“ ning kõige väiksema keskväärtusega taktika oli sama kõige vähem aset leidnud taktikaga. Majandusliku vägivalda alaskaalade ja käitumisviiside keskväärtused, standardhälbed ja sagedused on välja toodud lisas nr 5.

Saadud tulemused on kooskõlas teiste varjupaikadelt teenuseid saavate naiste hulgas läbi viidud majandusliku vägivalda uuringute tulemustega, kuna need on näidanud, et majanduslik vägivald on tugikeskustelt teenuseid saavate naiste hulgas väga levinud. Võrreldes seniste uuringutega võib erinevusena välja tuua selle, et niivõrd suurt majandusliku kontrolli kogemist ei ole varasemalt tuvastatud, samal ajal kui töötamise takistamist leidis aset vähem, kuna senini on see jäänud vahemikku 78-88%.

4.3.2. Majandusliku vägivalda seos demograafiliste näitajatega

Üheks püstitatud uurimisküsimuseks oli, kas majanduslik vägivald on seotud naise vanuse, laste arvu, hariduse, tööstaatus ja sissetulekuga. Varasemad tugikeskustelt teenuseid saavate naiste valimiga uuringud ei ole leidnud märgatavat seost majandusliku vägivalda ja demograafiliste näitajate vahel.

Tegemaks kindlaks, kas erinevad demograafilised näitajad on seotud suurema majandusliku vägivalda kogemisega, arvutati eraldi välja kõikide vastanute majandusliku vägivalda kogemise kogusumma ning lisati demograafilise näitaja vastusevariandi juurde, mille nad olid valinud. Seejärel arvutati iga vastusevariandi (nt „ei ole lapsi“) puhul välja vastanute keskmine majandusliku vägivalda kogemine. Sellisel viisil oli võimalik hinnata, kas näiteks madalama haridusega naised on kogenud keskmiselt rohkem majanduslikku vägivalda kui kõrgema haridusega naised (vt lisa 6). Siinjuures tasub märkida, et kõigi vastanute keskmine majandusliku vägivalda kogemine oli 30,4.

Tulemused näitasid, et majanduslikul vägivaldal puudus märkimisväärne seos vanusega, kuid majanduslikku vägivalda olid pisut rohkem kogenud naised, kes jäid vanusegruppidesse 19-33 (vastanute keskmine 32,6) ja 34-48 (vastanute keskmine 32,3). Samal ajal olid vastanute

vanuses 49-63 ning 64 ja rohkem vastav summa 26. Samas tuleb arvestada seda, et vastanud ei jaotunud erinevate vanusegruppide vahel ühtlaselt ja vanusegruppi 64 ja rohkem jäi ainult üks vastanu.

Laste arvul puudus samuti märgatav seos majandusliku vägivalda kogemisega. Pisut rohkem olid majanduslikku vägivalda kogenud naised, kellel oli üks laps (vastanute keskmine 35,3). Seost ei olnud ka sissetuleku suurusel ja majanduslikul vägivaldal, kuna majandusliku vägivalda kogemise keskmine sagedus oli sarnane kõikide sissetuleku vahemike puhul (vahemikus 28 kuni 31,9). Kui varasemad uuringud on näidanud, et majanduslikku vägivalda kogevad sagemini kõige madalama sissetulekuga naised, siis see kinnitust ei leidnud. Samuti ei leidnud sellega kinnitust see, et kõrgem sissetulek võiks toimida kui majandusliku vägivalda eest kaitsev tegur, kuid arvestada tuleb seda, et kõrge sissetulekuga vastanuid ei olnud eriti palju ja üle 1201 eurost netosissetulekut teenis vaid üks vastanu.

Samas oli majanduslikul vägivaldal teatav seos hariduse ja tööstaatusiga. Nimelt olid teistest märkimisväärselt rohkem majanduslikku vägivalda kogenud kutseharidusega vastanud (vastanute keskmine 52), kuid arvestada tuleb seda, et neid oli ainult kaks. Ülejäänud haridustasemetel keskmisest märgatavaid kõrvalekaldeid ei olnud. Rohkem majanduslikku vägivalda kogesid ka need vastanud, kes ei töötanud täistööajaga. Täistööajaga töötajate keskmine oli 27,5 samal ajal kui osalise tööajaga töötanute keskmine 35, vanadus- ja töövõimetuspensionil olijatel 42 ning vastanutel, kes ei olnud pensionil, ei töötanud ja ei käinud koolis, oli see 36,5. See võib tähendada, et täistööajaga töötamine võib majandusliku vägivalda eest pakkuda teataval määral kaitset. Vastanute suur tööhõive (täistööajaga töötajad moodustasid 73,1%) viitab ka sellele, et majanduslik vägivalda kogenud naiste tööhõive on sama suur kui tavapopulatsioonis ja majanduslik vägivald ei ennusta töötust.²⁶⁴ Ka varasemates uuringutes on leitud, et paarisuhtevägivalda kogenud naiste tööhõive on sama kõrge, kui seda mitte kogenud naiste oma, kuid erinevus on selles, et vägivalda kogenud naised puuduvad rohkem töölt, hilinevad rohkem tööle ning nende töötamine on ebastabiilsem.

Uuringu tulemused näitasid, et enamike naiste sissetulek oli nende partneri omast väiksem (18 vastanut; 69,2%) ning nende hulgast oli enamike sissetulek partneri omast rohkem kui poole võrra väiksem (11 vastanut; 42,3%) (vt lisa 4). Samas ei olnud sissetuleku vahe seotud majandusliku vägivalda kogemisega ning keskmine majandusliku vägivalda kogemine jagunes

---

²⁶⁴ Euroopa Liidu tööhõivestatistika kohaselt oli 2016. aastal 20-64-aastaste Eesti naiste tööhõivemäär 72,6%. – http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_10&language=en.

enam-vähem võrdselt kõigi vastusevariantide puhul. See viitab sellele, et majanduslikku vägivalda võivad kasutada nii naisest paremal kui ka halvemal majanduslikul järjel olevad mehed.

4.3.3. Majandusliku vägivalla seos majandusliku toimetulekuga

Kuna varasemad uuringud on näidanud, et majanduslikul vägivallal võib olla oluline negatiivne mõju majanduslikule toimetulekule, küsiti küsitluses osalenutelt nende subjektiivset hinnangut oma majanduslikule toimetulekule. Lisaks püstitati hüpotees, et nende naiste, kes on kogenud rohkem majanduslikku vägivalda, hinnang enda majanduslikule toimetulekule on halvem.

Enamik vastanuid märkisid, et nad tulevad keskmiselt toime (46,2%), kuid kõigest üks vastanu (3,8%) hindas oma majanduslikku toimetulekut heaks (vt lisa 4). Keskmiselt kõige rohkem majanduslikku vägivalda koges vastanu, kes hindas oma majanduslikku toimetulekut heaks (vastanu keskmine 47). See räägib püstitatud hüpoteesile vastu, kuid kuna tegu oli ainukese vastanuga, ei saa kindlasti teha üldistust, et naised, kes kogevad rohkem majanduslikku vägivalda, tulevad majanduslikult paremini toime. Lisaks selgus, et majanduslikku vägivalda kogesid teistest märksa rohkem need vastanud, kes märkisid, et nad ei tuleks enda partnerita üldse toime (vastanute keskmine 36,5), kuid ka neid oli ainult kaks. Laias plaanis ei toonud aga suurem majandusliku vägivalla kogemine kaasa halvemat majanduslikku toimetulekut, mistõttu hüpotees ei leidnud kinnitust. Samas ei ole käesoleva uurimuse põhjal võimalik öelda, kui kaua aega tagasi vastanud majanduslikku vägivalda kogesid ning kui mõnede vastanute jaoks jäi see kaugemasse minevikku, võisid naised olla majandusliku vägivalla majanduslikest tagajärgedest üle saanud.

Üheks hüpoteesiks oli ka see, et mure majandusliku toimetuleku pärast omab olulist mõju naise otsusele vägivaldsesse suhtesse jääda, sellest lahkuda ja sellesse naasta. See hüpotees leidis kinnitust. 17 vastanut (65,4%) leidsid, et mure majandusliku toimetuleku pärast on nimetatud otsustusi mõjutanud kas suurel või väikesel määral (vt lisa 4). See viitab sellele, et vastanud võisid enda partnerist olla majanduslikult sõltuvad ning näitab, kuivõrd oluline on tagada naistele piisavad vahendid vägivaldse suhtega lõpparve tegemiseks. Vägivaldsesse suhtesse jäämine seab naised edasise vägivalla ohtu ja seda kõikide vägivalla liikide osas.

4.3.4. Teadlikkus majanduslikust vägivallast ja selle kogemisest

Vastanutelt uuriti ka nende teadlikkust majanduslikust vägivallast. Hüpotees oli, et teadlikkus majanduslikust vägivallast on madal, kuna varasemad uuringud on tuvastanud, et sageli peetakse vägivallaks üksnes füüsilist vägivalda.

Hüpotees ei leidnud kinnitust, kuna tulemused näitasid, et majanduslikust vägivallast ollakse pigem teadlikud (vt lisa 4). Suurem osa vastanuist oskaksid kas majanduslikku vägivalda defineerida ja selle kohta näiteid tuua (26,9%) või ei oskaks seda küll defineerida, kuid oskaksid tuua näiteid (42,3%). Neid, kes on majanduslikust vägivallast kuulnud, kuid ei oskaks seda defineerida ega selle kohta näiteid tuua või kes ei olnud varem majanduslikust vägivallast kuulnud, oli kokku vastavalt 5 (19,2%) ja 3 (11,5%). Samas tuleb arvestada seda, et kõik vastanud olid saanud teenuseid tugikeskustelt, mis tähendab, et nad võivad olla erinevatest vägivalla vormidest teadlikumad. Huvitav on aga see, et võrreldes teistega olid rohkem majanduslikku vägivalda kogenud kaks gruppi vastanuid: esiteks need, kes vastasid, et nad ei ole varem majanduslikust vägivallast kuulnud (vastanute keskmine 38); teiseks vastanud, kes oskaksid majanduslikku vägivalda defineerida ja selle kohta näiteid tuua (vastanute keskmine 35,1). See viitab sellele, et ühest küljest võivad suuremat majanduslikku vägivalda kogenud naised olla sellest rohkem teadlikud, kuna see on näiteks üles kerkinud tugikeskuses enda vägivallakogemusest rääkides. Samal ajal ei pruugi aga isikud, kes on majanduslikku vägivalda sageli kogenud, sellest üldse kuulnud olla.

Lisaks uuriti respondentidelt nende subjektiivset hinnangut sellele, kas nad on majanduslikku vägivalda kogenud. Hüpotees oli, et majandusliku vägivalla ohvrid ei pruugi olla teadlikud selle kogemisest tingituna majandusliku vägivalla varjatud olemusest, mida on raske tuvastada isegi isikutel, kes on seda kogenud.²⁶⁵

Tulemused näitasid, et valdav enamus (69,2%, 18) oli seisukohal, et nad on majanduslikku vägivalda kogenud. 23,1% vastanutest märkis, et nad ei oska öelda ning kõigest 7,7% vastanutest leidsid, et nad ei ole majanduslikku vägivalda kogenud (vt lisa 4). Sellega leidis hüpotees osaliselt kinnitust. Nagu eelnevalt leitud, olid majanduslikku vägivalda kogenud kõik vastanud. Kui enamik naisi olid majandusliku vägivalla kogemisest ka teadlikud, siis leidis neid, kes ei olnud selles kindlad, kuid ei märkinud ka seda, et nad ei ole majanduslikku vägivalda kogenud. Üllatav on aga see, et vastanud, kes ei osanud öelda, kas nad on

---

²⁶⁵ M. Ulbrick, lk 1.

majanduslikku vägivalda kogenud, kogesid vägivalda kõige rohkem (vastanute keskmine 40,7) ning nende hulka kuulus ka kõige rohkem majanduslikku vägivalda kogenud respondent. See kinnitab ühest küljest seda, et teadlikkus majanduslikust vägivallast ei ole ohvrite hulgas eriti hea, kuid teisest küljest ka seda, et majanduslik vägivald on varjatud ja salakaval vägivalla vorm. Samas leidsid kaks vastanut, kes olid mõlemad küll keskmisest vähem vägivalda kogenud (nende keskmine kokku 21,5), et nad ei ole seda üldse kogenud. Kindlasti tuleks arvesse võtta ka isiku subjektiivset hinnangut sellele, kas ta on majanduslikku vägivalda kogenud, kuid samas on oluline, et see hinnang oleks kujunenud piisavate teadmiste juures majanduslikust vägivallast. Praegusel juhul on raske öelda, kas need vastanud, kes leidsid, et nad ei ole majanduslikku vägivalda kogenud, olid täiel määral teadlikud sellest, milles majanduslik vägivald seisneb. Märkida tuleb ka seda, et vastanu, kes oli majanduslikku vägivalda kogenud kõige vähem, leidis siiski, et ta on seda kogenud.

4.3.5. Vastajate tähelepanekud

Võimalust esitada küsimustiku lõpus tähelepanekuid kasutasid 11 vastanut, kellest 9 täpsustasid enda majandusliku vägivalla kogemust.

Tähelepanekutest nähtub, et vastanute hulgas oli nii naisi, kes olid oma mehest täielikult majanduslikult sõltuvad, kui ka naisi, kes pidid pere põhiliselt ise ülal pidama. Näiteks tõi üks vastanu välja, et tema abikaasa ei keelanud tal tööle minna, vaid soovis just seda, et tema oleks pere ülalpidaja. Mees tekitas talle võlgu ning võttis laene, ilma et oleks nende võtmist naisega arutanud. Tema vastusest nähtus ka suhtejärgselt aset leidev majanduslik vägivald, kuna ta tõi välja, et pärast lahutust ei toeta mees lapsi vabatahtlikult ega pärast kohtu sekkumist. Teine vastanu märkis samuti, et ajal, mil ta mehega koos oli, mees ei töötanud ja nad elasid naise ja mehe vanemate raha eest.

Samal ajal tõi üks vastanu välja, et tema ainsaks sissetulekuks oli lastetoetus, kuid ka sellega opereeris tema mees. Lisaks märkis teine vastanu, kelle mees oli teda sageli enda käest raha paluma pannud, et abielu kestel tekitas mees temas tunde, et ta on ülalpeetav ning ta ei julgenud isegi talvesaabaste jaoks raha küsida, kartes olla mehele liiga suureks materiaalseks koormaks. Samas kulutas mees raha enda hobile, mis oli vastanu arvates alandav ja ülekohtune. Kolmas vastanu märkis, et kui tal oli pere jaoks söögiraha vaja, andis mees seda eriti pahura näoga ning tegi ka lastele kooliraha palumise hästi ebamugavaks.

Vastanute tähelepanekutest nähtusid ka majandusliku vägivalda, eelkõige majandusliku ärakasutamise tagajärjed. Näiteks tõi üks vastanu välja, et tema mees võttis ära kogu tema raha ja tekitas talle võlgasid, mille tagajärjel on tal eraisiku pankrot. Seda, et majandusliku vägivald võib naise jaoks lõppeda pankrotiga, on ilmnenu ka varasemates uuringutes.²⁶⁶ Sellises olukorras olevate naistega pankrotimenetlust reguleerivad normid ilmselt praegu ei arvesta. Pankrot kui majandusliku vägivalda tagajärg on probleem, mida tuleks kindlasti tulevikus uurida ja vajaduse korral töötada välja lahendused, mis pakuvad majandusliku vägivalda tagajärjel pankrotistunud naistele kaitset. Teine vastanu tõi välja, et kaotas mehe tekitatud võlgade pärast kodu ning jäi koos lastega elamispinnata. Kuigi enamasti riskivad naised kodutuks jäämisega vägivaldsest suhtest lahkumisel, nähtub vastusest, et selline oht võib esineda ka sellise majandusliku ärakasutamise korral, kus mees tekitab võlgasid.

Ühe naise vastusest nähtus, et tema jaoks oli majandusliku vägivalda tagajärjeks see, et ta pidi pärast mehest lahkuminekut alustama nullist, mida on samuti leitud varasemas majandusliku vägivalda uuringus.²⁶⁷ Mehega kokku kolides loobus ta viimase surve all kõigist isiklikest asjadest (nt mööbel ja kodutehnika) ning suhte vältel andis iga kuu umbes pool enda palgast mehele. Samuti pidi ta mehele andma teavet põhimõtteliselt kõikide ostude kohta, kuid seda mitte päris sendi pealt.

Ühe vastanu tähelepanekust ilmnes, et töötamise takistamise taktikana võinuks küsimustikus olla ka haridusalastesse püüdlustesse sekkumisega seonduv taktika. Nimelt märkis see vastanu, kelle vägivaldne suhe jäi kaugemasse minevikku, et suhte ajal ta tööl ei käinud, kuid tema mees sundis teda koolist ära tulema. Kuigi tema vastuse põhjal tuli ta lugeda töötamise takistamist mittekogenuks, oli ta tegelikkuses töötamise takistamist kogenud. Sama vastanu märkis ka seda, et sissetuleku ja taskuraha, mida ta vanematelt sai, võttis mees endale. Tegu on varasemates uuringutes tuvastatud tavapärase majandusliku ärakasutamise taktikaga.

Üks vastanu uuris ka seda, kui tihti naised vägivaldsesse suhtesse satuvad, kuid kuna küsitlus oli anonüümne ning andmebaas oli seadistatud selliselt, et see ei koguks vastanute isikuandmeid, ei olnud võimalik küsimusele vastust anda.

---

²⁶⁶ E. Branigan, lk 21; M. Howard, A. Skipp, lk 27; Office of the Manhattan Borough President et al. Economic abuse: The untold cost of domestic violence. New York, NY: 2012, lk 7. – http://www.ncdsv.org/images/OMBPetalt_EconomicAbuseUntoldCostofDV_10-2012.pdf (22.04.2018).

²⁶⁷ C. K. Sanders, lk-d 20-22.

4.4. Uurimuse piirangud

Uurimuse tulemusi tuleb arvestada mitmete piirangute kontekstis. Esiteks oli valimi suurus suhteliselt väike ($n = 26$) ja valim ei olnud juhuslik. Lisaks said kõik vastanud tugikeskustelt teenuseid või olid neid saanud ning neil oli võimalik otsustada, kas nad soovivad küsimustikule vastata. See võis kaasa tuua ka selle, et küsitluses osalesid eelkõige need tugikeskustelt teenuseid saavad või saanud naist, kellel oli kokkupuude majandusliku vägivallaga ning kes olid majanduslikust vägivallast teadlikumad.

Vähese vastanute arvu tõttu ei ole käesolevas töös tehtud empiirilise uurimuse järeldused laiendatavad kõigile tugikeskustelt teenuseid saavatele või saanud naistele, vaid on tehtud üksnes käesolevas uurimuses osalenute suhtes. Üldistamine oleks eeldanud suuremat vastanute arvu, kuid arvestades valimi eripära ja magistritöö mahtu, ei olnud seda võimalik saavutada.

Kokkuvõte

Majanduslik vägivald paarisuhtes moodustab ühe osa käitumismustritest, mida vägivallatseja kasutab saavutamaks ja säilitamaks kontrolli enda partneri üle. Oluline on eristada majanduslikku vägivalda vastastikkusel nõusolekul põhinevatest suhetest, milles on ebavõrdne majanduslik suhe ning puudub kontrolli element.

Majanduslik vägivald esineb sageli koos teiste paarisuhtevägivalla liikidega. Majanduslikku vägivalda eristab teistest paarisuhtevägivalla liikidest 1) selle fookus, mis on suunatud ohvri majandusliku turvalisuse vastu eesmärgiga muuta ohver vägivallatsejast majanduslikult sõltuvaks ja 2) asjaolu, et majandusliku vägivalla kasutamine ei eelda vägivallatseja ja ohvri ruumilist lähedust. Viimatinimetatu eristab seda eelkõige füüsilisest ja seksuaalsest vägivallast.

Majanduslik vägivald võib avalduda erinevatel viisidel. Kirjanduses eristatakse kolme majandusliku vägivalla vormi: majanduslik kontrollimine, majanduslik ärakasutamine ja töötamise takistamine. Kõik vormid hõlmavad endas suurt hulka taktikaid alates sellest, et partner kontrollib naise raha kasutamist, lubades tal poes käia ainult endaga koos või nõudes naiselt ostude kohta tšেকে, kuni selleni, et partner nõuab naiselt, et ta lahkuks töölt. Erinevad taktikad muudavad partneri vägivallatsejast majanduslikult sõltuvaks, suurendades seeläbi edasist väärkohtlemise riski ning muutes suhtest väljumise keeruliseks. Majandusliku vägivalla tulemusel tekkiv majanduslik sõltuvus võib seega ohvrid panna olukorda, kus nad on sunnitud valima vägivaldsesse suhtesse jäämise ja majanduslike raskuste vahel.

Majandusliku vägivalla põhjuseid aitab hästi lahti mõtestada ökoloogiline teooria, mis võtab arvesse majanduslikku vägivalda mõjutavate tegurite ja tagajärgede vahelist kompleksset seost. Majandusliku vägivalla, nagu ka kõigi teiste paarisuhtevägivalla liikide, põhjused peituvad nii ühiskonnas, kogukonnas, suhetes kui ka indiviidides. Majandusliku vägivalla taktikad võivad olla üheks vägivaldseks käitumismustriks, mida mehed elukogemuste ja keskkonna kaudu õpivad. Majanduslikku vägivalda soodustavad ka ohvri kõrge majandusliku sõltuvuse määr partnerist, halb tervis ja puue. Lisaks peituvad majandusliku vägivalla põhjused mehe ja naise ebavõrdses majanduslikus ja otsuste tegemise võimuses perekonnas. Vägivalla esineb vähem perekondades, kus mees ja naine mõjutavad otsuste tegemist võrdselt.

Üheks majandusliku vägivalla riskiteguriks on nii vägivallatseja kui ka ohvri madal sotsiaalmajanduslik staatus. Samal ajal toimib kõrgem sotsiaalmajanduslik staatus

majandusliku vägivalda eest kaitsva tegurina. Samas võib ohvri püüdlus saavutada kõrgemat sotsiaalmajanduslikku staatust viia vägivalda intensiivsuse ja sageduse kasvuni, kuna vägivallatsejad võivad selles tunda ohtu enda rollile ja staatusele perekonnas. Probleeme tekitavaks on ka majandusliku vägivalda varjatud olemus ning madal teadlikkus majanduslikust vägivallast. Samuti soodustavad ja varjavad majanduslikku vägivalda asümmeetrilised soorollid, mis puudutavad naiste ja meeste rolle ja kohustusi perekonnas. Mõju majanduslikule vägivallale omab ka juriidiline raamistik ning süsteemisisised takistused.

Kuna majanduslik vägivald esineb enamasti koos teiste paarisuhtevägivalda liikidega ning nende tagajärjed on kumulatiivsed, on raske kindlaks teha konkreetselt majandusliku vägivalda tagajärgi. Samas on juba arvestatav hulk uuringuid, milles on tuvastatud just majandusliku vägivalda tagajärgi ning mille tulemustest nähtub, et majanduslik vägivald võib tekitada nii pika- kui ka lühiajalisi tagajärgi, mis ulatuvad kaugemale psühholoogilise, füüsilise ja seksuaalse vägivalda tagajärgedest. Majanduslik vägivald mõjutab nii ohvri majanduslikku toimetulekut, tööelu, suutlikkust saavutada majanduslikku iseseisvust kui ka ohvri ja tema laste vaimset tervist ja psühholoogilist heaolu. Majanduslikul vägivallal on ka mitmed perekondlikud järelmõjud, nt negatiivne mõju lastele ning langenud stabiilsete peresuhete loomine ja laste kasvatamise praktikad. Majanduslikust vägivallast taastumise protsess on paljude naiste jaoks aeglane ja koormav ning õiguslikud abinõud puudulikud.

Kui varasemad uuringud on näidanud, et majanduslik vägivald on väga levinud tugikeskustelt teenuseid saavate naiste hulgas, siis näitasid seda ka käesoleva töö raames läbiviidud uurimuse tulemused ning sellega leidis kinnitust esimene hüpotees. Majanduslikku vägivalda olid kogenud kõik vastanud ($n = 26$) ning valdav enamus neist olid kogenud rohkem kui ühte majandusliku vägivalda vormi. Eriti levinud oli majanduslik kontrollimine ning tegu oli ka kõrgeima sagedusega majandusliku vägivalda alaskaalaga.

Uurimuse tulemuste analüüs näitas, et majanduslikul vägivallal puudus märgatav seos vanusega, mis kinnitab seda, et majanduslik vägivald on levinud igasse vanusegruppi jäävate naiste hulgas. Samuti puudus märgatav seos majandusliku vägivalda ja laste arvu ning sissetuleku vahel. Samas eksisteeris seos kõrgeima majandusliku vägivalda taseme ning tööstaatus ja hariduse vahel. Rohkem majanduslikku vägivalda olid kogenud kõik need naised, kes ei töötanud täistööajaga, mis viitab sellele, täistööajaga töötamine võib pakkuda majandusliku vägivalda eest teataval määral kaitset. Kuigi tulemuste põhjal ei saanud öelda, et majanduslikku vägivalda oleksid rohkem kogenud madalama haridusega naised, eristusid kõrge

majandusliku vägivalda kogemise määraga kutseharidusega naised, kuid arvestada tuleb seda, et nad moodustasid väga väikese osa vastanutest.

Uurimuse tulemused ei kinnitanud hüpoteesi, et teadlikkus majanduslikust vägivallast on madal. Samas tuleb arvestada seda, et kõik vastanud olid saanud teenuseid tugikeskustelt, mis tähendab, et nad võisid olla erinevatest vägivalda vormidest teadlikumad. Osalist kinnitust leidis aga hüpotees, et majanduslikku vägivalda kogenud naised ei pruugi seda endale teadvustada. Majanduslikku vägivalda olid objektiivselt kogenud kõik vastanud, kuid natuke rohkem kui veerand neist ei osanud öelda, kas nad on seda kogenud või leidsid, et nad ei ole majanduslikku vägivalda kogenud. See viitab majandusliku vägivalda varjatud olemusele, mida on raske tuvastada isegi isikutel, kes on seda kogenud.

Kinnitust ei leidnud hüpotees, et rohkem majanduslikku vägivalda kogenud naiste majanduslik toimetulek on halvem, kuigi mitmed välismaised uuringud on tuvastanud seose majandusliku vägivalda ja majanduslike raskuste vahel. See võib olla tingitud sellest, et naised olid juba suutnud majandusliku vägivalda majanduslikest tagajärgedest üle saada.

Samas leidis kinnitust hüpotees, et mure majandusliku toimetuleku pärast omab olulist mõju naise otsusele vägivaldsesse suhtesse jääda, sellest lahkuda ja sellesse naasta. See võib viidata majanduslikule sõltuvusele partnerist, mis on nii majandusliku vägivalda riskitegur kui ka tagajärg.

Majandusliku vägivalda vastu võitlemiseks on autori hinnangul oluline:

- 1) Koguda statistilisi andmeid majandusliku vägivalda leviku kohta elanikkonnas ning viia läbi majandusliku vägivalda uuringuid. Need aitavad kujundada paremat arusaama erinevatest majandusliku vägivalda aspektidest;
- 2) Panna senisest enam rõhku teadlikkuse tõstmisele majanduslikust vägivallast ja seda nii ohvrite, praktikute kui ka ühiskonna seas laiemalt. Kuna naiste ja meestevaheline ebavõrdsus ning traditsioonilised soorollid soodustavad majanduslikku vägivalda, on kesksel kohal naiste ja meeste võrdõiguslikkuse edendamine;
- 3) Abistada majandusliku vägivalda ohvreid nende esmaste rahaliste vajadustega, aitamaks neil alustada kas üksi või lastega iseseisvat elu;
- 4) Välja töötada pikaajalised ja spetsiaalselt majandusliku vägivalda ohvritele mõeldud ohvriabiteenused, mis on suunatud naiste majanduslikule jõustamisele. Varasemad uuringud näitavad, et spetsiaalselt paarisuhtevägivalda ohvrite jaoks välja töötatud

finantskirjaoskuse parandamise ja majandusliku jõustamise programmid on tõstnud naiste majanduslikke teadmisi, majandusliku iseseisvuse taset, enesekindlust tulla toime majanduslike probleemidega ning parandanud nende finantskäitumist. Sellised programmid peaksid toimuma koos ohvrite teadlikkuse tõstmisega majanduslikust vägivallast ja selle tagajärgedest.

Kuna nõrgad juriidilised sanktsioonid toimivad paarisuhtevägivalla riskitegurina, tuleb kriitilise pilguga üle vaadata paarisuhtevägivalla karistusõiguslik regulatsioon, mis praegu hõlmab üksnes majanduslikku ärakasutamist ja ka seda vaid osaliselt. Kuigi Istanbuli konventsioon ei nõua majandusliku vägivalla kriminaliseerimist, vaid lubab ka selle muul viisil karistamist, on ÜRO soovitanud paarisuhtevägivalla võimalikult laia defineerimist ning naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee majandusliku vägivalla kriminaliseerimist. Üheks variandiks on karistusseadustiku täiendamine üldise perevägivalda kriminaliseeriva sättega, mis võimaldab arvesse võtta seda, et paarisuhtevägivald on reeglina korduv ja vaadeldav pideva kontrollimise, mitte üksikute vägivallaaktidena. Majandusliku vägivalla kriminaliseerimist ei saa aga üle tähtsustada, kuna see moodustab vaid osa paarisuhtevägivalla kui mitmetahulise probleemiga võitlemisest. Ilma järjepideva jõupingutuseta muuta institutsionaalset kultuuri ja praktikaid, on enamikel õigus- ja poliitilistel reformidel vähene mõju.

Economic Abuse Against Women in Intimate Partner Relationships Based on the Example of Estonia

Abstract

Intimate partner violence is a widespread social problem with serious consequences for its victims and the society as a whole. It occurs in all countries, irrespective of social, economic, religious or cultural group and places a huge economic burden on the society.

Until the beginning of this century, intimate partner violence was considered in Estonia an internal matter of the family. At present, fighting against intimate partner violence has gained momentum and it is deemed a serious offence against the person. In 2017, one out of ten criminal offences in Estonia were domestic violence offences and 68% of them were committed in intimate relationships. However, the actual level of domestic violence is much higher than the crime statistics reflects.

Intimate partner violence can manifest in different forms and mostly physical, sexual, psychological and economic abuse are distinguished. Economic abuse is part of the pattern of behaviours used by batterers to maintain power and control over their partners. Economic abuse includes behaviours that control the victim's ability to acquire, use, and maintain resources thus threatening the victim's economic security and potential for self-sufficiency. It is important to distinguish relationships that involve economic abuse from relationships where there is an unequal but mutually agreed upon economic relationship and no element of control.

Compared to other forms of intimate partner violence, economic abuse has been far less studied due to the fact it has been viewed as a separate form of abuse for a much shorter time. The literature available in Estonian language is limited with the definition and a few examples of economic abuse. This also suggests that awareness of economic abuse can be low among victims, practitioners and members of the society.

As economic abuse is an act of violence that is covered by the scope of the Istanbul Convention, Estonia as a party of the convention has to take necessary legislative and other measures to exercise due diligence to prevent, investigate, punish and provide reparation for acts of violence that are perpetrated by non-state actors. To the author's knowledge, Estonia has not taken action to fulfil this obligation. However, without having a complete understanding of economic abuse,

it is not reasonable to do it. Methods of intervention can be developed and existing methods can be changed taking into account the economic side of abuse after forming an integral understanding of economic abuse.

As a result of the aforementioned problem, the purpose of the thesis was to find an answer to the following questions: in what ways does economic abuse appear and what are the causes, risk factors, protective factors and consequences of economic abuse. Knowing the answer to these questions makes it possible to prevent economic abuse and to respond to it in the most effective way, as well as to start fulfilling the obligations that come from the Istanbul Convention.

To better achieve the purpose of the thesis, an electronic survey was conducted among women who were receiving or had received services from women's shelters. The fact that foreign studies have found that economic abuse is very common among women receiving services from women's shelters was taken as a basis of creating the sample.

The hypotheses of the thesis were the following:

- 1) economic abuse is very widespread among women receiving or having received services from women's shelters;
- 2) the concern over economic coping is an important factor in the decision to stay, leave or return to a violent relationship;
- 3) women who have experienced more economic abuse do not cope as well economically;
- 4) knowledge of economic abuse is low;
- 5) women who have experienced economic abuse might not be aware of it.

Economic abuse can manifest in different ways and three forms of economic abuse can be differentiated: economic control, economic exploitation and employment sabotage. All forms comprise of a large number of tactics, e.g. demanding receipts from the victim after spending money, building up debt in the name of the victim and demanding the victim to quit their job. Different tactics make the victim economically dependent on the abuser and make it difficult to end the relationship. The economic dependency that develops as a result of economic abuse may place victims in a situation where they have to choose between economic hardship or staying in a violent relationship.

In the author's opinion, the most comprehensive theory that explains the causes of economic abuse is the ecological theory as the roots of economic abuse as well as all other forms of abuse are in individuals, relationships, community, and society. One of the risk factors of economic abuse is the high rate of economic dependency on the perpetrator and the roots of economic abuse may also lay in witnessing economic abuse as a child. The causes of economic abuse are also rooted in the male economic and decision making authority in the family. Intimate partner violence occurs less in families where both partners have equal influence in decision making.

One risk factor of economic abuse is the low socio-economic status of both the abuser and the victim. At the same time, a high socio-economic status acts as a protective factor from economic abuse. Still, the victim's endeavors to achieve a higher socio-economic status may lead to the growth in both intensity and frequency of the abuse as abusers may feel a threat to their role and status in the family. The hidden nature and low awareness of economic abuse may also contribute to the usage of economic abuse. Asymmetric gender roles regarding the roles and duties of men and women in families encourage and hide economic abuse.

The fact that economic abuse often co-exists with other forms of intimate partner violence and their consequences are cumulative, makes it harder to determine the consequences of economic abuse. Still, there is already a considerable amount of research that has identified the consequences of economic abuse and the results show that economic abuse has both short- and long-term impacts that extend above and beyond the impact of other forms of intimate partner violence. Economic abuse is associated with a range of negative outcomes among victims including an impact on the economic well-being, working life, ability to gain economic independence and psychological well-being of the victims. In addition, economic abuse has many family outcomes such as negative impact on children and decreased stable family formations and parenting practices. The recovery process from economic abuse is slow and onerous for many of the victims and legal remedies largely inadequate.

As mentioned, research has shown that economic abuse is very widespread among women receiving services from women's shelters and the survey conducted by the author of this thesis showed the same results, confirming the first hypothesis. Economic abuse had been experienced by all respondents and most of them had experienced more than one form of economic abuse.

The results indicated that there was no significant relation between economic abuse and age, income or the number of children. However, there was a relation between experiencing more

economic abuse and employment status and education. All of the women who were not working full-time had experienced more economic abuse. This indicates that working full-time may offer some protection from economic abuse. The results did not show that the women who had lower educational level experienced more economic abuse, but women with vocational education stood out with especially high level of experiencing economic abuse. However, it has to be taken into account that only two of the respondents had vocational education.

The results of the survey did not confirm the hypothesis that knowledge of economic abuse is low. Nevertheless, it has to be considered that all of the respondents had received services from women's shelters, so they might have been more aware of different forms of intimate partner violence. The hypothesis that women experiencing economic abuse might not be aware of it found partial confirmation. As said, all of the women had experienced economic abuse objectively but more than a quarter answered that they do not know if they have experienced it or that they have not experienced it. This refers to the hidden nature of economic abuse that makes it difficult to identify even for women who have experienced it.

Although many other studies have found that economic abuse has an impact on the economic well-being of the victims, the hypothesis that women experiencing more economic abuse do not cope as well economically did not find confirmation. However, the hypothesis that the concern over economic coping is an important factor in the decision to stay, leave or return to a violent relationship was confirmed. This also indicates that the women were economically dependent on their partners, which is both a risk factor and consequence of economic abuse.

Finally, ways of fighting against economic abuse were discussed. For the prevention and dealing with the consequences of economic abuse to be effective, it is important to collect statistical data about the extent of economic abuse and carry out research. Emphasis has to be put on raising awareness about economic abuse and improving gender equality.

Findings of the survey have to be considered in the light of the study's limitations. As the sample size was small ($n = 26$), the conclusions that were made do not expand to all women receiving or having received services from women's shelters.

It is also necessary to aid the victims of economic abuse with their primary financial needs to help them start an independent life. Long-term victim support services for women who have experienced economic abuse that are directed at the economic empowerment of women should

be developed. These programs should take place with raising the awareness of economic abuse and its consequences.

As weak legal sanctions are a risk factor for intimate partner violence, the criminal regulation of intimate partner violence should be critically reviewed. The criminal regulation in Estonia covers solely economic exploitation and only a part of it. Though the Istanbul Convention does not require the criminalisation of economic abuse and accepts punishing for it in other ways, the UN has recommended for the legislation to include a comprehensive definition on domestic violence, including physical, sexual, psychological and economic violence. One way is to complement the penal code with a provision that criminalises domestic abuse. This would also enable to take into account that intimate partner violence is generally recurrent and observable as an ongoing attempt to exert control, not as single incidents of violence. However, the criminalisation of economic abuse cannot be overemphasised as it makes up only a part of fighting against intimate partner violence as a multifaceted problem. Experience has repeatedly shown that without sustained efforts to change institutional culture and practice, most legal and policy reforms have little effect.

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. A. Ahven jt (koost.). Kuritegevus Eestis 2017. Tallinn: Justiitsministeerium 2017. – http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuseestis_2017_veebi01.pdf (22.04.2018).
2. A. Borchers et al. Employment maintenance and intimate partner violence. – Workplace Health & Safety, 2016/64(10).
3. A. E. Adams et al. Development of the scale of economic abuse. Violence Against Women 2008/14(5).
4. A. E. Adams et al. Does job stability mediate the relationship between intimate partner violence and mental health among low-income women? – The American Journal of Orthopsychiatry 2013/83(4).
5. A. E. Adams. Measuring the effects of domestic violence on women's financial well-being. CFS Research Brief 2011-5.6. Madison, WI: Center for Financial Security, University of Wisconsin-Madison 2011. – <https://centerforfinancialsecurity.files.wordpress.com/2015/04/adams2011.pdf> (22.04.2018).
6. A. Farmer, J. Tiefenthaler. An economic analyses of domestic violence. – Review of Social Economy 1997/55(3).
7. A. Farmer, J. Tiefenthaler. Explaining the recent decline in domestic violence. – Contemporary Economic Policy 2003/21(2).
8. A. Littwin. Coerced debt: The role of consumer credit in domestic violence. – California Law Review 2012/100(4).
9. A. M. Hamdan-Mansour et al. Marital abuse and psychological well-being among women in the southern region of Jordan. – Journal of Transcultural Nursing 2011/22(3).
10. A. M. Moe, M. P. Bell. Abject economics: The effects of battering and violence on women's work and employability. – Violence Against Women 2004/10(1).
11. A. M. Stylianou et al. Measuring abusive behaviors: Is economic abuse a unique form of abuse? – Journal of Interpersonal Violence 2013/28(16).
12. A. M. Stylianou et al. Measuring abusive behaviors: Is economic abuse a unique form of abuse? – Journal of Interpersonal Violence 2013/28(16).
13. A. M. Stylianou. Economic Abuse Within Intimate Partner Violence: A Review of the Literature. – Violence and Victims 2018/33(1).

14. A-A. Allaste, V. Võõbus. Vägivald lähisuhtes: selle põhjused ja võimalikud lahendused. *Sine loco*: 2008. – https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/allaste_vagivald_lahisuhtes_biin_retsensioon_1_.pdf (22.04.2018).
15. C. B. Cunradi, R. Caetano, J. Schafer. Socioeconomic predictors of intimate partner violence among White, Black, and Hispanic couples in the United States. – *Journal of Family Violence* 2002/17(4).
16. C. C. Huang et al. Children's exposure to intimate partner violence and early delinquency. – *Journal of Family Violence* 2015/30(8).
17. C. E. Kaukinen, R. A. Powers. The role of economic factors on women's risk for intimate partner violence: A cross-national comparison of Canada and the United States. – *Violence Against Women* 2015/21(2).
18. C. K. Sanders et al. Economic education for battered women: An evaluation of outcomes. – *Affilia* 2007/22.
19. C. K. Sanders, M. Schnabel. Organizing for economic empowerment of battered women. – *Journal of Community Practice* 2006/14(3).
20. C. K. Sanders. Economic abuse in the lives of women abused by an intimate partner: A Qualitative study. – *Violence Against Women* 2015/21(1).
21. C. M. Sullivan. The provision of advocacy services to women leaving abusive partners: An exploratory study. – *Journal of Interpersonal Violence* 1991/6.
22. C. S. Widom, S. Czaja, M. A. Dutton. Child abuse and neglect and intimate partner violence victimization and perpetration: A prospective investigation. – *Child Abuse & Neglect* 2014/38(4).
23. C-C. Huang et al. Economic abuse, physical violence and union formation. – *Children and Youth Services Review* 2013/35.
24. Citizen's Advice. Controlling money, controlling lives: Financial abuse in Britain. London: 2014.
25. D. Anderson, D. G. Saunders. Leaving an abusive partner: An empirical review of predictors, the process of leaving, and psychological well-being. – *Trauma, Violence & Abuse* 2003/4(2).
26. D. Antai et al. The effect of economic, physical, and psychological abuse on mental health: A population-based study of women in the Philippines. – *International Journal of Family Medicine* 2014.
27. D. M. Capaldi et al. A systematic review of risk factors for intimate partner violence. – *Partner Abuse* 2012/3(2).

28. D. R. Follingstad et al. The role of emotional abuse in physically abusive relationships. – Journal of Family Violence 1990/5.
29. D. Tuerkheimer. Breakups. – Yale Journal of Law & Feminism 2015/25(1).
30. E. Branigan. „His money or our money?“. Financial abuse of women in intimate partner relationships. A Report by the Coburg Brunswick Community Legal and Financial Counselling Centre Inc. *Sine loco*: 2004. – http://csmc.org.au/wp-content/uploads/2014/05/Financial_Abuse.pdf (22.04.2018)
31. E. G. Krug et al (Eds). World report on violence and health. Geneva: World Health Organization 2002.
32. E. M. Power. Economic abuse and intra-household inequities in food security. – Canadian Journal of Public Health 2006/97(3).
33. E. Pence, M. Paymar. Education groups for men who batter. The Duluth model. New York: Springer Publishing Company, 1993.
34. E. Ridley et al. Domestic violence survivors at work: How perpetrators impact employment. Augusta, ME: Maine Department of Labor and Family Crisis Services 2005.
35. E. Smallwood. Stepping Stones: Legal barriers to economic equality after family violence. Victoria: Women's Legal Service 2015.
36. E. Stark. Re-presenting battered women: Coercive control and the defense of liberty. *Sine loco*: 2012. – http://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf (22.04.2018).
37. E. W. Sauber, K. M. O'Brien. Multiple losses: The psychological and economic well-being of survivors of intimate partner violence. – Journal of Interpersonal Violence 2017/1(25).
38. Eesti Naiste Varjupaikade Liit. Naiste tugikeskuste statistika 2016. – <http://www.naisteliin.ee/index.php?id=179> (22.04.2018).
39. Eesti Naiste Varjupaikade Liit. Naiste tugikeskuste statistika. – <http://www.naisteliin.ee/index.php?id=114> (22.04.2018).
40. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring. Tulemuste kokkuvõte. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2014.
41. Euroopa Nõukogu. Euroopa Nõukogu konventsioon naistevastase- ja koduvägivalla ennetamise ja selle vastu võitlemise kohta. Vaba hirmust, vaba vägivallast. 2015. – <https://rm.coe.int/1680464e70> (22.04.2018).

42. European Institute for Gender Equality. Estimating the costs of gender-based violence in the European Union. Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2014.
43. European Institute for Gender Equality. Gender equality index 2015 – Measuring gender equality in the European Union 2005-2012. Report. Italy: 2015.
44. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul, 11.V.2011.
45. F. A. Rodenburg, J. W. Fantuzzo. The measure of wife abuse: Steps toward the development of a comprehensive assessment technique. – Journal of Family Violence 1993/8.
46. F. E. Markowitz. Attitudes and family violence: Linking intergenerational and cultural theories. – Journal of Family Violence 2001/16(2).
47. F. Macdonald. Spotlight on economic abuse: A literature and policy review. Melbourne: Good Shepherd Youth & Family Service and Kildonan UnitingCare 2012.
48. G. Hotaling, D. B. Sugarman. An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge. – Violence and Victims 1986/1(2).
49. G. L. Fox et al. Economic distress and intimate violence: Testing family stress and resource theories. – Journal of Marriage and Family 2008/64.
50. G. L. Hoge et al. Developing and validating the scale of economic self-efficacy. – Journal of Interpersonal Violence 2017/0(0).
51. G. T. Hotaling, D. B. Sugarman. An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge. – Violence and Victims 1986/1.
52. H. Nancarrow, S. Lockie, S. Sharma. Intimate partner abuse of women in a Central Queensland mining region. Trends and Issues in Crime and Criminal Justice No. 378. Canberra: Criminology Research Council, Australian Institute of Criminology, Australian Government 2009.
53. I. Pettai jt. Perevägivalla hind Eestis. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2016, lk 11. – https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Sotsiaal/Norra/vagivalla_hind.pdf (22.04.2018).
54. I. Pettai, R. Narits, S. Kaugia. Paarisuhtevägivalla juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õiguspraktikute küsitluse põhjal. – Juridica IX/2015.
55. J. Archer. Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic review. Psychological Bulletin 2000/126.
56. J. Barron. The domestic abuse and money education Project (DAME): Final report. Bristol: Women's Aid Federation of England, 2012. –

https://1q7dgy2unor827bqjls0c4rn-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2016/05/DAME_Project_Final_Report_August_2012.pdf
(22.04.2018).

57. J. E. Swanberg et al. Intimate partner violence, employment, and the workplace: Consequences and future directions. – *Trauma, Violence, & Abuse* 2005/6(4).
58. J. E. Swanberg, C. Macke. Intimate partner violence and the workplace: Consequences and disclosure. – *Affilia* 2006/21(4).
59. J. E. Swanberg, T. K. Logan. Domestic violence and employment: A qualitative study. – *Journal of Occupational Health Psychology* 2005/10(1).
60. J. Kim, K. A. Gray. Leave or stay? Battered women's decision after intimate partner violence. – *Journal of Interpersonal Violence* 2008/23(10).
61. J. Kutin, R. Russell, M. Reld. Economic abuse between intimate partners in Australia: prevalence, health status, disability and financial stress. – *Australian and New Zealand Journal of Public Health* 2017/41(3).
62. J. L. Postmus et al. Measuring economic abuse in the lives of survivors: Revising the Scale of Economic Abuse. – *Violence Against Women* 2015/22(6).
63. J. L. Postmus et al. The impact of physical and economic abuse on maternal mental health and parenting. – *Children and Youth Services Review* 2012/34(9).
64. J. L. Postmus et al. Understanding economic abuse in the lives of survivors. – *Journal of Interpersonal Violence* 2012/27(3).
65. J. L. Postmus. Economic Empowerment of Domestic Violence Survivors. National Resource Center on Domestic Violence 2010. – https://vawnet.org/sites/default/files/materials/files/2016-09/AR_EcoEmpowerment.pdf (22.04.2018).
66. J. Meier. Domestic violence, character, and social change in the welfare reform debate. – *Law and Policy*, 1997/19.
67. J. Ptacek. *Battered Women in the Courtroom: The Power of Judicial Responses*. Boston: Northeastern University Press. 1999.
68. J. Zorza. Woman battering: A major cause of homelessness. – *Clearinghouse Review* 1991/25.
69. K. B. Wettersten et al. Freedom through self-sufficiency: A qualitative examination of domestic violence on the working lives of women in shelter. – *Journal of Counseling Psychology* 2004/51(4).

70. K. C. Basile, J. E. Hall. Intimate Partner Violence perpetration by court-ordered men: Distinctions and intersections among physical violence, sexual violence, psychological abuse, and stalking. – Journal of Interpersonal Violence 2011/26.
71. K. C. VonDeLinde. How are domestic violence programs meeting the economic needs of the battered women in Iowa? An assesment and recommendations. Linglestown, PA: National Resource Center on Domestic Violence 2002.
72. K. Elliott. Research brief: Coercive control. Gender and Family Violence, Monash Arts Focus Group. 2017. – <https://arts.monash.edu/gender-and-family-violence/wp-content/uploads/sites/11/2017/11/Understanding-Coercive-Control.pdf> (22.04.2018).
73. K. L. Anderson. Conflict, power, and violence in families. – Journal of Marriage and Family 2010/72.
74. K. Soo. Eesti meeste vägivald kooselupartneri vastu. – Ariadne Lõng 1/2, 2016.
75. K. Soo. Paarisuhtevägivald Eestis – levik ja tagajärjed. Lõppraport. Tartu: 2010.
76. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Riigikogu 09.06.2010 otsuse (757 OE I) lisa. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf (22.04.2018).
77. L. C. Lambert, J. M. Firestone. Economic context and multiple abuse techniques. Violence Against Women 2000/6(1).
78. L. D. Brush. Battering and poverty trap. – Journal of Poverty 2004/8(3).
79. L. D. Brush. Effects of work on hitting and hurting. – Violence Against Women 2003/9(10).
80. L. Kelly, N. Sharp, R. Klein. Finding the costs of freedom: How women and children rebuild their lives after domestic violence. London: Solace Women's Aid and Child and Woman Abuse Studies Unit 2014.
81. L. L. Heise. What Works to prevent partner violence? An evidence overview. *Sine loco*: 2011. – <https://www.oecd.org/derec/49872444.pdf> (22.04.2018).
82. L. L. Heise. Violence against women: An integrated, ecological framework. – Violence Against Women 1998/4(2).
83. L. V. Davis, J. L. Hagen. The problem of wife abuse: The interrelationship of social policy and social work practice. – Social Work 1992/37.
84. M. A. Anderson et al. „Why doesn't she just leave?": A descriptive study of victim reported impediments to her safety. – Journal of Family Violence 2003/18(3).
85. M. A. Curry et al. Development of measures of abuse among women with disabilities and the characteristics of their perpetrators. – Violence Against Women 2009/15.

86. M. A. Straus et al. The revised Conflict Tactics Scales (CTS2). *Journal of Family Issues* 1996/17(3).
87. M. A. Straus. Measuring intrafamily conflict and violence: The conflict Tactics (CT) Scales. *Journal of Marriage and the Family*, February 1979.
88. M. Cohen et al. Intimate partner violence among Canadian women with activity limitations. – *J Epidemiol Community Health* 2005/59(10).
89. M. Eriksson, Rickard Ulmestig. „It’s not all about money“: Toward a more comprehensive understanding of financial abuse in the context of VAW. – *Journal of Interpersonal Violence* 2017/00(0).
90. M. F. Shepard, J. A. Campbell. The Abusive Behavior Inventory: A measure of psychological and physical abuse. – *Journal of Interpersonal Violence* 1992/7(3).
91. M. Fiebert. Annotated bibliography: References examining assaults by women on their spouses/partners. *Sexuality and Culture* 1997/1.
92. M. Howard, A. Skipp. *Unequal, Trapped and Controlled: Women’s experience of financial abuse and potential implications for Universal Credit*. London: Women’s Aid and Trade Union Congress 2005.
93. M. J. Strube, L. S. Barbour. The decisions to leave an abusive relationship: Economic dependence and psychological commitment. – *Journal of Marriage and Family* 1983/45.
94. M. Laanpere. *Lähisuhtevägivald ja tervis. LSV teooriad*. Tartu: 2012. – https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/24125/lsv_teooriad.html (22.04.2018).
95. M. Linno, K. Soo, J. Strömpl. Juhendmaterjal perevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks.
96. M. Linno, K. Soo, J. Strömpl. *Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes. Uurimisaruanne*. Tallinn: 2011.
97. M. M. LeBlanc et al. Intimate partner aggression and women’s work outcomes. – *Journal of Occupational Health Psychology* 2014/19(4).
98. M. M. LeBlanc et al. Intimate partner aggression and women’s work outcomes. – *Journal of Occupational Health Psychology* 2014/19(4).
99. M. P. Brewster. Power and control dynamics in prestalking and stalking situations. – *Journal of Family Violence*, 2003/18(4).
100. M. P. Johnson. Conflict and control. Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women* 2006/12(11).
101. M. Paats, K. Tuisk (koost.). *Turvalisuse uuring 2009: metoodika raport*. Tallinn: Statistikaamet 2010.

102. M. R. Sable et al. Domestic violence among AFDC recipients: Implications for welfare-to-work programs. – *Afflia* 1999/14(2).
103. M. S. Kimmel. „Gender symmetry“ in domestic violence. A substantive and methodological research review. *Violence Against Women* 2002/8(11).
104. M. S. Miller. No visible wounds: Identifying nonphysical abuse of women by their men. New York: Random House, 1995.
105. M. Shaw et al. Violence with a conscience: Religiosity and moral certainty as predictors of support for violent warfare. – *Psychology of Violence* 2011/1(4).
106. M. Ulbrick. Research brief: Economic abuse. *Sine loco, sine anno*: Monash Gender and Family Violence, Monash University. – <https://arts.monash.edu/gender-and-family-violence/wp-content/uploads/sites/11/2017/12/RB-EconomicAbuse.pdf> (22.04.2018).
107. N. A. Crowell, A. W. Burgess (Eds.). Understanding violence against women. Washington, D.C.: National Academy Press 1996.
108. N. Sharp. „What’s Yours is Mine“: The different forms of economic abuse and its impact on women and children experiencing domestic violence. *Sine loco*: Refuge 2008.
109. N. Sharp-Jeffs. A review of research and policy on financial abuse within intimate partner relationships. London: London Metropolitan University Child and Woman Abuse Studies Unit 2015.
110. N. Sharp-Jeffs. Money matters. Research in to the extent and nature of financial abuse within intimate relationships in the UK. London: The Cooperative Bank 2015. – <https://www.refuge.org.uk/files/Money-Matters.pdf> (22.04.2018).
111. O. I. Fawole. Economic violence to women and girls: Is it receiving the necessary attention? – *Trauma, Violence & Abuse* 2008/9(3).
112. O. W. Barnett. Why battered women do not leave, part 1: External inhibiting factors within society. – *Trauma, Violence, & Abuse*, 2000/1(4).
113. Office of the Manhattan Borough President et al. Economic abuse: The untold cost of domestic violence. New York, NY: 2012. – http://www.ncdsv.org/images/OMBPetal_EconomicAbuseUntoldCostofDV_10-2012.pdf (22.04.2018).
114. P. C. Alexander. Childhood maltreatment, intimate partner violence, work interference and women’s employment. – *Journal of Family Violence* 2011/26(4).
115. P. Cameron. Relationship Problems and Money: Women talk about financial abuse. Research report. West Melbourne: WIRE Women’s Information 2014.
116. P. Gillig. Humiliation, manipulation, and control: Evidence of centrality in domestic violence against an adult partner. – *Journal of Family Violence* 2004/19(6).

117. P. Tjaden, N. Thoennes. Extent, nature, and consequences of intimate partner violence. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice 2000.
118. R. F. Bornstein. The complex relationship between dependency and domestic violence. Converging psychological factors and social forces. – *American Psychologist* 2006/61(6).
119. R. Gartner, B. McCarthy. The social distribution of femicide in urban Canada, 1921-1988. *Law & Society Review* 1991/25(2).
120. R. J. Gelles. Abused wives: Why do they stay? – *Journal of Marriage and Family*, 1976/38(4).
121. R. J. Schrag et al. Exposure to economically abusive tactics among adolescent girls in the child welfare system. – *Child and Adolescent Social Work Journal* 2016/34(2).
122. R. J. V. Schrag. Economic abuse and later material hardship: Is depression a mediator? – *Affilia* 2015/30(3).
123. R. M. Tolman, H. C. Wang. Domestic violence and women's employment: Fixed effects models of three waves of women's employment study data. – *American Journal of Community Psychology* 2005/36(1/2).
124. R. M. Tolman, J. A. Raphael. A review of research on welfare and domestic violence. – *Journal of Social Issues*, 2000/56(4).
125. R. M. Tolman, S. K. Danziger, D. Rosen. Domestic violence and economic well-being of current and former welfare recipients. Ann Arbor, MI: Michigan Program on Poverty and Social Welfare Policy, University of Michigan School of Social Work 2001.
126. R. M. Tolman. The development of a measure of psychological maltreatment of women by their male partners. – *Violence and Victims* 1989/4(3).
127. R. M. Tolman. The validation of the Psychological Maltreatment of Women Inventory. – *Violence and Victims*, 1999/14(1).
128. R. Macmillan, R. Gartner. When she brings home the bacon: Labor-force participation and the risk of spousal violence against women. – *Journal of Marriage and Family* 1999/61(4).
129. R. P. Dobash, R. E. Dobash. Women's violence to men in intimate relationships. Working on a puzzle. – *The British Journal of Criminology* 2004/44(3).
130. S. Lloyd, N. Taluc. The effects of male violence on female employment. – *Violence Against Women* 1999/5.
131. S. Lloyd. The effects of domestic violence on women's employment. – *Law and Policy* 1997/19.

132. S. Perttu jt. Ava silmad! Käsiraamat vägivalda kogenud naistele. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino OY 2001.
133. S. S. Crowne et al. Concurrent and long-term impact of intimate partner violence on employment stability. – Journal of Interpersonal Violence 2011/26(6).
134. S. W. Mihalic, D. Elliott. A social learning theory model of marital violence. – Journal of Family Violence 1997/12(1).
135. S. Walby, J. Allen. Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from British Crime Survey. London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate 2004.
136. Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde. Istanbul, 11.V.2011.
137. Sotsiaalministeerium. Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2016. Elanikkonna küsitlusuuringu raport. Tallinn: Turu-uuringute AS 2016.
138. T. Corrie, M. McGuire. Economic abuse: Searching for solutions. *Sine loco*: Good Shepherd Youth & Family Service and Kildonan UnitingCare 2013.
139. T. K. Logan et al. Partner stalking and implications for women's employment. – Journal of Interpersonal Violence 2007/22(3).
140. T. L. Weaver et al. Development and preliminary psychometric evaluation of the domestic violence-related financial issues scale (DV-FI). – Journal of Interpersonal Violence 2009/24(4).
141. T. Lindhorst et al. Longitudinal effects of domestic violence on employment and welfare outcomes. – Journal of Interpersonal Violence 2007/22(7).
142. UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW). Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Estonia. *Sine loco*: 2016. – <http://www.refworld.org/docid/58386bae4.html> (22.04.2018).
143. United Nations. Ending violence against women: From words to action. Study of the Secretary-General. New York: United Nations Publication 2006.
144. United Nations. Handbook for legislation on violence against women. New York: Division for the Advancement of Women 2012. – <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf> (22.04.2018).
145. V. Kass. Paarisuhtevägivalla kuritegude tõlgendused Eestis kohtutoimikute analüüsi põhjal. Magistritöö. Tartu: 2017.

146. W. S. DeKerseredy. Current Controversies on defining nonlethal violence against women in intimate heterosexual relationships. Empirical implications. – Violence Against Women 2000/6(7).
147. World Health Organization. Understanding and addressing violence against women. Intimate partner violence. *Sine loco*: 2012. – http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77432/1/WHO_RHR_12.36_eng.pdf (22.04.2018).
148. World Health Organization/London School of Hygiene and Tropical Medicine. Preventing intimate partner and sexual violence against women: Taking action and generating evidence. Geneva: 2010. – http://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/violence/9789241564007_eng.pdf (22.04.2018).
149. Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020. Tallinn: 2015. – https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf (22.04.2018).

Kasutatud õigusaktid

150. Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. – RT II, 26.09.2017, 2.
151. Karistusseadustik. – RT I, 30.12.2017, 29.
152. Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. – RT II 1995, 5, 31.

Lisad

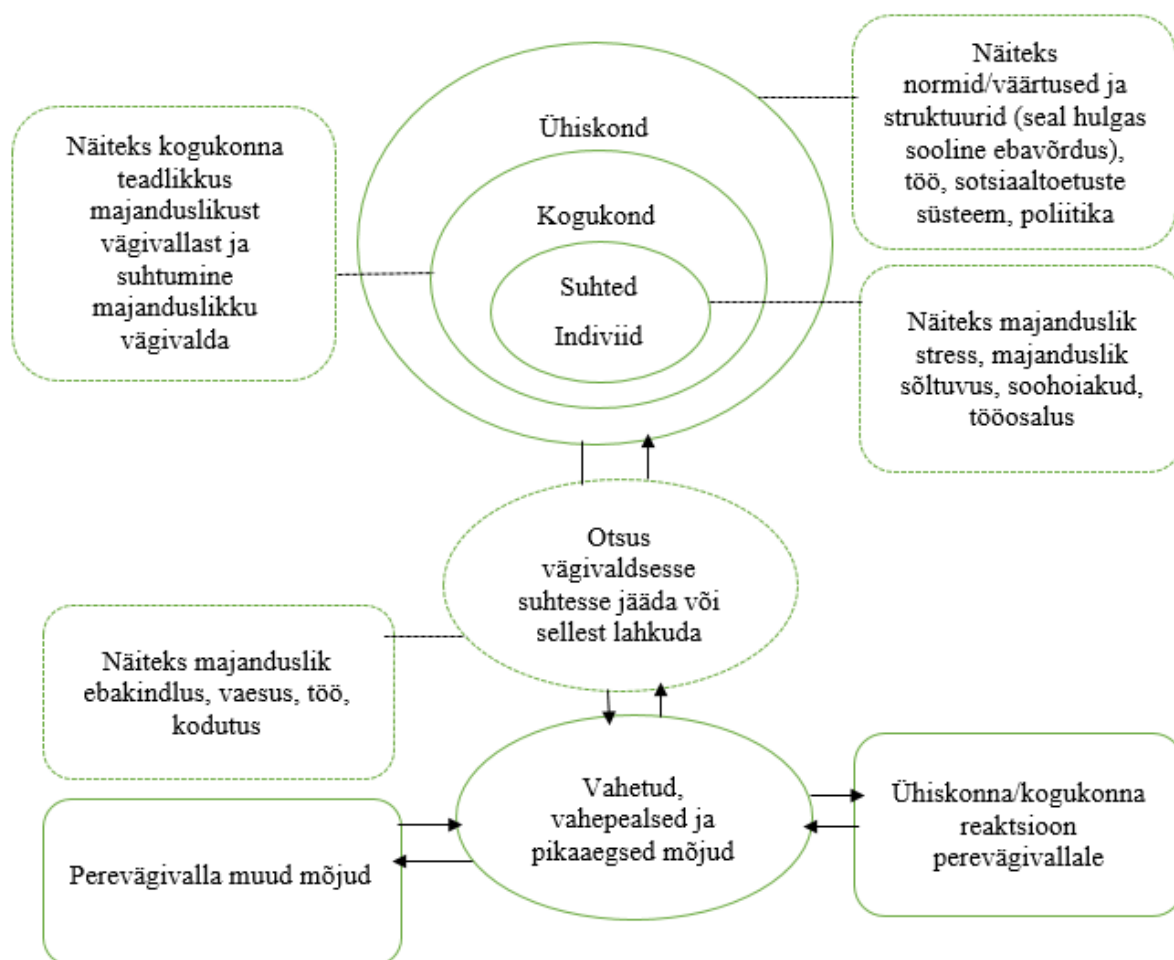
Lisa 1. Võimu- ja kontrolliratas

(allikas: E. Pence ja M. Paymar, lk 3; tõlge: K. Soo, E. Reitelmann, T. Laan. Sooline vägivald ja perevägivald. Käsiraamat põhikooli õpetajale. Tallinn: ENÜ Sihtasutus 2012, lk 40).

Lisa 2. Majandusliku vägivalda ökoloogiline mudel

(T. Corrie, M. McGuire, lk 40)

Lisa 3. Küsimustik

Tere!

Olen Tartu Ülikooli õigusteaduse magistriõppe tudeng ja uurin magistritöö raames naistevastast majanduslikku vägivalda, mis on toime pandud paarisuhtes. Täpsemalt uurin teadlikkust majanduslikust vägivallast, selle esinemissagedust ning seost majandusliku toimetuleku ja erinevate teguritega (näiteks vanus, laste arv, haridus, tööstaatus, sissetulek). Käesolev küsimustik on suunatud täiskasvanud naistele, kes on kogenud partneri või endise partneri poolt toime pandud ükskõik mis vormis vägivalda.

Eestikeelset kirjandust majandusliku vägivalda kohta napib ja puudub hea ülevaade majandusliku vägivalda levikust. Samuti on küsitav, kas vägivallatsejat on võimalik majandusliku vägivalda kasutamise eest vastutusele võtta. Magistritöö eesmärgiks on seega selgitada majandusliku vägivalda olemust, esinemissagedust, kujunemist ja tagajärgi ning pakkuda lahendusi majandusliku vägivallaga tegelemiseks.

Magistritöö eesmärkide saavutamiseks vajan Teie abi. Teie seisukohtade teadasaamine aitab saavutada paremat arusaamist majanduslikust vägivallast, mis on oluliseks eelduseks lahenduste väljatöötamisel selle vägivalda liigi vastu võitlemisel.

Palun Teil täita käesolev elektrooniline küsimustik, kinnitades tehtud valikud lõpus nupuga „saada ära“ või "submit". Palun vastata kõigile küsimustele. Kui mõni küsimus on jäänud vastamata, annab küsimustik sellest enne saatmist märku.

Küsimustik on anonüümne ning selle täitmine ei tohiks võtta kauem kui 20 minutit. Kui Teil on täiendavaid küsimusi, võite mulle kirjutada meiliaadressile merilhaljand@gmail.com.

Ette tänades

Meril Kristi Haljand

1. Teie vanus: _____ aastat (arv peab olema suurem kui 17) *
2. Teie laste arv *
  - a) Ei ole lapsi
  - b) 1 laps
  - c) 2-3 last
  - d) 4 või rohkem last
3. Teie haridus *
  - a) Algharidus
  - b) Põhiharidus
  - c) Kutseharidus
  - d) Keskharidus
  - e) Keskeriharidus
  - f) Kõrgharidus
4. Teie tööstaatus *
  - a) Töötan täistööajaga
  - b) Töötan osalise tööajaga
  - c) Töötan ja käin koolis
  - d) Käin ainult koolis

- e) Olen vanadus- või töövõimetuspensionil
- f) Ei ole pensionil, ei tööta ega käi koolis

5. Palun märkige, millisesse järgmistest jääb Teie igakuine netosissetulek *

(Netosissetulek on sissetulek, mis jääb kätte pärast igakuiste maksude ja muude seadusjärgsete mahaarvamiste tegemist)

- a) kuni 300 eurot
- b) 301-500 eurot
- c) 501-800 eurot
- d) 801-1200 eurot
- e) 1201-1600 eurot
- f) 1601-2000 eurot
- g) 2001-2500 eurot
- h) 2501 ja enam eurot

6. Kui suur on või oli Teie partneri või endise partneri sissetulek võrreldes Teie sissetulekuga? *

(Kui olete kogenud vägivalda mitmes paarisuhtes, siis hinnake sissetulekut viimase paarisuhte osas, milles vägivalda kogesite)

- a) Minu sissetulek on/oli rohkem kui poole võrra väiksem
- b) Minu sissetulek on/oli vähem kui poole võrra väiksem
- c) Minu sissetulek on/oli suurem
- d) Ei oska öelda

7. Kuidas Te enda hinnangul majanduslikult toime tulete? *

- a) Tulen hästi toime
- b) Tulen keskmiselt toime
- c) Tulen mõningaste raskustega toime
- d) Tulen suurte raskustega toime
- e) Ilma oma partnerita ei tuleks üldse toime

8. Kas mure majandusliku toimetuleku pärast on mõjutanud Teie otsust vägivaldsesse suhtesse jääda, sellest lahkuda või sellesse naasta? *

(Kui olete kogenud vägivalda mitmes paarisuhtes, siis hinnake seda, kas küsitud vastab tõele vähemalt ühe paarisuhte osas)

- a) On mõjutanud suurel määral
- b) On mõjutanud väikesel määral
- c) Ei ole mõjutanud
- d) Ei oska öelda

9. Kui palju Te teate majanduslikust vägivallast? *

- a) Oskaksin majanduslikku vägivalda defineerida ja selle kohta näiteid tuua
- b) Ei oskaks majanduslikku vägivalda defineerida, kuid oskaksin selle kohta näiteid tuua

- c) Olen majanduslikust vägivallast küll kuulnud, kuid ei oskaks seda defineerida ega selle kohta näiteid tuua
- d) Ei ole varem majanduslikust vägivallast kuulnud

10. Kas Te olete enda hinnangul majanduslikku vägivalda kogenud? *

- a) Jah
- b) Ei
- c) Ei oska öelda

11. Järgnevalt on esitatud nimekiri käitumisviisidest, mille kohta paljud naised on teatanud, et nende partner või endine partner on neid kasutanud. Palun märkige, kui sageli on Teie partner või endine partner järgnevaid käitumisviise kasutanud alates suhte algusest. *

(Kui olete nimetatud käitumisviise kogenud mitmes suhtes, siis hinnake järgnevate käitumisviiside esinemist viimases suhtes)

	Mitte kunagi	Harva	Mõnikord	Sageli	Väga sageli
Pani mind enda käest raha paluma	1	2	3	4	5
Nõudis teavet selle kohta, kuidas ma raha kulutasin	1	2	3	4	5
Nõudis minu käest pärast raha kulutamist tšেকে või alles jäänud raha	1	2	3	4	5
Varjas minu eest rahalist teavet (nt teavet enda sissetulekute, väljaminekute ja võlgade kohta)	1	2	3	4	5
Tegi tähtsaid rahalisi otsuseid ilma minuga eelnevalt rääkimata	1	2	3	4	5
Ähvardas mind, et mind töölt lahkuma panna	1	2	3	4	5
Nõudis, et lahkuksin töölt	1	2	3	4	5
Peksis mind, kui ma ütlesin, et pean tööle minema	1	2	3	4	5
Kasutas erinevaid meetodeid, et takistada mind leidmast uut tööd või minemast olemasolevale tööle (nt peitis ära auto- ja/või koduvõtmed, hoidis mind õõ otsa enne tööintervjuud ülal, tekitas mu näole vigastusi)	1	2	3	4	5
Kulutas ära raha, mida oli vaja üüri või muude arvete tasumiseks	1	2	3	4	5
Hilines arvete maksmisega, mis olid minu või meie mõlema nimel või jättis need arved üldse maksmata	1	2	3	4	5
Tekitas minu nimele võlgasid (nt kasutades minu krediitkaarti või tekitades mulle suure telefoniarve)	1	2	3	4	5

Lisa 4. Uurimuse koondtulemused

Küsimused	Vastanute arv ja protsent
1. Vanus	
a) 19-33	8 (30,8%)
b) 34-48	10 (38,5%)
c) 49-63	7 (26,9%)
d) 64 ja rohkem	1 (3,8%)
2. Laste arv	
a) Ei ole lapsi	2 (7,7%)
b) 1 laps	3 (11,5%)
c) 2-3 last	11 (42,3%)
d) 4 või rohkem last	10 (38,5%)
3. Haridus	
a) Algharidus	0 (0%)
b) Põhiharidus	3 (11,5%)
c) Kutseharidus	2 (7,7%)
d) Keskharidus	10 (38,5%)
e) Keskeriharidus	6 (23,1%)
f) Kõrgharidus	5 (19,2%)
4. Tööstaatus	
a) Täistööaeg	19 (73,1%)
b) Osaline tööaeg	2 (7,7%)
c) Töö ja kool	0 (0%)
d) Kool	0 (0%)
e) Vanadus- või töövõimetuspensionil	3 (11,5%)
f) Ei ole pensionil, ei tööta, ei käi koolis	2 (7,7%)
5. Sissetulek	
a) Kuni 300 eurot	3 (11,5%)
b) 301-500 eurot	7 (26,9%)
c) 501-800 eurot	10 (38,5%)
d) 801-1200 eurot	5 (19,2%)
e) 1201-1600 eurot	1 (3,8%)
f) 1601-2000 eurot	0 (0%)

g) 2001-2500 eurot		0 (0%)			
h) 2501 ja enam eurot		0 (0%)			
6. Kui suur on või oli Teie partneri või endise partneri sissetulek võrreldes Teie sissetulekuga?					
a) Minu sissetulek on/oli rohkem kui poole võrra väiksem		11 (42,3%)			
b) Minu sissetulek on/oli vähem kui poole võrra väiksem		7 (26,9%)			
c) Minu sissetulek on/oli suurem		4 (15,4%)			
d) Ei oska öelda		4 (15,4%)			
7. Kuidas Te enda hinnangul majanduslikult toime tulete?					
a) Tulen hästi toime		1 (3,8%)			
b) Tulen keskmiselt toime		12 (46,2%)			
c) Tulen mõningaste raskustega toime		9 (34,6%)			
d) Tulen suurte raskustega toime		2 (7,7%)			
e) Ilma oma partnerita ei tuleks üldse toime		2 (7,7%)			
8. Kas mure majandusliku toimetuleku pärast on mõjutanud Teie otsust vägivaldsesse suhtesse jääda, sellest lahkuda või sellesse naasta?					
a) On mõjutanud suurel määral		12 (46,2%)			
b) On mõjutanud väikesel määral		5 (19,2%)			
c) Ei ole mõjutanud		7 (26,9%)			
d) Ei oska öelda		2 (7,7%)			
9. Kui palju Te teate majanduslikust vägivallast?					
a) Oskaksin majanduslikku vägivalda defineerida ja selle kohta näiteid tuua		7 (26,9%)			
b) Ei oskaks majanduslikku vägivalda defineerida, kuid oskaksin selle kohta näiteid tuua		11 (42,3%)			
c) Olen majanduslikust vägivallast küll kuulnud, kuid ei oskaks seda defineerida ega selle kohta näiteid tuua		5 (19,2%)			
d) Ei ole varem majanduslikust vägivallast kuulnud		3 (11,5%)			
10. Kas Te olete enda hinnangul majanduslikku vägivalda kogenud?					
a) Jah		18 (69,2%)			
b) Ei		2 (7,7%)			
c) Ei oska öelda		6 (23,1%)			
11. Käitumisviisid					
	Mitte kunagi	Harva	Mõnikord	Sageli	Väga sageli
Pani mind enda käest raha paluma	8 (30,8%)	3 (11,5%)	6 (23,1%)	4 (15,4%)	5 (19,2%)

Nõudis teavet selle kohta, kuidas ma raha kulutasin	1 (3,8%)	6 (23,1%)	8 (30,8%)	6 (23,1%)	5 (19,2%)
Nõudis minu käest pärast raha kulutamist tšekke või alles jäänud raha	8 (30,8%)	6 (23,1%)	5 (19,2%)	3 (11,5%)	4 (15,4%)
Varjas minu eest rahalist teavet (nt teavet enda sissetulekute, väljaminekute ja võlgade kohta)	2 (7,7%)	1 (3,8%)	4 (15,4%)	4 (15,4%)	15 (57,7%)
Tegi tähtsaid rahalisi otsuseid ilma minuga eelnevalt rääkimata	1 (3,5%)	5 (19,2%)	6 (23,1%)	3 (11,5%)	11 (42,3%)
Ähvardas mind, et mind töölt lahkuma panna	19 (73,1%)	4 (15,4%)	1 (3,8%)	1 (3,8%)	1 (3,8%)
Nõudis, et lahuksin töölt	16 (61,5%)	4 (15,4%)	3 (11,5%)	1 (3,8%)	2 (7,7%)
Peksis mind, kui ma ütlesin, et pean tööle minema	22 (84,6%)	2 (7,7%)	1 (3,8%)	0 (0%)	1 (3,8%)
Kasutas erinevaid meetodeid, et takistada mind leidmast uut tööd või minemast olemasolevale tööle (nt peitis ära auto- ja/või koduvõtmed, hoidis mind öö otsa enne tööintervjuud ülal, tekitas mu näole vigastusi)	17 (65,4%)	6 (23,1%)	1 (3,8%)	1 (3,8%)	1 (3,8%)
Kulutas ära raha, mida oli vaja üüri või muude arvete tasumiseks	10 (38,5%)	4 (15,4%)	3 (11,5%)	2 (7,7%)	7 (26,9%)
Hilines arvete maksmisega, mis olid minu või meie mõlema nimel või jättis need arved üldse maksmata	8 (30,8%)	1 (3,8%)	8 (30,8%)	2 (7,7%)	7 (26,9%)
Tekitas minu nimele võlgasid (nt kasutades minu krediitkaarti või tekitades mulle suure telefoniarve)	14 (53,8%)	3 (11,5%)	4 (15,4%)	1 (3,8%)	4 (15,4%)

Lisa 5. Majandusliku vägivalda alaskaalade ja käitumisviiside keskväärtused, standardhälbed ja sagedused

Käitumisviis	Keskväärtus	Standardhälve	Sagedus (%)
Majandusliku vägivalda skaala	2,54	0,85	
Majandusliku kontrolli alaskaala	3,3	0,98	
Pani mind enda käest raha paluma	2,81	1,52	18 (69,2)
Nõudis teavet selle kohta, kuidas ma raha kulutasin	3,31	1,16	25 (96,2)
Nõudis minu käest pärast raha kulutamist tšেকে või alles jäänud raha	2,58	1,45	18 (69,2)
Varjas minu eest rahalist teavet	4,12	1,28	24 (92,3)
Tegi tähtsaid rahalisi otsuseid ilma minuga eelnevalt rääkimata	3,69	1,32	25 (96,2)
Töötamise takistamise alaskaala	1,55	0,85	
Ähvardas mind, et mind töölt lahkuma Panna	1,50	1,03	7 (26,9)
Nõudis, et lahkuksin töölt	1,81	1,27	10 (38,5)
Peksis mind, kui ma ütlesin, et pean tööle minema	1,31	0,88	4 (15,4)
Kasutas erinevaid meetodeid, et takistada mind leidmast uut tööd või minemast olemasolevale tööle	1,58	1,03	9 (34,6)
Majandusliku ära kasutamise alaskaala	2,6	1,43	
Kulutas ära raha, mida oli vaja üüri või muude arvete tasumiseks	2,69	1,69	16 (61,5)
Hilines arvete maksmisega, mis olid minu või meie mõlema nimel või jättis need arved üldse maksmata	2,96	1,59	18 (69,2)
Tekitas minu nimele võlgasid	2,15	1,52	12 (46,2)

Lisa 6. Vastanute keskmine majandusliku vägivalla kogemine küsimuste 1-10 vastuste kaupa

Küsimused	Keskmine majandusliku vägivalla kogemine
1. Vanus	
e) 19-33	32,6
f) 34-48	32,3
g) 49-63	26
h) 64 ja rohkem	26
2. Laste arv	
e) Ei ole lapsi	32
f) 1 laps	35,3
g) 2-3 last	30,1
h) 4 või rohkem last	29,1
3. Haridus	
g) Algharidus	-
h) Põhiharidus	32
i) Kutseharidus	52
j) Keskharidus	27,3
k) Keskeriharidus	26,5
l) Kõrgharidus	32
4. Tööstaatus	
g) Täistööaeg	27,5
h) Osaline tööaeg	35
i) Töö ja kool	-
j) Kool	-
k) Vanadus- või töövõimetuspensionil	42
l) Ei ole pensionil, ei tööta, ei käi koolis	36,5
5. Sissetulek	
i) Kuni 300 eurot	31,3
j) 301-500 eurot	28
k) 501-800 eurot	31,9
l) 801-1200 eurot	30,4

m) 1201-1600 eurot	31
n) 1601-2000 eurot	-
o) 2001-2500 eurot	-
p) 2501 ja enam eurot	-
6. Kui suur on või oli Teie partneri või endise partneri sissetulek võrreldes Teie sissetulekuga?	
e) Minu sissetulek on/oli rohkem kui poole võrra väiksem	28,8
f) Minu sissetulek on/oli vähem kui poole võrra väiksem	32,1
g) Minu sissetulek on/oli suurem	30,5
h) Ei oska öelda	32
7. Kuidas Te enda hinnangul majanduslikult toime tulete?	
f) Tulen hästi toime	47
g) Tulen keskmiselt toime	29,4
h) Tulen mõningaste raskustega toime	28,7
i) Tulen suurte raskustega toime	36,5
j) Ilma oma partnerita ei tuleks üldse toime	30,5
8. Kas mure majandusliku toimetuleku pärast on mõjutanud Teie otsust vägivaldsesse suhtesse jääda, sellest lahkuda või sellesse naasta?	
e) On mõjutanud suurel määral	31,9
f) On mõjutanud väikesel määral	22,8
g) Ei ole mõjutanud	32,9
h) Ei oska öelda	32,5
9. Kui palju Te teate majanduslikust vägivallast?	
e) Oskaksin majanduslikku vägivalda defineerida ja selle kohta näiteid tuua	35,1
f) Ei oskaks majanduslikku vägivalda defineerida, kuid oskaksin selle kohta näiteid tuua	23,9
g) Olen majanduslikust vägivallast küll kuulnud, kuid ei oskaks seda defineerida ega selle kohta näiteid tuua	33,8
h) Ei ole varem majanduslikust vägivallast kuulnud	38
10. Kas Te olete enda hinnangul majanduslikku vägivalda kogenud?	
d) Jah	29,4
e) Ei	21,5
f) Ei oska öelda	40,7

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Meril Kristi Haljand**,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „**Naistevastane majanduslik vägivald paarisuhtes Eesti näitel**“, mille juhendaja on *dr. iur. Silvia Kaugia*
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **23.04.2018.**